

Iz vsebine

Str. 2: Kam gredo ekonomski trendi?

Str. 4: Čas evropskih neznank

Str. 8-9: Pretresljiva pripoved o ukradenem otroku

Str. 15: Mladi zgodovinarji na delu

Utihišlo je – Srce Španije

V nedeljo zvečer je ugasnilo življenje skoraj 94-letne znamenite španske revolucionarke, legende španskega in mednarodnega delavskega gibanja Dolores Ibarruri, imenovane La Pasionaria, strastne bojevnice za pravice delavcev, hčere in žene rudarja v slavni Baskiji.

Vihra držaljske vojne in zatem svetovnega spopada je odnesla njeno rojstno vas. La Pasionaria je desetletja dolgo živela oblečena v črnino; z vso pravico so jo imenovali legenda in bolečina sodobne Španije. Svojo revolucionarno pot je začela pred več kakor 70 leti, leta 1932 pa jo je španska partija poklicala iz Baskije na delo v Madrid. Do tedaj je pokopala že štiri otroke. Od preživelih je sin Ruben padel kot sovjetski poročnik v Sta-

lingradu, hčerka Amaya pa ji je v nedeljo zatisnila oči.

Življenje bojevitke Španske Dolores Ibarruri, avtorice znamenitega bojnega klica, ki ga poznajo revolucionarji in borci za svobodo po vsem svetu »No pasaran«, je bilo razgibano in polno trpljenja. Njen mož Julio Ruiz, imenovan El Rebelde, upornik, je eden od ustanoviteljev KP Španije, borec v revoluciji asturijskih rudarjev v državljanski vojni, med 2. svetovno vojno pa ukrajinski partizan. Po smrti diktatorja Franca se je vrnil v domovino in v obnoveni KP Baskije dobil člansko izkaznico s številko ena.

Dolores je bila že leta 1930 članica CK KP Španije, od leta 1932 pa članica njenega politbiroja. Po zmagi Ljudske

Volved a nuestro lado, que aquí en contraréis patria, los que no tenéis patria, amigos, los que tenéis que vivir privados de amistad, y todos, todos, el cariño y el agradecimiento de todo el pueblo español, que hoy y mañana gritará con entusiasmo: ¡Vivan los héroes de las Brigadas Internacionales!

Dolores Ibarruri

"Pasionaria"

Faksimile zadnjih besed originalnega besedila govora legendarne Pasionarie 28. 10. 1938 v Barceloni, ko je ob slovesu spregovorila borcev internacionalnih brigad.

fronte v Španiji je bila leta 1936 izvoljena v parlament), v času od 1937 do 1939 pa je bila celo njegova podpredsednica. Med državljansko vojno je popularnost Dolores Ibarruri ves čas naraščala. Veljala je za ljudskega tribuna in organizatorja boja proti fašističnim upornikom ter italijansko-nemškimi intervencionistom.

Nikoli ni izgubila upanja

v zmago pravičnega boja. Ko se je umakala pred združeno svetovno reakcijo, je vzkliznila: »Hasta pronto Camaradas«, vendar je minilo polnih 38 let, preden se je (pred 12 leti) vrnila v domovino. Ko je po Francovi smrti dobila španski vizum, je sedla v Moskvi v prvo letalo in se vrnila v Madrid. Umrla je kot častni predsednik KP Španije.

Florijan Laimiš

Samotni otok na Balkanu?

Zdaj se Evropska skupnost že dogovarja o skupnih zunanjih mejah in odpravi sedanjih, kar pomeni, da jih bo le nekaj ostalo »zunaj«. Med njimi tudi Avstrija, Švica in še kdo, ki pa so vsaj potencialni kandidati za vstop. Mi pa... kako pa mi? Na vsakem koraku je slišati vse polno besed o Evropi 92. Ekonomistov na to temo pa se je v Splitu zbralo le 150 (namesto pričakovanih nekaj sto!).

So ugotovili, da nimajo kaj početi s hipotetičnim pogovarjanjem o tem, kaj bi, če bi, ko bi... tudi mi dosegli zadovoljivo raven za vstop v klub enakopravnih? Nič čudnega bi ne bilo, če so mnogi razmišljali tako. Kajti vse, kar so pobožno računali na osnovi obljub o umirjenju inflacije, o novem in uspešnem trgovanju na konvertibilnem tržišču, pada v brezno vedno novih »odstopanj« tistih, ki načrtov, napisanih na papirjih, ne morejo izpolnjevati. Zato se tudi Markovičeva vlada kobaca v vse večjih zagatah, saj je na začetku obljubljala nekaj, danes pa tega ne more pokazati, ker ni mogla upoštevati toliko fig v žepih in toliko nesposobnosti na kupu.

Kaj nam govorijo krute številke resničnosti? Da so na primer samo maloprodajne cene med lanskim in letošnjim septembrom poskočile za 1179 odstotkov. Poznavalci govorijo o izredno pasivni tečajni politiki, zaradi česar izgubljajo veselje nad konvertibilnim izvozom še takšni zagnanci. Vsega tega bi lahko našli še in še, vse v luči boja za uspeh, za trženje, za kruh.

Na drugi strani pa se v isti sapi lahko pohvalimo z izrednimi razmerami v pokrajini Kosovo, z nekaj novimi, mladimi mrličji, s političnim procesom, ki ga tako neposredno in konkretno imenuje že ves demokratični svet, in pa z obljubo pohoda na Ljubljano.

Kaj sploh hočemo, se bo treba spraševati in samospraševati. Ali je res pot k miru in slogi v popuščanju ulici in v permisivnosti do skrajnosti popreproščenim in anahronističnim prijemom za dosego preglasovanja večinskih? Bo že končno kdo glasno, jasno, brez žaljivk, vendar analitično (in didaktično, če je treba) rekel, da mitingi ne dajo kruha, da zavajajo sodelujoče in vsakič sproti naredijo veliko dodatne škode? Nekdo bo moral to storiti, kajti ob mitingovanju ni mogoče izboljševati proizvodnje na Kosovu in tudi ne resno, delovno zavzeto misliti na konvertibilni izvoz.

B. Ž. J.

Sporočilo

Vse naše bralce obveščamo, da je pri Republiškem odboru Zveze združenj borcev NOV Slovenije spet začel delovati tiskovni sklad, s katerim naj bi pomagali časopisu TV-15 iz denarnih zagat. Zato vas vabimo, da svoje prispevke pošljete na račun RO ZZB NOV Slovenije, 5100-678-45473 (Za tiskovni sklad TV-15).

Pri pregledu naših seznamov o plačani naročnini smo ugotovili, da nekateri naši naročniki še niso poravnali svojih obveznosti. Zato vse tiste, ki tega še niso storili, prosimo, da to nemudoma storijo, sicer bomo prisiljeni, da vsem tistim, ki še niso poravnali naročnine za devet mesecev, letos s 1. decembrom prenehamo pošiljati naš časopis. Prav tako prosimo tudi tiste, ki še niso poravnali naročnine za zadnje trimesečje tega leta, da to storijo čim prej, sicer bomo 15. decembra tudi njim prenehali pošiljati časopis.

Quo vadis ZSMS?

Nekaj mesecev pred 13. kongresom slovenske mladinske organizacije, takrat se je uradno še imenovala Zveza socialistične mladine Slovenije, so mladinski funkcionarji na ves glas napovedovali, da bo portoroški kongres prelomen za njihovo organizacijo. Na njem naj bi se ZSMS, kot so večkrat poudarjali, preoblikovala in široke frontne organizacije vseh mladih v Sloveniji v resno politično organizacijo oziroma politično stranko modernega tipa, ki se bo sposobna samostojno potegovati za naklonjenost volilcev na spomladanskih volitvah.

Vendar se kaj takega v Portorožu ni zgodilo. Zaradi močne opozicije v ZSMS, ki je takšni preobrazbi mladinske organizacije nasprotovala že v predkongresnih razpravah, ZSMS na kongresu ni naredila tistega odločilnega koraka. V določilih novega statuta so prav

zaradi močne opozicije v lastnih vrstah ohranili člen, v katerem je ZSMS opredeljena kot politična ter družbena organizacija in del mladinskega političnega gibanja. Če je bila družbenost in frontnost mladinske organizacije v preteklih nekaj letih zelo pozitivna in dobrodošla za marsikatero politično in družbeno gibanje, ko se je pod okriljem ZSMS lahko slišal tudi njihov, drugačen glas), pa je ta frontnost s precejšnjo demokratizacijo slovenske družbene in politične stvarnosti pravzaprav odveč.

Ohranjanje frontne narave ZSMS je tudi v nasprotju z drugimi novostmi, ki so jih v mladinsko organizacijo vnesli na portoroškem kongresu. To je predvsem princip prostovoljnosti članstva in ukinitve zgornje starostne meje nove ZSMS. Če se je s tema dvema določiloma ZSMS močno približala okvirom moderne politične stranke, pa z ohranjanjem frontne narave in družbenosti organizacij pravzaprav ostaja tisto, kar je bila že do zdaj

– družbenopolitična organizacija. Le s tem lepotnim popravkom, da ne več vseh mladih in samo mladih.

Ohranitev frontne narave mladinske organizacije, ko ji v Portorožu ni uspelo pretrgati niti s komsomolsko tradicijo, lahko precej otopi njeno ost političnega delovanja, ki se na kratko imenuje boj za oblast. Kajti vključevanje raznovrstnih društev in gibanj z najrazličnejšimi interesi in celo ideološkimi razlikami pač ne sodi v okvir ene same politične organizacije, ki je v Portorožu celo napovedala osvojitve oblasti. Kljub dokaj dobremu in za marsikatero občano oziroma volilca, sprejemljivemu političnemu programu ZSMS pa organizacijska nedorečenost mladinske organizacije lahko vpliva na to, da se znameniti stavek predsednika RK ZSMS Jožefa Školca: »Obstaja realna možnost, da na volitvah prihodnje leto zmagamo«, ne bo uresničilo.

Veso Stojanov

Slovenija: Kam gredo ekonomski trendi

Če umestimo gospodarska gibanja v Sloveniji v prostor in čas, potem lahko ugotovljamo, da se v primerjavi z okoljem, ki nas obdaja, v Sloveniji odvijajo nekako specifično. Po eni strani so bila v deželah Zahodne Evrope, naših najpomembnejših zunanjetrgovinskih partnerjih, minula leta leta dinamične gospodarske rasti, rasti investicij, izvoza, uvoza, zaposlovanja in ugodne tržne konjunkturo. Podobne težnje naj bi se nadaljevale tudi v leto 1990. Dosedanji slovenski gospodarski trendi so se odvijali nekoliko drugače: tržno konjunkturo je diktirala trenutna inflacija, investicije so nazadovale, gospodarska rast je bila majhna, res pa je, da je dinamično naraščal izvoz. Na drugi strani je v drugih jugo-

dimo, da bo v Sloveniji leta 1990 scenarij vendarle ugodnejši od tistega, ki je za isto leto napovedan za vso Jugoslavijo.

V tekočih gibanjih gospodarske aktivnosti se v SR Sloveniji glede na minule mesece v letu 1989 sicer kaže tudi nekaj več negativnih teženj, po drugi strani pa... Dinamika proizvodne rasti, zlasti v industriji, je začela nekoliko popuščati, čemur predvsem botrujejo tržni razlogi — zlasti težave s prodajo na domačem trgu v razmerah, ki jih dodatno zapleta inflacijska dinamika. Kot doslej glavni generator za proizvodnjo pa se nedvoumno potrjujejo naročila za izvoz in rezultati, doseženi v devetmesečnem obdobju v izvozu. Izvoz

rizmu pa so prenočitve kot indikator turističnega prometa nazadovale za 5%. Na podlagi teh podatkov in na podlagi 3,1% večjega obsega industrijske proizvodnje v devetih mesecih lahko računamo, da bi v letošnjem letu v Sloveniji (po dveh letih nazadovanja realnega družbenega proizvoda) vendarle lahko dosegli okoli pol odstotka rasti. Pogoj za to je ekonomska politika, ki podpira ključne vzvode. V trenutnem položaju se kaže kot njeno osrednje vprašanje vprašanje realnosti tečaja. Za zmanjšanje inflacije pa gre iskati druge vzvode, saj tečaj tega iz drugih razlogov, kot se je jasno pokazalo — ne more zagotavljati. Kljub dvomesečni »antiinflacijski« (?) tečajni politiki je inflacija veselo

12. Gorjupovi dnevi: O pluralizmu v novinarstvu in družbi

Menda se še na nobenih Gorjupovih dnevih novinarji nismo pogovarjali o stvareh, ki zadevajo temeljitejšo spremembo v družbi in hkrati podobne spremembe tudi v našem delu. Tokrat smo si zastavili za naslovno temo zajeten zalogaj, ki ga seveda nismo mogli že kar v prvem »naskoku« pregristi. Nekateri so odhajali malce razočarani in nestrpni, ker se nismo unisono odločili za novosti znotraj našega stanovskega združenja, drugi so pričakovali, da bomo oberoč zgrabili priložnost za ustanovitev stanovskega sindikata, ki naj bi prevzel veliko tistih varovalnih nalog, ki jih doslej v prid in zaščito novinarjev in novinarstva ni opravljal praktično nihče. Urice in minute so nam bile res tesno odmerjene, predvsem vsota navrženi mnenj in idej na sestanku, ki se je iz sprva načrtovanega občnega zbora prelevil v novinarsko tribuno.

Nič ni narobe, če vsakič, kadar se sestanemo, že takoj ne sklepamo in sprejemamo kratkoročnih, hitropoteznih nalog. Navsezadnje pot v demokratično pluralno družbo ni noben skok, ampak proces, v katerega se bomo (tako vse kaže) ne brez muk prebijali tudi novinarji. Veliko je bilo besed o neodvisnem novinarstvu in o tem, kakšno vlogo bodo imeli v novih pogojih osrednji informativni mediji. O tem so v pogovoru z novinarji spregovorili tudi predstavniki novih zvez, društev in nastajajočih strank ter opozarjali, da bi morala stranka na oblasti nujno ukiniti »uzurpacijo« sredstev obveščanja. Novinarji so hitro komentirali, da je temelj vsakršne novinarske neodvisnosti eksistenčna neodvisnost, to pa seveda sproža celo serijo novih vprašanj o spremenjenih pogojih financiranja sredstev obveščanja, o novih pogojih financiranja in pristojnosti financierjev.

Ugotavljali smo, da je vsesplošna politika v predvoblilnem času do novinarstva precej strpna, česar po volitvah ne bo več mogoče pričakovati. Zato je lepo povedal naše dvome in pomisleke eden izmed kolegov, ki je dejal, da »se moramo zaščititi pred tistimi, ki bi nas radi zaščitili«. Skratka, tako tisti, ki so predstavljali na srečanju na Gorjupovih

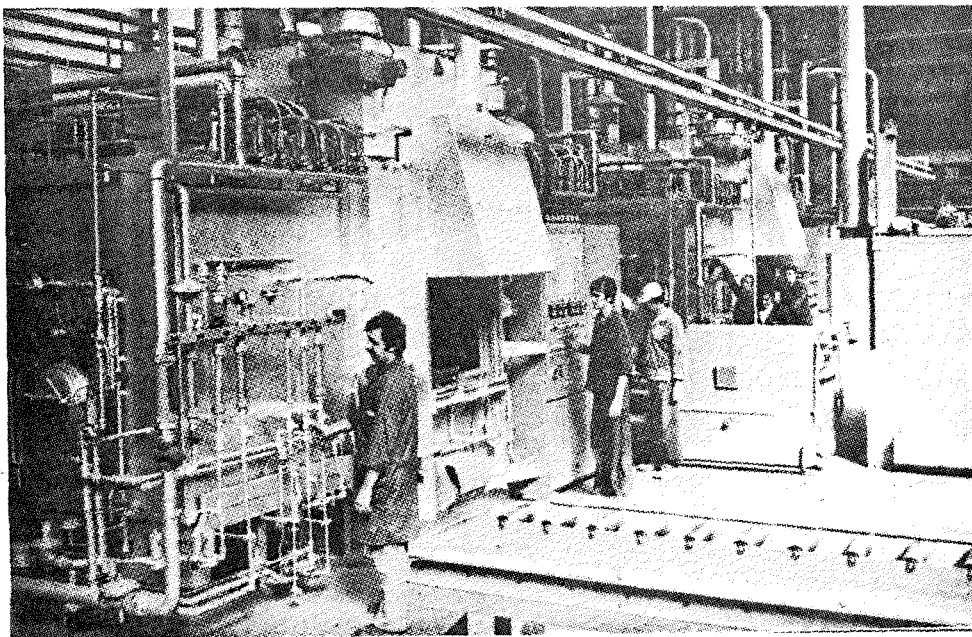
dnevih sedanjo oblast, kot tisti, ki so govorili v imenu alternative, so si bili enotni v oceni, da so bili novinarji v preteklosti vse prepogosto izsiljevani, česar v splošnem dvigovanju kulture in v imenu napredka ne moremo več mirno gledati ali celo dopuščati.

Primorski novinarski kolegi so pred dvema mesecema že ustanovili stanovski regijski sindikat, ki predvideva tudi podpis kolektivne pogodbe in vrsto aktivnosti, ki zagotavljajo novinarjeve pravice in interese. Po končanih Gorjupovih dnevih in po premisleku se zdi, da bi bilo smotno in produktivno, če bi se začeli množično vanj včlanjevati slovenski novinarji iz različnih »hiš« in krajev, saj bi se s povečano količino članstva sindikalna organizacija kasneje logično in funkcionalno začela deliti po regijah in večjih krajih.

Povsem nedorečeno je na dvanajstih Gorjupovih dnevih ostalo vprašanje potrebe po strokovnem preverjanju stanovskega znanja, čeravno so mnogi izražali željo in pripravljenost, da bi sodelovali pri tem oziroma, da se strinjajo, da je nekakšno preverjanje novinarske razgledanosti nujno. Vprašljivo pa je, ali je res le Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo edini pravi poklicani naslov za takšno preverjanje znanja.

Beseda je tekla tudi o pravni plati novinarskega poklica, o zakonih, ki obravnavajo in uravnavajo javno obveščanje, o sankcijah, ki so predvidene za različne novinarske prestopke v kazenskem zakoniku, in tudi o sodni praksi. Seveda pa je to področje preveč obsežno, da bi se ga bili utegnili več kot le površno dotakniti. Goste — Andrej Berden, Lenart Šetinc in Mitja Deisinger so novinarski avditorij popeljali v svet paragrafov in tudi z nekaterimi konkretnimi primeri iz sodne prakse ponazorili razlage o vprašanih razžalitve časti, obrekovanja, razžaljitvi obdolžitve in drugih »grehov«, ki si jih utegnejo novinarji nakopati nad svoje glave z nestrokovnim ali nenatančnim pisanjem.

B. Ž. J.

slovanskih republikah oz. za Jugoslavijo v celoti zdaj napovedano, da bo tudi v prihodnjem letu družbeni proizvod še nazadoval. Kupna moč se že nekaj časa slabša in prodaja na jugoslovanskem tržišču se — v nasprotju s prodajo in konjunkturo v sosednjih deželah — krči. Tako za slovensko gospodarstvo tudi v tržnem smislu še večjo težo dobiva prodaja v izvozu. To ima različne posledice. Med drugim omogoča večji tržni »prepih«, ki mu je izpostavljeno bolj odprto slovensko gospodarstvo. Ob tem smo v Sloveniji v zadnjem času vendarle priča tudi nastajanju novega — novih podjetij, novih izdelkov in kar široke fronte novih pobud, kar bi moralo postopno imeti za posledico tudi zaposlovanje tržnih praznin v novih izdelkih in storitvah, v obetavnejšem razvoju. Uspešna podjetja so pri tem tudi čedalje bolj previdna pri zaposlovanju, še več, močno razmišljajo, kako se s čim manj posledicami korenito soočiti s tehnološkimi in ekonomskimi presežki zaposlenih.

Ne da bi zanesljivo vedeli, kakšne bodo konkretne rešitve v sistemu in ekonomski politiki, a če verjamemo v njihovo deklarirano naravnost (kot jo ves čas najavlja Zvezni izvršni svet) ter upoštevamo določene impulze in prilagoditve, ki v slovenskem gospodarstvu vendarle bolj izrazito tečejo, lahko predvi-

blaga slovenskega gospodarstva je znašal v devetih mesecih 2,5 milijard dolarjev, od tega kar 84,6% (2,1 milijard dolarjev) na konvertibilno področje. Stopnja rasti izvoza je bila v septembru še zadostno velika, vendar je bilo v podjetjih vse več negotovanja zaradi čedalje slabših vplivov razmerij med tečajem, stroški in cenami. V primerjavi s koncem februarja se je izrazito poslabšal odnos med izvoznimi cenami, stroški in domačimi cenami. Tečaj je konec septembra zaostajal za košaro valut za okoli 20%. Čista izvozna cena za industrijske izdelke pokriva konec septembra npr. pri izvozu v EGS le še 55% domače primerljive cene ter 71% lastne cene, pri ostalem konvertibilnem izvozu pa 68% domače primerljive cene. To razmerje je bilo v februarju 1989 še 65% oz. 80% za ostali konvertibilni izvoz. Že takrat so bila — zlasti na tržišču EGS, kjer je višjo raven cen spričo naše konkurenčnosti težje doseči — ta razmerja slabša kot npr. še v februarju 1988.

V devetih mesecih leta 1989 je po statističnih podatkih promet v trgovini na drobno in debelo pod vplivom inflacijskih zmed realno nekoliko nazadoval, obseg prepeljanega blaga v javnem prometu pa se je povečal za 1%. V gradbeništvu se je v primerjavi z lanskim letom povečal obseg učinkovitih ur, ki so jih opravili delavci, v tu-

raščala dalje. Zdaj zvezna vlada obljublja, da takih eksperimentov ne bo več delala.

Investicij je v Sloveniji tako kot prejšnja leta tudi v letošnjem letu manj — kljub impulzom, ki jih dajeja »razvojni dinar« (letos cca 300 novih objektov) in ugodnejši pogoji investiranja na manj razvitih območjih v SR Sloveniji (cca 400 novih objektov). Tako bomo imeli okoli 6% realno nazadovanje naložb. Zaradi težav pri zagotavljanju razvojnih sredstev zaenkrat, kot kaže, ni mogoče računati na možno globalno rast investicij, kljub temu da sta za slovensko gospodarstvo v sedanjem položaju modernizacija in tehnološka obnova življenjskega pomena.

Upoštevaje izredno dinamične spremembe v slovenskem gospodarstvu, pritiske po čedalje dinamičnejšem prilagajanju nastalim tržnim razmeram ter izvoz kot najpomembnejši možni generator gospodarske aktivnosti, so prognozi (ob sedanjem poznavanju trendov, pogojev ekonomske politike in tržnih razmer ter procesov v slovenskem gospodarstvu za leto 1990) za Slovenijo ocenili, da je potencialno možna do 1–2% rast gospodarske aktivnosti.

Nasprotno pa za Jugoslavijo v celoti predvidevajo 2% padec gospodarske aktivnosti.

1990 rast v %

gospodarska rast (potenc.)	1–2 (ves prirast DP temelji na izvozu/ uvozu in nastajanju novega v gospodarstvu)
uvoz (blago in storit.)	11 (aktivnost, izpostav. konkurenci)
izvoz (blago in storit.)	9 (zunanj. trgi so konjunktur. ugodni)
domača poraba	0–1 (leta 1989 smo imeli rast)
investicije	-1 (kritično!; po več letih padanja)
zaposlovanje	-0,6 (triletni trend upadanja)
produktivnost	1,5 (racionaliz. v gospod. in negospod.)
ind. proizvodnja	2 (pod pogojem, da ne sesujejo veliki gradbeništvu)
kmetijstvo	2,5 (proizvajalci)
promet	-1 (glede na investicije)
trgovina, turizem	4 (zlasti telekomunikacije)
obrt	2
osebni dohodki	4,5
socialni prejemki	0 (na zaposlenega do +1)
pokojsnine	+
druga »javna« poraba*	8,5 (rast št. upokojen., izvajanje zak.)
	-1 (ohranitev ravni iz l. 89 za družb. dej.)
varčevanje prebivalstva	1 (relativni odnos do DP kot l. 1989)
odlivi v tujino (neto)	(približno kot v letu 1989; odprto je vprašanje javnega dolga in zvez. prorač.)
odlivi v federacijo in druge rep. in pokrajine	

* družbene dejavnosti brez socialnih prejemkov, proračuni

Prvi orientacijski prikaz scenarija, ki pojasnjuje, na kakšne vzvode naj bi v Sloveniji pri tem računali, je bil že pripravljen, služil pa je tudi kot izhodišče za pripravo novega slovenskega proračuna.

Potencialna gospodarska rast oziroma aktivnost naj bi tedaj predvsem temeljila na izvozu/ uvozu. Za splošno domačo tekočo porabo makroekonomskega stališča za leto 1990 po vsej verjetnosti ni več možnosti rasti, posebej še, če upoštevamo napovedano zvezno ekonomsko politiko

(v l. 1990 naj bi po sedanjih napovedih izključno zasledo-

Primerjava razlik v ocenah potencialnih gibanj za leti 1989/90

	1989	1990		1989	1990
	SRS	SFRJ	Ital. Avstr. Madž.	SRS	SFRJ
gospod. rast	0,6	0	3,6	4	0,5
izvoz	11	5,5	10	3	11
uvoz	14,5	8	11	2	9
investicije	-6	5	11	3	-1
osebna poraba	3	3,6	3,5	-0	2
-os. doh./zap.	4				1
»javna« poraba	8,5	2,9	0,5	-5	-1
deflator	1025	6	2,7	18	706
					6
					3,3

Viri: Italija: ISCO Rim; Avstrija: WIFO; Madžarska: Kopint; SFRJ: SZDP, SRS: ZDP

Priprava: Nina Prešern

vala deflacijo). Za skupno porabo pa le velja računati tudi na racionalizacijo pri sredstvih, ki bi jo morala postopno prinesiti nova organizacija, definirana v ustavnem zakonu. »Scenarij« za SR Slovenijo temelji na še odprtih bilančnih računih do federacije in s tujino. Ključni problem so gospodarske investicije, ki še vedno padajo. Tak »Scenarij« je — če gledamo vse skupaj — vendarle precej optimističen. Bolje od tega po vsej verjetnosti ne bo. Bili bi prazni upi, ko bi računali na kaj večje realne možnosti za tekočo porabo od tistih, doseženih v letu 1989. Kaj nam sporočajo primerjave med našimi gibanji in razmerji v preteklih letih s tistimi v sosednjih deželah? Ugotovimo lahko, da je bila za druge dežele značilna višja rast investicij, izvoza in uvoza od rasti družbenega proizvoda ter nižja rast potrošnje od rasti družbenega proizvoda. Za SR Slovenijo in SFRJ pa je bilo doslej značilno v glavnem obratno.

AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ

S posvetovanja s predsedniki občinskih odborov ZZB NOV Mitingov ne potrebujemo

V okviru priprav na letno konferenco je vodstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije pripravilo posvet s predsedniki občinskih organizacij ZZB NOV. Nekakšna temna senca tega posveta je bila zahteva Odbora za vrtnitev Srbov in Črnogorcev na Kosovo, da bi 1. decembra v Ljubljani pripravili miting »resnice.« Večina razpravljalcev je menila, da je takšen miting nepotreben, saj bi prispeval samo k razplamtevanju mednarodnih strasti. Uradno stališče o tem mitingu pa bo slovenska borčevska organizacija sprejela na letni konferenci, ki bo 21. novembra letos.

Sekretar RO ZZB NOV Slovenije Jože Božič je uvodoma predstavil dejavnosti vodstva slovenske borčevske organizacije na področju reforme političnega sistema. Za razliko od drugih republik in pokrajin smo ta proces v Sloveniji vzeli nadvse resno, saj menimo, da brez radikalnih sprememb v tem sistemu ni mogoče izpeljati nobene od treh reform.

Vse bolj postaja resnično tudi dejstvo, da bo možno napredovati le, če bomo sposobni ustvarjati pogoje, v katerih bo človek lahko odločal kot samostojen in suveren nosilec oblasti, osvobojen kakršnega koli ideološkega nasilja, in če bomo konkretne rešitve iskali v različnostih, ki nas ne bodo ločevale, temveč združevale in pri-

spevale k hitrejšemu doseganju skupnih ciljev.

Po besedah Jožeta Božiča ekstremni in redki izpadi posameznih članov borčevske organizacije s skrajno leve-dogmatske in desne-meščanske pojave oblike »pluralizma«, obarvani s posameznimi ideološkimi interesi, niso vplivali na enotnost ZZB NOV Slovenije, kar so potrdile tudi letne skupščine občinskih organizacij ZZB NOV.

V stikih z borčevskimi organizacijami iz drugih republik in pokrajin ter v federaciji so skušali slovenski borci delovati pomirjevalno, kar naj bi bila edina pot, ki vodi k nadaljnjim dogovorom za našo skupno življenje v Jugoslaviji. Nesreča za narode in narodnosti Jugoslavi-

je je, da se istočasno, ko Madžarska podira žične, Nemška demokratična republika pa betonske pregrade med svetovi z različnimi družbenimi ureditvami, pri nas gradijo ideološke pregrade, ki so tuje ljudem. Z njimi poskušajo nekateri ubiti človekovo svobodo in dostojanstvo, prijateljstvo in sodelovanje med narodi.

Jože Božič je predstavil tudi dosedanja razmišljanja o prenovi ZZB NOV in dejal, da bi morala biti borčevska organizacija samostojna družbenopolitična organizacija, ki bo povezana z novo Socialistično zvezo. Zavzemala naj bi se za ohranitev in potrditev ideje socializma, za demokratično obnovo socializma, ohranjanje in razvijanje vrednot NOB in naše preteklosti.

Predlagal je tudi, naj borčevska organizacija podpre pobudo SZDL o odpoklicu slovenskih miličnikov s Kosova. Slovenski izvršni svet pa naj stori vse, da naše miličniške enote ne bodo več opravljale nalog v tej pokrajini, ki nam niso v čast.

Iz razprave pa samo dva drobca. Jože Šetina iz občine

Ljubljana Šiška je dejal, da velika večina članov njihove organizacije podpira stališča RO o ustavi in pluralizmu. Moti jih dejstvo, da borčevska organizacija ne gre samostojno v volilni boj, ampak se priključuje Socialistični zvezi. Podpirajo tudi stališča o Kosovu in so proti mitingu v Ljubljani. Menijo namreč, da takšno mitingovanje v drugem okolju ni potrebno. Nasprotno, lahko samo še povečuje mednarodne napetosti.

Predsednik mestnega odbora ZZB NOV Ljubljana Stane Vrhovc je poudaril, da je pluralizem v Sloveniji realnost. Borci se bodo morali organizirati v samostojno družbenopolitično organizacijo, saj SZDL in njene pokroviteljske vloge ni več. Po njegovih besedah je realno tudi dejstvo, da se bodo borci vključili tudi v druge politične organizacije.

Na tem posvetu so obravnavali tudi reorganizacijo organov državne uprave, s posebnim poudarkom na reorganizaciji Republiškega komiteja za borce in vojaške vojne invalide. Posebna točka je bila namenjena problematiki TV-15, ki pa ni vzbudila velike pozornosti. Povejmo samo, da je eden izmed razpravljalcev dejal, naj bi ga preprosto ukinili.

Bojan Kuntarič

AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ

Sporočilo s seje republiškega komiteja za borce in vojaške invalide

Republiški komite za borce in vojaške invalide je na seji dne 25. 10. 1989 obravnaval poročilo o uresničevanju nadzorstva nad delom občinskih upravnih organov, pristojnih za zadeve borcev in vojaških invalidov. Na podlagi podatkov iz poročila je ugotovil, da se krepki zakonitost dela občinskih upravnih organov pri uporabi predpisov o varstvu vojaških invalidov in civilnih invalidov vojne. K izboljšanju stanja na tem področju je pripomogla zlasti uvedba računalniško podprtega izdajanja prevedbenih odločb in možnosti hitreje in učinkoviteje valorizacije prejemkov, kar je ob sedanjih visoki inflaciji še posebej pomembno.

Nadaljnjo racionalizacijo postopkov naj bi dosegli s poenostavitvijo postopkov, zlasti z odpravo vsakoletne prevedbe invalidskih prejemkov. S tem se bo zmanjšal obseg upravnega nadzorstva. Poudarjeno pa je bilo, da bi se morala v bodoče okrepiti nadzorna funkcija republiškega upravnega organa, na področju priznavalnin, kar bi prispevalo k večanju zakonitosti dela občinskih upravnih organov.

Na podlagi ugotovitev iz revizijskih in upravnih nadzorstvenih postopkov so predlagali spremembe in dopolnitve zakona o vojaških invalidih in zakona o civilnih invalidih vojne, ki bi poenostavile upravni postopek na področju ureditve pravic po republiških predpisih o vojaških invalidih in civilnih invalidih vojne in bolj tekoče usklajevale zneske z inflacijo. Opravljene pa bi bile tudi nekatere druge, pravno-tehnične izboljšave. Republiški komite je v zvezi s tem podprl predlog za ukinitve vsakoletne prevedbe invalidskih prejemkov in prehod na usklajevanje teh prejemkov glede na rast pokojnin v SR Sloveniji. Menil pa je, da je potrebno do predložitve gradiva

Izvršnemu svetu Skupščine SR Slovenije proučiti vse možne pravne in denarne posledice takšne rešitve.

Republiški komite je načeloma podprl odklonilna stališča, ki jih je pripravila strokovna služba Komiteja po pobudi Zveze društev civilnih invalidov vojne SR Slovenije za spremembe zakona o civilnih invalidih vojne (glede povečanja njihovih pravic). Vendar pa je bilo sklenjeno, da strokovna služba komiteja skupaj s predstavniki Zveze društev civilnih invalidov vojne in predstavniki RO ZZB NOV ta stališča ponovno prouči in predlaga morebitne drugačne rešitve, pri čemer pa naj upošteva stališča Skupščine in Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije in stališča, ki bodo sprejeta pri obravnavi analize o celotni problematiki vseh invalidnih skupin občanov v Sloveniji.

Potem ko je obravnaval informacije o aktualnih problemih, v zdravstvenem varstvu udeležencev NOV je Republiški komite menil, da je potrebno v osnovnem zdravstvenem varstvu vztrajati pri dispanzerskem načinu zdravstvenega varstva udeležencev NOV, ohraniti delovanje dispanzerjev v večjih središčih ter v njih omogočiti zdravljenje tudi civilnim invalidom vojne in svojem udeležencev NOV. Vso pozornost je potrebno usmeriti v uspešnejše reševanje nekaterih posebno perečih vprašanj zdravstvenega varstva, kot so nega na domu, izvenskopska oskrba, patronažna služba, preskrba s kvalitetnimi ortopedskimi pripomočki in sanitarnimi napravami ter zagotavljanje zdraviliško-klimatskega zdravljenja. Udeleženci NOV pa naj bodo še v naprej oproščeni plačila participacije v dosedanjem obsegu.

Republiški komite za borce in vojaške invalide

Novomeško okrožje v letih 1942 in 1943

Dolenjski muzej iz Novega mesta je v sodelovanju z okrožnim odborom aktivistov nekdanjega Novomeškega okrožja v torek 23. oktobra 1989 organiziral posvetovanje na temo »Novomeško okrožje od pomladi 1942 do jeseni 1943«. Udeležilo se ga je več kot trideset aktivistov, borcev in zgodovinarjev, med njimi tudi dr. Tone Ferenc iz Inštituta za novo zgodovino Slovenije. Posvetovanje je bilo nadaljevanje začete razprave o zgodovini novomeškega okrožja leta 1987 s temo »Novomeško okrožje v letu 1941«. Tokrat je bilo obravnavano dogajanje v tem okrožju od konca maja 1942 do kapitulacije italijanske vojske, zbora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju in nemškega vdora na osvobojeno ozemlje v drugi polovici oktobra 1943.

Posvet je odprl ravnatelj Dolenjskega muzeja Bojan Božič, ki je med drugim dejal: »Naša Dolenjska, na katero smo vsi tako ali drugače čustveno vezani, še vedno velja za »jug« Slovenije. V današnjem načrtovanju razvoja ga mnogi načrtovalci kaj radi pozabijo, kritiki pa ga kažejo kot primer sivih lis, nesposobnosti in še česa. Že večkrat smo ugotovili, da tovrstne oznake, ki imajo negativen prizvok, niso sprejemljive, še manj pa utemeljene. Iz takšnih gledanj ni izvzeta tudi naša polpretekla zgodovina, na kar smo na raznih sejah v pogovorih že opozarjali.«

Gostoljubje in pokroviteljstvo nad posvetovanjem je prevzela Ljubljanska banka Temeljna Dolenjska banka iz Novega mesta. V njenem imenu je udeležence pozdravil tov. Sergej Thorževskij.

O dogajanju v Novomeškem okrožju v obravnavanem obdobju najdemo v slovenskem zgodovinskem zapisu že veliko gradiva. Ta ugotovitev velja zlasti za monografije brigad in divizij, ki so tu nastale ali delovale; v njih so avtorji posegali tudi na politično področje. Posebno izčrpno pa obravnavata politično in oblastno delovanje osvobodilnega gibanja prva in druga knjiga dr. Toneta Ferenca, z naslovom Ljudska oblast na Slovenskem 1941–1945. Prva obravnava čas do italijanske kapitulacije, druga pa dogodke okrog Kočevskega zbora odposlancev.

Uvodne teze za posvetovanje in obravnavo tega obdobja v zgodovini novomeškega okrožja je pripravil Bogdan Osolnik. Razprava se je dotaknila razdobja od nastanka osvobojenega ozemlja na Do-

lenjskem do velike italijanske ofenzive (in njenih posledic za osvobodilno gibanje ter civilno prebivalstvo), partizanske protiofenzive in spremljajočih političnih aktivnosti (spomladanskega zagona OF, utrjevanja njene enotnosti od aprila 1943, ko se je vodstvo OF ponovno naselilo na Kočevskem Rogu) ter kapitulacije italijanske vojske.

Posvetovanje naj bi prispevalo k dopolnitvi nekaterih doslej zbranih podatkov, pa tudi h kritični osvetlitvi nekaterih dogajanj, ki so bila doslej obravnavana enostransko ali pa so bila celo zamolčana. Tako naj bi tistim, ki se bodo strokovno ukvarjali s politično zgodovino novomeškega okrožja, omogočilo čim bolj objektivno obravnavo NOB na tem območju.

Zdenko Picelj

Tudi na SZDL o TV-15

Tiskovni svet pri predsedstvu RK SZDL Slovenije je 2. novembra 1989 razpravljalo o kritičnem materialnem položaju časopisa TV-15. Njegovo nadaljnje izhajanje je predvsem zaradi zaostrene ekonomske situacije ogroženo. Bralci TV-15 so bili o teh problemih že sproti in tudi podrobneje obveščeni. Odgovoriti pa je bilo potrebno na vprašanje (ki sta ga oblikovala predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije in Časopisni svet TV-15), ali je borčevska organizacija še vedno toliko aktiven in pomemben člen slovenske družbe, da potrebuje tudi svoj časopis, in to tednik. Če borčevska organizacija to je, ji zato pripadajo poleg lastnih tudi ustrezna družbena sredstva za redno izhajanje časopisa.

Razprava je pozitivno ocenila 26-letno uspešno politično informativno delo časopisa TV-15 v naši družbi. Poudarila je dragocenost zgodovinskih pričevanj in dokumentarnih zapisov o ljudeh in dogajanjih v narodnoosvobodilni vojni, ki jih časopis posreduje tudi mlajšim generacijam. Zveza borcev NOV Slovenije je v razreševanju sedanje situacije v SFRJ jasno oblikovala svoja stališča in jih zastopa tudi v jugoslovanski borčevski organizaciji. Borčevska organizacija pa v slovenski družbi ne more obstajati in imeti integracijske funkcije brez svoje baze. Brez povezave z njo nima politične legitimnosti in bi bila njena stališča tudi v odnosu do borčevske in drugih organizacij v okviru federacije »brez prave teže«.

Zato mora imeti svoje glasilo, ki ji omogoča komunikacijo z bazo. To je nedvomno dodaten argument za to, da mora TV-15 nemoteno izhajati tudi v prihodnje. Ob vsebinski razširitvi in obogatitvi časopisa bi ga bilo mogoče uporabljati tudi v vzgojno-izobraževalne namene v šolstvu. Za vsebinsko razširitev časopisa se zavzema tudi Časopisni svet, ki v tem vidi daljnjo perspektivo časopisa in krepitev njegove materialne osnove. Predlagan je bil razmislek o možnostih tesnejšega sodelovanja in povezovanja med uredniškima konceptoma revije »Naša obramba« in časopisa TV-15. Poudarjena je bila pomembnost sodelovanja TV-15 z zveznim glasilom borčevske organizacije 4. Jul in posredovanja resničnih informacij o Sloveniji v širši jugoslovanski prostor. V sedanjih razmerah, ko se vse več ljudi odreka dnevnemu časopisu in revijam, mora tednik TV-15 še naprej izhajati; omogočiti je po-

trebno nemoteno izhajanje predvsem za bralce, ki so v večini pripadniki generacije, ki odhaja. Ti bralci tudi v številnih pismih zahtevajo tedenske aktualne informacije in usmeritve; in z ostrino reagirajo, češ – »zdaj nam boste vzeli še časopis«.

Upravni odbor Društva novinarjev Slovenije je v celoti podprl zahteve kolegov iz uredništva TV-15 za ureditev njihovega materialnega in statusnega položaja.

Po razpravi o problemih TV-15 je Tiskovni svet soglasno sprejel naslednje usmeritve in priporočila:

1. Tiskovni svet pri P RK SZDL Slovenije nesporno ugotavlja neprecenljiv pomen in vlogo časopisa TV-15 pri ohranjanju zgodovinskih pričevanj o dogodkih in ljudeh iz časa narodnoosvobodilnega in revolucionarnega boja Slovenije, ki jih nedogmatsko, objektivno in dokumentirano posreduje tudi mlajšim generacijam.

Velik pomen ima TV-15 pri komuniciranju, oblikovanju in potrjevanju usmeritev slovenske borčevske organizacije v bazi, kar daje pobudam, predlogom in stališčem RO ZZB NOV Slovenije tudi v odnosu do organov in organizacij v okviru federacije politično legitimnost.

Družbena vloga in pomen časopisa TV-15 sta torej v današnjem političnem trenutku nesporna in nenadomestljiva in je njegovo nadaljnje izhajanje potrebno.

2. Krizna situacija, ki je sicer družbeno pogojena, še zaostrija pa jo je stavka delavcev uredništva TV-15, postavlja v ospredje celo vprašanje nadaljnjega obstoja časopisa TV-15.

Tiskovni svet v celoti podpira vse dosedanje ukrepe ustanovitelja časopisa RO ZZB NOV Slovenije in časopisnega sveta TV-15, ki so naravnani v trenutno premostitev sedanje krize, prav tako pa tudi dolgoročnejši sanacijski načrt časopisa.

3. Hkrati Tiskovni svet poziva vse pristojne organe in organizacije v republiki, da kot pomoč pri premostitvi eksistenčnih vprašanj borčevskega časopisa TV-15 zagotovijo tudi ustrezna družbena sredstva.

Tiskovni svet je predlagana priporočila soglasno sprejel; z razpravo in stališči v zvezi z obravnavano problematiko pa bo seznanil Izvršni svet Skupščine SR Slovenije, SPIZ SR Slovenije, P RK SZDL Slovenije, druge družbenopolitične organizacije in sredstva javnega obveščanja. **Mira Svetina**

Seja Osrednjega odbora prekomorcev

Tretjega novembra je bila v Kopru programsko-volilna seja Osrednjega odbora prekomorcev – borcev NOVJ, ki so se jo udeležili delegati odborov skupnosti borcev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ (15 odborov skupnosti), predstavniki DPO občine Koper in Obale, zastopniki borcev iz Pulja in zamejstva. **Seje se je udeležil tudi Bojan Polak-Stjenka, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije**, ki je popoldne istega dne odšel še v Portorož na kongres ZSMS

Na seji Odbora so obravnavali poročila o opravljenem delu (ki so ga delegati prejeli v pisni obliki), program dela za naslednje štiriletno obdobje (ki izhaja iz programov dela brigadnih odborov) in opraviili volitve (podaljšali so mandat sedanjim članom odbora).

Številni udeleženci razprave (dr. France Hočevar, Vida Tomšič, Miro Kocjan, Bruno Čermelj, Janko Perat, Oskar Kjuđer, Zdravko Smrekar, Zdravko Žmitek, Elio Sabadin, Stojan Troha in drugi) so ugotovili, da je bilo delo odborov prekomorcev – borcev NOVJ kljub objektivnim težavam tudi v letu 1989 zelo uspešno.

Na koncu seje so delegati podprli stališča republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je 2. novembra 1989 podpisal izjavo za ukinitve političnih procesov in za uveljavitev pravne države.

Padel je berlinski zid

Čas evropskih neznank

Sodeč po razvoju dogodkov v minulem tednu dni je povsem na mestu ugotovitev, da »na stari celini ni nič več nemogoče«. Povodenj ljudi iz vzhoda na evropski zahod je pojav, ki je osupnil vse politične preroke in jim zastavil težko vprašanje: Ali ste si to povodenj sprememb na evropskem vzhodu predvsem želeli, v resnici pa je niste pričakovali?

»To je najbolj nora stvar v minulih sto letih,« so vzhodno govorniki vzhodnonemški državljani, ko so prejšnji teden brez težav prihajali na drugo stran berlinskega zidu in segali v roke znancem ali čisto tujim ljudem, pa vendar svojim rojakom. Na najbolj prometnem mejnem prehodu, tistem na Friedrichstrasse, se procesije ljudi vse od petka niso več ustavile. Predvsem mladi ljudje, navdušeni nad tem veličastnim uspehom »revolucije sveč«, so na začetku prihajali na zahodno stran v množicah in potrpežljivo čakali na takojšen povodenj 100 DEM »denarja za prvo pomoč«.

Berlinski zid je po 28 letih (sezidali so ga 13. avgusta 1961.) dejansko podrt, čeprav še stoji. Toliko časa so ljudje čakali na trenutek, ko ga ne bo več in ga končno tudi dočakali. Zahodnoberlinski župan iz tistih let, zdaj pa častni predsednik zahodnonemške socialno-demokratske stranke Willy Brandt, je mirno odšel na vzhodno stran Berlina, da bi se tam srečal z nekaterimi znanci. Skupaj z njimi se je veselil, da je konec more, ki jo je za Nemce pomenila postavitve berlinskega zidu, zlovesčega znanilca slabih časov za Evropo.

Siva zgradba, ki ni grobo ločevala le nekega mesta, temveč tudi ves narod, Evropo in svet, je obsojena na skorajšnji konec. O tem ni več dvoma.

To je že prej napovedal sovjetski voditelj Mihail Gorbačov, zdaj pa je konec zidu prenehal biti tabu celo znotraj Enotne socialistične partije Nemčije, ki je že napovedala, da bo že sklicani partijski plenem na hitro preobrazila v izredni partijski kongres. Vsi priznavajo, da se takšnih presenečenj od Ego Krenza res niso nadejali.

Slovita zahodnoevropska dvanajsterica je osupla ob tako skokovitem razvoju dogodkov; njeno razpoloženje se je nenadoma približalo paniki. Znašla se je pred dramatično neznanko, ki utegne spremeniti ves projekt načrtovane zahodnoevropske integracije. Vir te neznanke pa ni sovjetska perestrojka, pa tudi ne dogodki na Madžarskem in na Poljskem, temveč v DR Nemčiji.

Navdušenje nad padcem berlinskega zidu trenutno ni edino čustvo, ki je značilno za vodstveni vrh zahodnoevropske skupnosti. V soboto zvečer se je zahodnonemški kancler Kohl vrnil v Varšavo. Za 27 ur je prekinil obisk na Poljskem, ker je padeč berlinskega zidu tudi v ZR Nemčiji sprožil takšno zadrego, da je bila kanclerjeva navzočnost v Bonnu nujno potrebna. Potem pa je spet nadaljeval načrtovano izmenjavo mnenj s poljskimi gostitelji. Premiera Mazowiecškega je samo objel, kajti ni bil dolžan izpričevati želje po spravi

s Poljaki tako odločno, kakor svojčas Willy Brandt, ki je pokleknil na varšavska tla in spomnil na gorje, ki so ga Poljakom prizadejali njegovi rojaki. Uklonil pa se je vsaj toliko, da je razočaral šlezijske Nemce in njihovo, zanesljivo tudi revanšistično obarvano, željo, da bi le prišel na Annaberg, na Sveto goro in se udeležil maše, ki si jo je mogoče razlagati oziroma jo videti v zelo različnih političnih barvah.

Na splošno velja, da je sprava med Poljaki in Nemci bolj napredovala v odnosih med preprostimi ljudmi, kakor pa na vladni ravni. Nemci sami priznavajo, da je to res. Sodelujejo najrazličnejše cerkvene občine, univerze, politične stranke, društva in gospodarska podjetja. Tisoči turistov, ki obiščejo Poljsko, hvalijo gostoljubnost ljudi. Nemci, ki so bili med vojno izgnani, obiskujejo svojo staro domovino in pripovedujejo o prijateljskih srečanjih z ljudmi, ki zdaj živijo na njihovih nekdanjih posestvih.

Mnoga znamenja pa kažejo, da vzhodnoevropske države le ne mislijo prepustiti vsega, kar je povezano z njihovimi reformami, prenovo in gospodarskim razvojem samo tistim, ki prihajajo s tujim denarjem. V Pragi so se posvetovali partijski predstavniki držav Vzhodnoevropskega sveta za vzajemno gospodarsko pomoč (SEV) in premlevali predloge za radikalno reformo te grupacije. Po štirih desetletjih obstoja in delovanja mora biti SEV povsem nov organ sodelovanja istih

»To je nekaj res norega,« so govorili tisti, ki so na miren način vsaj simbolično podrl zloglasni berlinski zid.

držav, so poudarili na zasedanju.

Razlike v obsegu, vsebini in hitrosti reform v posameznih državah SEV segajo vse od radikalnih zasukov do splošnih sprememb. Novo razmerje sil na notranjepolitičnem prizorišču, nove ambicije v razvoju narodnih gospodarstev, kakor tudi ambicije vodilnih ekip, vse to terja vzpostavljane povsem drugačnih oblik organiziranja in sodelovanja od tistih, ki veljajo od ustanovitve SEV leta 1949. Kljub notranjim reformam v Svetu za vzajemno pomoč pa so ostali bistveni odnosi v njem nespremenjeni!

V takšno načrtovanje je nenadoma posegla sprememba v Bolgariji. Odstavili so generalnega sekretarja partije Todorja Živkova in na njegovo mesto imenovali precej mlajšega Petra Mladenova. Ta je takoj poudaril, da je treba vsa vprašanja rešiti po zakonodajni poti, zajamčiti demokratično družbeno ureditev in

spoštovati svobodo človekove osebnosti. Mnogi so pričarani, da že ta zamenjava napoveduje radikalne spremembe, do katerih bo prišlo v Bolgariji. Mladenova je takoj podprl sovjetski voditelj Gorbačov in izrazil prepričanje, da so Bolgari sposobni radikalno in dosledno obnoviti družbo v duhu socialistične izbire.

Sicer pa SZ meni, da so najnovejše spremembe v DR Nemčiji in Bolgariji notranja zadeva teh dveh držav. Odpiranje vzhodnonemških meja na zahod so v Moskvi ocenili kot korak, ki bo brez dvoma prispeval k čim hitrejši graditvi »evropske hiše«.

Vsa pozornost velja centralnim sovjetskim zaveznicam v Varšavskem sporazumu, za katerega tudi na Zahodu menijo, da še ni pravi trenutek, da bi ga razpustili, kakor tudi ne zahodne organizacije NATO. V ozadju je še vedno Romunija. Njenim komunistom in drugim držav-

ljanom so sedanje spremembe v DR Nemčiji, na Poljskem in v Bolgariji ter prejšnje na Madžarskem kaj malo znane. Vedo le tisto, kar jim posredujejo sosednje televizijske postaje, katerih program je mogoče spremljati tudi v Romuniji. Uradni tisk le občasno beleži spremembe v »bratskih državah«. Tudi o Bolgariji so zapisali le to, da so za generalnega sekretarja partije izvolili Petra Mladenova, prejšnjega zunanjega ministra, medtem ko bo skorajšnji Kongres KP Romunije le formalno potrdil ponovno izvolitev Nicolaja Ceausescuja za generalnega sekretarja partije.

Veter sprememb je vsaj rahlo zajel tudi Kitjsko, kjer je Deng Xiaoping opustil še svojo zadnjo uradno funkcijo in se umaknil iz kitajskega vodstva. Partijski plenem je sprejel odstop Denga z dolžnosti predsednika centralne vojaške komisije. Ostareli voditelj je v obrazložitvi svojega sklepa zapisal, da se želi umakniti, dokler je še zdrav. Nasledil ga je (na položaju komandanta kitajske armade) generalni sekretar CK KP Kitajske Džiang Cemin. Dengu so ob slovesu izrekli vse priznanje kot avtorju programa za modernizacijo kitajske gospodarske graditve, arhitektu združevanja »matice domovine« z njenimi ločenimi deli (Taiwanom, Hongkongom in Macaom), tvorcu političnih sprememb, ki so v minulem desetletju potekale v najbolj naseljeni državi na svetu.

Opazovalci pravijo, da je Deng skrbno izbral trenutek za svoj umik. Maja letos se je v Pekingu srečal s sovjetskim voditeljem Gorbačovem, s čimer je bilo končano dolgotrajno obdobje napetih odnosov med dvema največjima komunističnima partijama na svetu...

Smeri kitajskih velikih skokov

V pred nedavnim objavljenih spominih Shi Zheja, kitajskega revolucionarja, ki je bil Mao Zedongov prevajalec za ruščino, lahko preberemo, da je imela odločitev, da razglasijo LR Kitajsko 1. oktobra 1949, nekitajskega botra. To je bil Josif V. Stalin. Kakor piše ta kitajski prevajalec, je (kasnejši predsednik države) Liu Shaoqi julija 1949 odpotoval kot pooblaščenec Centralnega komiteja v Moskvo in poročal sovjetskimi tovarišem o načrtu, da bi Drugo kitajsko republiko (Čangkajšek se je s premaganimi nacionalističnimi četami umaknil na Taiwan) oklicali 1. januarja 1950.

Med kitajsko revolucijo je Stalin igral dvojno vlogo. Ko pa je postalo očito, da imajo »kmečki revolucionarji« zavedo v svojih rokah, je bil pravi on tisti, ki je silil k hitrejšemu ukrepanju. Bil je mnenja, da ne bi bilo dobro, če bi ostala tako velika država dalj časa brez vlade. V skladu s tem napotkom se je začela zgodovina Ljudske republike Kitajske. Kot predsednik centralne ljudske vlade je Mao s tribune pred Vratu nebeškega miru v Pekingu razglasil republiko natančno četrta leta prej, kot so sprva načrtovali.

Vojake in tanke je Peking (januarja 1949 so ga kuomintangovi vojaki zapustili brez boja) doživel šele 40 let kasneje, letos poleti, ko so razbili študentsko protestno gibanje. Tragični zasuk ocenjujejo kot

eno najhujših kriz v zgodovini republike. To še toliko bolj, ker se je Kitajsko takrat že pripravljala na proslavo 40-letnice republike. Iz strahu pred spontanimi protestnimi akcijami so uradne proslave z »množično« udeležbo potekale pod »zvonom« izjemnih varnostnih ukrepov. Opazovalci ocenjujejo takšno proslavo kot dokaz globokega nezaupanja kitajskega vodstva v lastno ljudstvo.

Če pogledamo samo pet let nazaj, vidimo velik kontrast. Deng Xiaoping, 80-letni starec, je bil na vrhuncu svoje moči in popularnosti; na široko je utrl pot reformam. Naglo zvišanje kvalitete življenja je dajalo režimu neko novo legitimacijo; dokazovalo je, da ne gre za nikakršno ideološko dogmo, temveč za otipljive prednosti pametnega, da dejstvo opretega »razvojnega koncepta«.

Nasprotja in frakcijski boji znotraj KP Kitajske glede »socializma s kitajskimi značilnostmi«, se pravi, glede, za kitajske razmere, optimalnega razvojnega procesa, so se začele že dolgo pred ustanovitvijo LR Kitajske. Tedaj vsekakor ni šlo, tako kakor pri dolgoletnem sporu s SZ, le za »čisti (ideološki) nauk«, temveč tudi za pristojnosti pri odpravljanju posledic stoletnega kolonialnega zatiranja in vsiljevanja tuje volje. Pri starih revolucionarjih, ki so znova prišli na oblast, so ti spomini še zelo živi. To delno pojasnjuje nevrotične, iz prejšnjih časov še preveč dobro

znane izpade kitajske propagande, ki je letošnje proteste ocenila kot zahodno zaroto, kot poskus gospodarskega podrejanja Kitajske tujini ter izgubo narodnega bistva in samozavesti.

Če se ozremo na prvih trideset let razvoja LR Kitajske (do leta 1978), opazimo dve značilnosti, ki sta obetali mlajši kitajski zgodovini drugačen potek od samouničevalne kulturne revolucije (1965–1976). Prva značilnost sodi v čas med letoma 1956 in 1957, ko je veljalo geslo »naj živi tisoč cvetov«. Tisto, kar je Mao pričakoval od presenetljivega, vendar zelo kmalu opuščenega eksperimenta »velike demokracije«, je bil uspešen konec prve faze socialistične preobrazbe na Kitajskem. K temu je treba dodati še svarila z dvajsetega sovjetskega partijskega kongresa pred avtokratskim zaostrovanjem. Takrat je Hruščev obravnaval s Stalinom in v vstajo na Madžarskem. Namesto pričakovnega navdušenja za nadaljevanje graditve socializma se je sprožila široka intelektualna kritika, ki pa se je nazadnje končala s prvim velikim lovom na čarovnice »med meščansko desnico«.

Druga značilnost oziroma prelomnica je bil spor zaradi razvojnih poti kitajskega gospodarstva, potem ko ni uspel »Veliki skok naprej«. Tedanji generalni sekretar partije Deng Xiaoping je odprl fronto proti predsedniku partije in poskušal

s svojimi direktivami zamenjati politiko kmečkih ljudskih komun. Te naj bi zagotovile večji kmetijski pridelek, v resnici pa so spravile državo na rob lakote. Toda, gospodarski strokovnjaki ob Dengu in predsedniku republike Liu Shaoquiju so potegnili krajši konec. Izid boja za oblast je pospešil usodni proces dezintegracije: zelo bolni Mao je že izgubljal smisel za realnost in se začel oddaljevati od svojih svetovalcev in sodelavcev na oblasti. S pomočjo nesposobnežev je začel graditi svojo radikalno-revolucionarno zasnovo.

Ko je Dneg Xiaoping kasneje kot »drugo revolucijo« uvedel reformo iz leta 1978, si je prizadeval rešiti kitajsko gospodarstvo pred neizogibnim zlomom, ki je bil posledica kulturne revolucije.

Velika reforma, ki jo je Deng prikazal na zgodovinskem plenumu CK, je imela tri glavne gočke: prednost naj ima gospodarski razvoj, ukine naj se razredni boj in zaživi naj ideja o permanentni revoluciji. Kljub vsem pomanjkljivostim je bila ta reforma v začetni fazi gospodarska in družbenopolitična ter delno tudi ideološka, druga osvoboditev Kitajske. To se je izkazalo pri kodificiranju prava in v začetkih političnih sistemskih reform. Leto dni kasneje so se med drugim dogovorili o uvedbi neposrednih volitev v ljudske kongrese, o ločitvi partije od upravnih organov in o zamenjavi politične funkcionalne »kaste« s strokovno kvalificiranimi uradniki.

Reforma se je zapletla v svo-

Nekaj datumov iz 40-letne zgodovine:

1949: 1. oktobra s ustanovili in razglasili LR Kitajsko. Peking je po 21 letih spet postal glavno mesto.

1950-53: Podpisali so 30-letno pogodbo o prijateljstvu s SZ. V to obdobje sovpada vdor v Tibet (leta 1951). Začela se je gradnja težke industrije po sovjetskem zgledu.

1956-58: Pristopili so h kolektivizaciji vsega gospodarstva. Veliki skok naprej ni dal rezultatov.

1964: Kitajsko je 16. oktobra preizkusila svojo prvo jedrsko bombo.

1966-68: Začela se je Velika proletarska kulturna revolucija. Terjala je na stotine tisoč žrtve.

1972: Ameriški predsednik Nixon je obiskal Kitajsko.

1976: Umrl je (8. januarja) predsednik vlade Ču En Lai in 9. septembra je umrl Mao. Hua Guo Feng je postal predsednik vlade in predsednik CK KP Kitajske. Deng je leta 1977 postal »močni mož« ob Huaju. Ultra levo »Tolpo štirih« so strmolavili 6. oktobra 1976. Konec je kulturne revolucije in Rdeče garde.

1978: Zhao Ziyang je zamenjal Hu Yaobanga na položaju šefa KP Kitajske.

1988: Junija so študenti v Pekingu odkrito demonstrirali za reforme.

1989: V Pekingu je 17. aprila nekaj tisoč študentov počastilo spomin na 15. aprila preminulega Hu Yaobanga. Štirindvajsetega aprila je demonstriralo več kakor 100.000 študentov na Trgu nebeškega miru v Pekingu in zahtevalo »konec diktature«, demokracijo in svobodo. Štirinajstega maja je protestiralo več kakor milijon delavcev, uradnikov in študentov; 20. maja so razglasili izredno stanje v osmih pekiških okrožjih. Šefa partije Zhao Ziyanga so odstavili, Li Peng je postal novi »močni človek«. Četrtega junija so vojaki streljali na civiliste. Okoli 3000 ljudi je bilo ubitih.

ja lastna protislovja in sprožila krizo, ki se je kazala v naraščajočem inflacijskem pritisku in ozkih grlih pri preskrbi. Reformatorji so izgubili zaupanje ljudstva, pa čeprav vsega niso bili sami krivi.

Med uspehe desetletne reformne politike, ki se je z nepričakovano ostrino obrnila proti svojemu izumitelju Dengu Xiaopingu, sodi emancipacijski efekt v zavesti kitajskega ljudstva, s katerim mora poslej računati vsaka vlada v Pekingu. Začelo se je z »Demokracijo zidom« pozimi 1978/79 in se širilo v vedno večjih kro-

gih: od študentskih demonstracij ob novem letu 1986/87 do silovitega izobraha protestov, ki so se od študentov naglo razširili med novo, samozavestno plast tehnične inteligence, med podjetnike in celo med vodilni partijski aparat ter upravne enote. S svojimi pragmatičnimi načeli, da je treba resnico iskati v dejstvih in meriti kvaliteto nekega sistema z njegovimi uspehi, je bil prav Deng tisti, ki je omogočil kritiko avtoritete vodilnih ljudi in s tem dopustil, da je bilo mogoče te ljudi tudi prijeti za besedo.

fl-

Politkomisar Sime zbira in komentira

Bedna pokojnina čekajevke

14. oktobra so v Kraljevu na tradicionalnih kulturnih dnevih svečano podelili Zorki Sekulović, upokojeni tekstilni delavki iz Titograda, letošnjo jugoslovansko listino Proti nasilju in vojni – za mir.

Po letu 1972, ko je bila ta listina prvič podeljena, je Zorka Sekulović **prva delavka**, ki je dobila to pomembno priznanje. Javnost jo pozna po njenih nastopih na sejah CK ZK Jugoslavije, kjer je brez vnapij napisa-
nih razprav odkrivala težave delavcev in se zavzemala za večjo enotnost med komunisti v državi.

»Če komu Jugoslavija ni všeč, mu je meja na široko odprta, pa naj jo zapusti. Delavski razred ne bo dovolil, da bi kdor koli odtrgal od naše domovine tudi najmanjši kosček zemlje,« je poudarila članica zveznega cekaja Zorka Sekulović v pogovoru za titograjsko Pobedo.

Drugi del izjave Pobedi pa je bil veliko bolj turoben. Nagradjenka je namreč izjavila, da ima po 28 letih dela le 810.000 dinarjev pokojnine, kar je vsekakor premalo, da bi si vsak dan kupila pol kilograma kruha in pol litra mleka!

Zaradi bedne pokojnine ne kupuje več časopisov. Po objavi razgovora v *Pobedi* sta ji nemudoma priskočila na pomoč dnevnik *Borba* in sarajevski tednik *AS*, ki ji bosta brezplačno pošiljala svoj časopis.

Sila nizka pokojnina zvezne
cekajevke, ki je bolj podobna
socialni podpori kot pa pri tek-
stilnem stroju prigarani pokoj-
nini, je pri članih zveznega ce-
kaja, še zlasti pa pri tistih iz
prejšnjih mandatov, ki so si še
pravočasno zgradili bele vile ob

modrem Jadranu, povzročila precejšnje nelagodje. Kar predstavljam si, kako globoko je bil pretresen zlasti Milenko Renovica (SR Bosna in Hercegovina), bivši šef jugoslovanskih komunistov, s svojimi tremi hčami, med katerimi je najbolj znana razkošna vila v razpyitem Neumu...

Po mojem mnenju je edina stvar, ki druží siromašno cekajevko Zorko Sekulić z lastniki belih vil ob modrem Jadranu, le rdeča partijska knjižica...

Maske so snete

Beograjski štirinajstnevnik
Duga iz številke v številko
vztrajno stopnjuje razpihovanje
protislovenskega razpoloženja.
V Dugi (št. 408) je prevzel to
nečastno štetno palico spošto-
vani doktor Slobodan Vitano-
vić, profesor filološke fakultete
v Belem gradu. Na starih stran-
eh je natrosil toliko svinjarij
(vsak drug izraz bi bil vsekakor
premil) o Sloveniji in njenem
vodstvu, kot jih zlepa ni nihče
pred njim.

Ugledni predstavnik velesrbske čaršije se je lahko tako svobodno in povsem odkritosrčno razčevkal le v ustvarjenih razmerah močne in enotne Srbije srbskega führerja (ta izraz brez navednic uporablja ugledna dunajska Die Presse) nezmojljivega Slobodana, kjer je v tem trenutku dobrodošel prav vsak napad na Slovenijo, pa čeprav ga pes na repu prinese ...

Prav dobro se zavedam ostrine te obsodbe; kot utemeljitev pa navajam primere v izvirniku kar po vrsti, kot so bili objavljeni, da bodo bralci lahko sami presodili...

Prvi primer: »U kulturi treba se samo setiti Borisa Zihlerla i Josipa Vidmara, koji su bili

glavni ideolozi stalinjističkog poimanja kulture.«

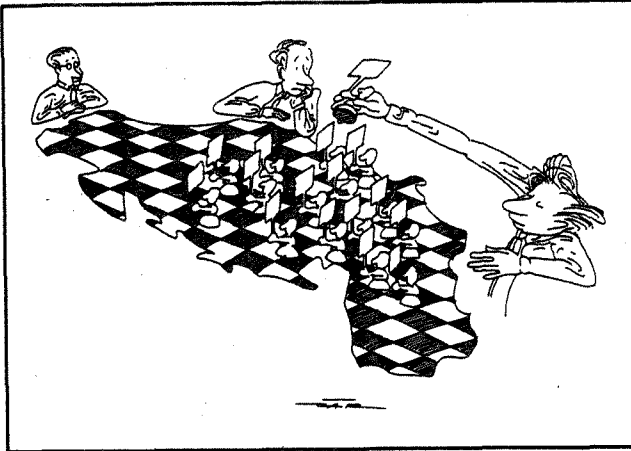
Drugi primer: »Izvesno je da (Slovenci) gube privilegovani položaj. U staroj Jugoslaviji oni su bili dobro nagrađeni faktor ravnoteže u srpskohrvatskom sukobu. A novu Jugoslaviju oni su pretežno pravili po meri svojih interesa. Mnogi od nas, koji smo pre rata bili odrasla deca, sećamo se Slovenki, kućnih pomoćnica, kojih je predratni Beograd bio prepun, pošto je Slovenija u Kraljevinu SHS ušla sa velikim brojem sirotinje u pasivnim delovima Dravske banovine.«

Tretji primer: »Jedna dugo vladajuća struja u Sloveniji čini da ova republika bude bastion konzervativizma i reakcije. Nemam u vidu klerikalce, čije delovanje nikako ne treba potceniti, nego slovenačke komuniste, preko kojih je u največji meri izvršena boljševizacija jugoslovenske Komunističke partije tridesetih godina. Ne zaboravimo sastav Centralnog komiteta, o kome su oni apсолutno dominantni, a ni činjenicu da i Kominternu, za sedam zemalja Balkana i Srednje Evrope, takođe predstavlja jedan Slovenac.

Van svake sumnje je da su oni bili najvažniji graditelji i razgraditelji političkog i privrednog sistema od besomučnog ugledanja na Stalinov Sovjetski savez do poslednjeg ustava. To što su oni sebi pravili popusti i u vreme nacionalizacija i kolektivizacija, i u periodu borbe protiv takozvanih anarholiberala i tehnokrata, nipošto nije znak njihove veće demokracije nego njihove moći da tako čine i da vazda brinu o svome interesu. Znali su oni veoma brzo kolika je sterilnost sistema za koji se zalažu, naro-

čito kod drugih, te su sebi izvo-
jevali privilegovani položaj, koji
nikada nisu dozvolili da bude
doveden u pitanje.»

Četrti primer: »Tako ni sada, oni (Slovenci) očividno ne žele ni ekonomsko ni političku reformu u čitavoj Jugoslaviji. Oni bi da se izvuku sami, a da ostale isključe iz bilo kakve ravno-pravne konkurencije. Spopada ih užas na pomisao, da se, na primer, Srbija, dugo držana pod anestezijom, može ekonomsko podići. To žele po sva-

ku cenu da spreče. Ali, kako to ne mogu tako da kažu, oni se deklarativno bore protiv izmišljenog srpskog stalinizma, unitarizma itd. U tu klopku oni su uvukli mnoge, posebno u inostranstvu.»

Peti primer: »Treba konačno shvatiti da je Srbija u svim dosadašnjim Jugoslavijama gubila mnogo više nego što je dobijala. Gubila je svesno da stvori i očuva celinu, gubila je pod prinudom, ali je gubila. Čak je i položaj Srba van Srbije u zajedničkoj državi postao teži nego što je bio pod Austro-Ugarskom.«

Šesti primer: »Srbija ne treba više da se ponižava i da se kompromituje, bez obzira što ona to čini časno, time što će sve, na ovaj ili onaj način, moliti da ostane u prisnoj zajednici kada oni to neće. Pokažimo svima jasno da smo svojom dugom istorijom bolje pripremljeni i pozvaniji da budemo nosioci demokratije, prava građana, tolerancije i spremnosti da odigramo u Evropi onu ulogu za koju smo sposobni. Skinimo najzad maske.« (Podčital Sime)

Pomembno je biti Bulatović

Kljub povojni socialistični izgradnji imajo plemena v Črni gori še vedno svojo veljavo, kar priznavajo tudi preizkušeni predvojni komunisti. Zato me prav nič ne preseneča, da to tradicijo nadaljuje tudi novo mladočrnogorsko vodstvo kljub svoji razglašeni »Novi razvojni filozofiji« ali na kratko »norfilu«.

Odkar je mr. Momir Bulatović (mali Slobo) postal šef črnogorskih komunistov, pripadniki njegovega plemena množično napredujejo. Po črnogorskih podatkih je tako vodilna in važna mesta zasedlo kar 17 Bulatovičev. Najvišje je pristal Pavle Bulatović, ki je postal črnogorski notranji minister, in je pred kratkim dobil za pomočnika Maksima Korača. Ta pravnik je nekoč delal na RTV Titograd, kjer so ga odslovili zaradi malverzacij s – partijsko članarino! Kasneje je bil zaposlen na Meteorološki postaji v Titogradu.

Oktoobra je Momir Bulatović uspešno prestal operaciju oči in sedaj veliko bolje vidi. Zato ga vljudno vabim, da se nemudoma odpravi v Kranjsko Goro, Planico ali pa vsaj na Vršič, kjer je že zapadel prvi letošnji sneg. Tam bo lahko preveril svoje izboljšane sokolje oči po znamenitem hujskaškem govoru na protislovenskem zborovanju v Titogradu, ko je, pozivajoč na orožje, gromko oznanil: »Ne pada snijeg da pokrije brijeg, već zato da svaka zvijer iza sebe ostavi trag!«

V novozapadlem snegu bo
mali Slobo zlahka odkril sveže
sledove zveri, seveda, če zveri
sploh so...

Vaš Sime

Odmev

Ob knjigi Angleški padalci – vohuni ali junaki

Sorodniki skrivnostno izginulih angleških padalcev skupaj z redkimi še živečimi, ki smo se zbrali 19. 10. 1989 v Novi Gorici, da bi se pogovorili o novi "tabu temi", ki jo pogumno odkriva knjiga Jožeta Vidica "Angleški padalci – vohuni ali junaki", prosimo Odbor, da sproži postopek za ugotavljanje usode izginulih padalcev in za njihovo rehabilitacijo, skupaj s preživelimi.

Angleški padalci, zavezniški vojaki in pozneje slovenski partizani so bili z redkimi izjemami Primorci, ki so jih Angleži zajeli v Afriki kot italijanske vojake in jih nato kot prostovoljce izučili za radiotelegrafiste in diverzante. Italijanski vojaki so postali zato, ker so se rodili in živeli v Italiji; bili so torej italijanski državljani in so morali v italijansko vojsko. Tako izrjene so v vojnih letih 1943–44 v skupinah po tri in več kot padalce pošiljali v Slovenijo, najčesteje na Primorsko. Razen prve skupine, ta je k nam prišla na slepo, so vse naslednje prihajale z vednostjo in sporazumno s slovenskimi partizani! Ker so padalske skupine prihajale ponoči, so jim v dogovorjenem času enote NOV zakurile kresove, da bi varno pristali! Vsi padalci, ki so pristali na Primorskem, so se takoj po prihodu pridružili partizanom (!) in z njimi (z izjemo Valterja Gorjanca iz Slavinj pri Hruševju, ki je padel leta 1944 v bojih v Baški grapi) dočakali konec vojne – kot podoficirji in oficirji JA! Radu Zvodarju iz Volč pri Tolminu pa se pri skoku iz letala k partizanom v Beli Krajini pri Metliki padalo ni odprlo in se je smrtno ponesrečil.

Toda, žal, konec vojne za angleške padalce – slovenske partizane in borce zmagovitih zavzniskih vojska ni bil znanilec svobode in novega življenja, ampak začetek njihovega, še danes nepojasnjenega, izginotja. Tja do pomladi 1946. ko je ves svet končno zadihal v miru in

svobodi in se še ni poleglo petje ljudskih hvalnic osvoboditeljem (torej tudi njim), so drug za drugim brez sodbe in brez možnosti, da bi se branili in razložili svojo pošteno odločitev, da se kot zavedni Slovenci – ki so od rojstva naprej na sebi prenašali nasilje (Primorci pa še grozote in surovost italijanskega fašizma) – priključijo borcev za svobodo Slovenije. Zato so očitni v nepravem pojavnem vzdušju padali v smrt:

1. MILOŠ ADAMIČ iz Škrbine
 2. ALOJZ ČERNIGOJ iz Stomaža pri Ajdovščini
 3. JOSIP DOLENC iz Opčin pri Trstu
 4. MARIJAN FEDEC iz Trsta
 5. ZDRAVKO LENŠČAK iz Ljubljane – sin primorskih staršev
 6. RADOSLAV SEMOLIČ iz Mirna
 7. NIKOLAJ SEVER iz Budanj pri Vipavi
 8. ALOJZ SIVEC iz Libušenj pri Kobaridu
- Podobna usoda je doletela tudi FRANCA ILENICA, ekonomskega emigranta v Argentini, doma iz Velikih Lahinj pri Črnomlju, ki je kot ranjen letalski mehanik in pilot ameriških letelišč trdnjav pristal s padalom v Dubrovniku. Po okrevanju se je pridružil 4. armiji in ostal z njo vse do osvoboditve Trsta. Ker je bil izučeni minar, je bil po vojni v JA strokovnjak za razstreljevanje neeksplozivnih min in letalskih bomb. Avgusta 1945 je brez sledu izginil.

Soročniki so pri oblasteh zaman poizvedovali za njimi. Odgovor institucij je bil strog, kratek, odrezan, nejevoljen, posmehljiv, podcenjevalen in pogosto grozeč: »Žbežal je k Angležem«, »Tudi mi ga iščemo«, »ZA VAS JE BOLJE, DA PO NJEM VEČ NE SPRAŠUJETE«, »Čim boste izvedeli zanj, nam morate takoj javiti!«

Kaj drugega kot objestna profesionalna ironija in cinizem!!! Do danes se nihče izmed pogrešanih padalcev ni javil sorodnikom, a je v njih-

vem imenu po skoraj 45-letih prisilnega molka spregovoril Jože Vidic v svoji zadnji knjigi »Angleški padalci – vohuni ali junaki«, v kateri z nekaterimi pomembnimi podatki in pričevanji sorodnikov, sborcev, vojaških starešin, aktivistov OF in drugih prikazuje padalce kot velike slovenske rodoljube in hrabre borce NOB, ki so jih naše povojne oblasti krivično osumile za angleške vohune in... Izginili so, kot bi se v zemljo vdrl – nihče ne ve kam; ali pa ve in ne pove.

Vidičeva knjiga je klic in poziv slovenski javnosti, da se primer padalcev razišče, obsodi storjeno krivično dejanje, nedolžne žrtve pa rehabilitira in jim prizna zasluge, ki jim gredo kot borcem NOV in zavezniških vojska.

Aleš Bebler, primorski rojak, španski borec in pomembna osebnost NOB govori v svoji knjigi »Čez drn in strn« o padalcih kot o res naših fantih in borcih, kar nedvomno velja za vse, ki so postali slovenski partizani. V tej njegovi preprosti misli je zbrana vsa in edina resnica o angleških padalcih. Ob njih so parole kot »angleški vohuni«, »ameriški agenti«, »sovražniki ljudstva«, »mračne sile« ... le grenak spomin na besede iz stalinistične in boljševiške izrazoslovne ropotarnice.

Podobno kot Bebler je o padalcih mislil tudi DUŠAN KVEDER, še en velikan naše revolucije. Tudi NOB je imela velike, pokončne in razsodne osebnosti.

SORODNIKI IN PREŽIVELI PADALCI

(S. l. 26 Rodriguez - op. nov.)

Tafano / Plaskai
Moteja Lemuar
Milena Kotman
Guray Benmal
Hosari Elong
Dak mure pla
Vah f...
Lembi...
Jomir. f. Jone
~~Gane Sava~~
Anisa Horner
Joan River
Thora

Gabriel Jordan
 from
 11/10/10
 Dan to
 Ludwig Breiter
 Mikha Sukka
 Kuznitski Buta
 Kozlov Korotk
 Stefan Pecher
 Michael Bogomolov

O dečku iz Tomšičeve in še o čem

Tale sestavek je nastal nekam slučajno, ko sem brskal po kovčku, kjer imam shranjene sestavke o udeležencih v NOB. Kdaj sem pravzaprav začel? To je bilo leta 1955, ko je zdaj že nekaj let pokojni profesor Stane Terčak pisal s sodelavci in sam sestavke za knjigo Med Mrzlico in Dobrovljami; takrat sem napisal kod vse je vodila pot prvoborca Poteko Vinka, s partizanskim imenom – Rudo.

In tako se je začelo: štirje daljši sestavki v reviji »Borec«, okoli trideset polurnih zapisov za oddajo Še pomnite, tovariši, za časopis TV-15 pa več kot sto daljših in krajših prispevkov...

Ko sem prišel s trebuhom za kruhom na šolo v Gotovlje, sem z delom na tem področju še bolj intenzivno nadaljeval. Po končanem delu ali pa ob nedeljah sem jo mahnil v bližnje in bolj oddaljene kraje. V Podkrajju pri Ponikvi nad Žalcem mi je kmet, prvoborec Baltazar, o tomšičevcih pripovedoval prav zanimive stvari.

Na gotoveljski šoli je nekaj let službovala zdaj že pokojna učiteljica Marija Dolinšek. Doma je bila iz Arclina pri Celju. Vsa družina (oče, mati in dve hčeri) je bila med prvimi izseljenimi. Toda v Srbiji so bili vsi njeni člani, tudi mladoletna Marija, med prvimi izseljenci, ki so začeli sodelovati s partizani. Marija je znala učencem NOB tako živo prikazovati, da so jo v največji tišini poslušali z odprtimi usti.

Ko bi bili vsi taki učitelji!

V Gotovljah je takoj pričela z delom. Uredila si je seznam tistih, ki so sodelovali v NOB, ki so bili kot talci ustreljeni, padli v boju ali umrli v taboriščih. Zbrala je slike, ki smo jih dali razmnožiti, tako da je eno vrnila, eno z osnovnimi podatki prilepila v album, eno pa dala v okvir, ki je dolga leta s slikami in osnovnimi podatki visel na steni glavnega hodnika. Kdo je snel okvir in ga vrgel v kot podstrešja, ne vem, čez čas je okvir z vsem materialom tudi povsem izginil. Lahko da je končal v šolski peči...? Torej je le bilo dobro pobrsirati, premetati zapise, med njimi je bil tudi Marijin album. V njem je med drugimi tudi slika Francija Vipotnika. Pod sliko je zapisano:

Komaj petnajstleten je prostovoljno odšel v partizane, v Tomšičevo brigado. Izginil je tako rekoč čez noč. Drugi borci znajo povedati, da je bil korajžen borec, včasih že kar preveč predrzen. Ni se znal brzdati. Streljal bi po sovražnikih, kar naprej streljal. Padel je v boju z ustaši v hribih nad Polano na Koroškem.

Ko sem se pogovarjal s starejšim vaščanom, ki zaradi bolezni ni mogel v hosto, mi je dejal:

»Kar je res, je res. Gotoveljski pobje so bili gadje. Iz šolske kleti, kjer so imeli Nemci skladišče orožja, so, tako rekoč še otroci, izmikali granate, naboje in jih nosili v hosto ali pa kar sami lučali štilerice. Nekoč je eden izmed njih ni prav zavih-

tel, udarila je v bližnjo vejo, predčasno eksplodirala in pob je bil mrtev.«

Pomislil sem na Stanka Zupanca, tudi tomšičevca, in upal, da mi bo kaj več povedal o Franciju, ker sta bila približno istih let in v isti brigadi.

»Ja, kar prijeten dečko je bil. Nisva bila v istem bataljonu. Videl pa sem, kako je padel. Prišli so ustaši, opozarjali so ga, naj se umakne, on pa: Stoj, stoj, stoj! In je streljal. Ker pa je bil na preveč izpostavljenem mestu, ga je prerešetal sovražnikov rafal...«

Franci Vipotnik preden je odšel v partizane

Vselej pač nismo zmagali. Franci je padel tako rekoč na koncu vojne. 14. divizija je osvobajala Koroško, lovila sovražnike, ki so na vsak način hoteli k Angležem in Američanom. Nekaterim se je posrečilo, mnogi pa so prišli v naše roke. O, dali smo jim svinčevega vetra, dali...«

Po krajšem razgovoru se je spomnil in nadaljeval. »Zdaj pa stopi še k Francijevi polsestri Silvi, mogoče bo ona kaj več vedela o njegovem »pobegu« v hosto.«

Bil je že pozen mrak. Silva je sedela v zibajoči se gugalnici, mož Lojze in sin Dušan pa na klopci pod lipo. Zdaj imajo kar

lep in obnovljen dom. Tudi okoli hiše je vse lepo urejeno. V Francijevih mladih letih ni bilo tako.

Vedno nasmejana in dobrovoljna Silva je povedala, kar se je pač spomnila.

»Mama je služila, z bratom pa sva živela pri teti Treziki. Oba sva jo imela rada, menda Franci še bolj. Lačna nikoli nisva bila, razkošja pa tudi nisva poznala. Lojze, prinesi malo vina,« se je obrnila k možu, ki je takoj vstal in natočil močno črno vino.

»Hm,« je nadaljevala Silva, »jaz sem bila nekaj let mlajša in se na politiko nisem spoznala, še manj pa sem jo razumela. Nemci nam niso storili nič hudega. Od drugih sem slišala, da jo bo Franci nekam popihal. Kam, se mi niti sanjalo ni. Spomnim se, da si je kar naprej nekaj tlačil v nahrbtnik. Bil je zidarski vajenec in je imel kar precej prijateljev. Zdaj vem, da so jo mladi gotoveljski pobi drug za drugim popihali v hosto. Vzela ga je noč in nismo ga videli nikoli več...«

»Vojna je bila, vojna,« pripomne mož Lojze. »Tudi naši družini ni prizanesla. Sem tam doli z Brežic doma, na območju, ki so ga imeli Nemci za izselitveni pas. Jeseni leta 1941 so aretirali družino, jo strpali najprej v marico, nato v živinski vagon in vlak je odpihal tja gor proti Nemčiji. Kaj smo storili, joj, kaj smo storili...? je jokala mati, jokali smo tudi drugi, jaz sem bil še otrok. Videl sem očeta, kako je stiskal pest, slišal sem ga govoriti. Vse zaradi tega stokrat prekletega Hitlerja. Kaj ne bi, saj smo morali zapustiti lepo urejeno kmetijo.

Mnogi so nam, izgnancem, še po vojni očitali: Kaj boste vi, ki so vas Švabi na rokah nosili. Nosili? Počutili smo se kot pravi »untermensch«. Sestri sta postali dekli, jaz pastir, oče je delal v neki tajni delavnici. Tudi mene mu je uspelo spraviti v tisto delavnico, le bolna mati je ostala v taborišču. Brat je delal v tovarni letal. V taborišču so bili tudi francoski ujetniki; skupaj so razmišljali, kako pobegniti. Oče se je ves zavzel za načrt. Od vraga je bil trd, prava kmečka grča! Ne pišemo se zastoj Puntar. Vsi smo taki, na vsakem koraku se borimo za pravico in resnico. Ko smo se septembra 1945 spet vračali v živinskih vagonih, so nas na Jesenicah pregledovali in zasliševali, kot da smo kakšni izdajalci. Sramota! Doma pa eno samo razdejanje. S skupnimi močmi smo grunt spet postavili na noge... Pijva! Na zdravje!«

Pomislil sem, da je Lojze v povojnih dejanjih nadomestil padlega Francija, saj je bil pol brat njegove žene.

»Dolgo nismo vedeli, kje sploh je ta naš Franci,« je pripomnila Silva. Nemška žandarmerija in policija sta vohljali, spraševali... Teta in mati sta zmeraj odgovorili:

– Šel je, kam, pa ne vemo.

Šele potem, ko so se naši fantje iz Gotovelj vrnil, smo zvedeli, da je padel v zadnjih bojih na Koroškem.

VIPOTNIKOV FRANCI, petnajstletni padli partizan-večna ti slava.

Drago Kumer

Marija Potočnik-Lenka

Vsako jesen si rečem, da je bilo zadnjikrat!

Ljudje pojmujejo delo zelo različno. Za nekatere je božja kazen, za druge nujno zlo, tretji pa so prepričani, da brez dela enostavno ni mogoče živeti. Zanj je delo tista sila, ki daje smisel njihovu življenju. Med takšne sodi tudi Marija Potočnik-Lenka iz Prevalj na Koroškem.

V prostorni kuhinji je bilo toplo in prijetno je dišalo po kosilu, ki se je kuhalo na velikem zidanem štedilniku. Okoli njega se je spretno sukala ženska z belim predpasnikom in ruto na glavi. V velikem loncu je vrela voda in vanj je stresla testenine. V drugi posodi je že bil kuhan puding in na mizi ob oknu je bilo nanizanih več kot trideset skodelic, ki so bile v nekaj trenutkih napolnjene. Svoji pomočnici je naročila, naj pomeša mesno omako, sama pa je vzela veliko cedilo in vanj oddila kuhane testenine. Solata je bila pripravljena in mladi fantje in dekleta, ki so se ves dopoldan »mučili« po bližnjih jasad in senožitih, so planili k mizam.

Šele takrat si je vzela nekaj časa in vsedla sva se k mizi, ki je bila zunaj na travi. Zelo sem bil presenečen, ko mi je začela pripovedovati, da je stra že petinsedemdeset let. Ko sem jo gledal v kuhinji, se mi je zdelo, da šteje kakšno leto čez šestdeset. Vprašal sem jo, zakaj se še vedno ukvarja s kuharijo, ko bi vendar lahko mirno sedela doma, ne pa da se cele dneve trudi, da bi nasitila mlade. Odgovorila je, da jo to pomlaja, in da ne ve, kaj bi delala, če ne bi mogla več na takšne tabore za kuharico.

Sicer pa je življenjska zgodba Marije Potočnik-Lenke zelo zanimiva in v dobršnem delu prepletena s kuhinjo in kuhanjem. Rodila se je v Vorančevih Kotljah, zdaj pa živi v stre-

Marija Potočnik-Lenka in njeni zaščitni znamenji: ruta in bel predpasnik.

ljaj oddaljenih Prevalj. Vmes pa je za debelo knjigo zanimivih dogodkov, ki jim je bila priča in je v njih sodelovala.

Najrajši pripoveduje o vojni. Takrat je bila zaposlena v železarni v Guštanju (v današnjih Ravnah). Spomladi leta 1943 je začela aktivno delati za partizane. Sodelovala je z Matjažem Žaucarjem in drugimi. Do od-

hoda v partizane avgusta 1943 je pomagala pobegniti v hosto več kot šestdesetim ljudem. Največja skupina, ki jo je spravila v partizane, je štela 31 žensk iz Sovjetske zveze, poleg njih pa je spravila v partizane še Francoze, Hrvate, Srbe...

Gestapo je začel kmalu sumiti, da ni lojalna državljanka in jo začel nadzirati. Postal je prevroče zanje in tovariši so

sklenili, da mora oditi na varno. Doma se je pripravljala za odhod, zato tisti dan tudi ni odšla na delo. Ko je ob začetku »šišta« ni bilo v tovarno, je njen mojster, sicer Nemec, to takoj sporočil na gestapo. Orožniki so kot besni pridrveli v Kotlje in obkolili njihovo hišo. Našli so jo doma, Lenka pa jim je pokazala napotnico za

v bolnišnico in orožniki so se vrnili v Guštanj z dolgimi nosovi.

V partizanih je postala borka 2. čete Koroškega bataljona. V njej je ostala približno pol leta. Decembra 1943 so se zbrali pod Grahovcem in odšli na Pohorje. Osmega januarja 1944 so jo premestili v Zidanškovo brigado, s katero jo do julija istega leta ostala na Pohorju. Sodelovala je v bojih za osvoboditev Zgornje Savinjske doline in novembra 1944 odšla čez Savo na Dolenjsko. V začetku leta 1945 se je vrnila na Koroško in tam dočakala tudi konec vojne.

Ves čas njenega bivanja v partizanih jo je spremljala kuhinja in kuhanje. Za njeno kuharsko kariero v partizanih je vezana marsikatera poučna, zanimiva in tudi hudomušna zgodba. Opisala nam je tisto, kako je kuharski lonec rešil njihovo četo. Partizani so zaradi morebitne izdaje pogosto spreminjali svoje tabore. To je delala tudi četa, v kateri je bila Marija Potočnik-Lenka. Bili so v taboru pod Smrekovcem, ko je prišlo povelje za premik. Borci so se hitro pripravili, kuharji pa so imeli nekaj težav in

so slabo privezali lonec. Ko se je njihova kolona premikala po gozdnih poteh, se je vrv, s katero je bil privezan lonec, razhlajala in posoda se je skotalila po strmim pobočju, kar je v tihi noči povzročilo peklenski ropot. Nedaleč stran so bili v zasedi Nemci, ki so začeli streljati v smeri ropota. Četa se je takoj obrnila in po drugi poti brez izgub odšla v nov tabor.

Po vojni je dobro leto raziskovala vojne zločine na Koroškem. Spomladi leta 1946 pa je kot kolonistka odšla v Zgornjo Kungoto, kjer je ostala dobrih petnajst let. Kot pravi, so bila zato leta dela, navdušenja in odredkanja. Takrat niso poznali besed »ne morem«, »ne bom«, »ne znam«... Zgodilo se je, da je imela celo štirinajst funkcij hkrati. V Zgornji Kungoti se je tudi poročila, vendar se je zakon sesul, saj je posegel vmes alkohol. Po petnajstih letih se je vrnila na Koroško in se zaposlila, oktobra 1963 pa se je upokojila.

Toda mirovanje ji ni dišalo. Svoj nov svet, zanimiv, poln novih izzivov in nimiv ljudi je odkrila pri tabornikih. Bila je zraven, ko so ustanovili taborniški odred, ki so ga poimeno-

vali po 11. SNOUB Miloša Zidanška, to je njeni brigadi.

Taborniki so odšli na taborjenje in potrebovali kuharico. Marija Potočnik-Lenka je poprijela za kuhalnico, ki jo zdaj spremlja vsako leto. S taborniki je hodila na tabore v Gornji grad v Savinjski dolini, pa v Banjole, v Podgorsko nad Črno pa nad Obretanovo pod Uršljo goro, kjer je bila med vojno njena zveza na kmetiji, ki so jo imenovali Pri mokrem jopiču. Nemci so jo požgali, lastnika in njegovo družino pa ubili.

Kmalu so za njene kuharske spretnosti izvedeli tudi drugi. Kuhala je vsem, ki preživijo del pomladi, poletja ali jeseni na terenu. Cenijo jo predvsem zaradi tega, ker se zna v vsakem položaju prav obrniti. Če ji zmanjka začimb, ne začne tarnati, ampak se opravi v gozd in nabere zelišča in dišave, tako da je jed še okusnejša.

Vsako jesen pa si reče: »Letos sem šla zadnjič.« Toda vsako pomlad jo znova prepričajo, da jim kuha. Tudi letos je rekla, da je z njeno kuharijo konec, a prav gotovo bodo njeno okusno hrano jedli taborniki in drugi tudi prihodnjo pomlad.

Bojan Kuntarič

Telefon: (065) 81-711, 81-722, 81-733
Brzgojavke: METALFLEKS
TOLMIN
TELEKS: 34-373 YU MEFLEX
Žiro račun: 52030-601-11310
pri SDK Tolmin
Železniška postaja Most na Soči

METALFLEKS p. o. TOLMIN

Poljubinj 89 e, 65220 TOLMIN

Organizacija za proizvodnjo industrijske opreme

Hotuljci na Žavcarjevem vrhu na Kozjaku

Kakor vsa zadnja leta je tudi letos Zveza borcev Kotlje priredila enodnevni izlet za svoje člane in članice, in sicer na Kozjak pri Mariboru.

Organizatorji izleta, odbor ZB Kotlje na čelu s Karlom Polancem, so za to poskrbeli, da je izlet potekal, kot je bilo predvideno. Sodeč po veselih in zadovoljnih obrazih udeležencev ter njihovih izjavah po izletu pa je izlet svoj namen ne le dosegel, pač pa ga daleč presegel. Vsi so sklenili, da se ga bodo tudi naslednje leto udeležili, če jim bo le zdravje dopuščalo.

V soboto zjutraj je kolona vozil krenila na pot z avtobusne postaje pri Rinskem vrelcu. Izletnike, ki jih je bilo skupaj 125, sta vozila dva avtobusa Integrata iz Prevalj in gasilski kombi iz Kotelj. Po prijetni vožnji ob Meži in Dravi je bil prvi postanek pri čolnarni Si-

dro ob Dravi. Že poprej pa so v avtobusih krožile steklenice s »kačjo slino« za preganjanje zaspanosti. Vsak udeleženec izleta je prejel tudi platnen spominski klobuk z napisom »Izlet ZB Kotlje na Kozjak pri Mariboru 1989«. Klobuk je moral imeti vsakdo na glavi ves čas izleta. V avtobusu so izletniki

prejeli razen »tekočih« navodil tudi sveže pečeno presto.

V čolnarni Sidro so dobili zajtrk, za dobro voljo in apetit pa so poskrbeli glasbeniki ansambla Izletnik. Poleg domačih gostov, predsednika skupščine KS Kotlje Seada Karadža, predsednika sveta KS Kotlje Milana Košelnika in direktorja TOK gozdarstva Prevalje Jožeta Logarja, sta se izletnikom pridružila še predsednik ZB Maribor, upokojeni general Jože Berce, in namestnik direktorja TOK gozdarstva Maribor Edi Makuc. Ogled hidrocentrale, ki jo je tehnična ekipa izletnikom ljubezno pokazala in pojasnila njeno delovanje, je bilo za vse udeležence izleta lepo in poučno doživetje.

Pot je vodila nato proti Duhu na Ostrem vrhu, kjer stoji spomenik revolucionarjema Djuru Djakoviču in Nikoli Hečimoviču. Potem, ko so z enominutnim molkom počastili spomin umrlih in položili k spomeniku venec, jim je spregovoril general Berce, ki je orisal življenjsko in revolucionarno pot obeh revolucionarjev. Nato so se odpeljali do koč na Žavcarjevem vrhu, kjer so vsi skupaj preživeli čudovito in nepozabno popoldne. Bilo je pristno domače, hotuljsko vzdušje. Takoj po prihodu so dobili partizanski golaž. Na vrsto je prišla tudi »pustna pogaša«, ki jo je spekla Jakanova Roza. Vrhunec dogajanja pa je bil bogat srečelov. Poleg betonskega železa je bil med dobitki tudi prašič, ki je skupaj s hlevom tehtal več kot 200 kilogramov.

Osebjem na elektrarni, generalu in drugim gostom so se Hotuljci lepo zahvalili in se jim oddolžili s spominskimi darili. Spomnili so se tudi vseh jubilejantov, ki so avgusta praznovali rojstni dan. Vsak je prejel šopek cvetja in buteljko vina.

Ker je ansambel Izletnik ves čas igral, so se lahko vsi, ki so si želeli, tudi naplesali. Takšnih prijetnih in poučnih izletov si naši Hotuljci še želijo, kajti smeh, petje in dobra volja so tisto, kar v težkih kriznih časih najbolj potrebujemo.

Rok Gorenšek

Družabno srečanje starejših borcev ob občinskem prazniku v Piranu

Ob občinskem prazniku je Krajevni odbor ZB Piran organiziral že tradicionalno družabno srečanje bork in borcev, starejših od 70 let.

V slavnostnem delu je prisotne pozdravil predsednik ZZB Piran Stojan Ražem. V kratkem govoru je omenil vrednote 2. zasedanja Avnoja in Kočevskega zbora, ki jim moramo v sedanjem kritičnem času varovati, tako kot smo se zanje tudi borili.

Tovarišica Ema Perenič je spregovorila o dopolnilih k slovenski ustavi. Vsi prisotni so s ploskanjem pozdravili spre-

jetje teh dopolnil v republiški skupščini.

Zatem smo dobili prigrizek, med katerim so nekateri tovariši obujali spomine. Posebno zanimivo je bilo poslušati Dušana Ivančiča, pomorščaka, ki je bil ob razpadu stare Jugoslavije na ladji »Timok«, ki se je priključila zavezniškim silam in kasneje mornarici NOV.

Med pogovori so veliko priznanje pozele tovarišice, ki so v organizaciji ZB zelo aktivne in imajo za ta srečanja glavno zaslugo. Srečanja se je udeležil tudi predsednik občinskega odbora ZZB Riccardo Giacuzzo.

Žarko Žbogar

Vezisti z Jesenic

Oktobra so se v Kranju sestali borci vezisti NOV Gorenjske na svoji redni letni skupščini. Vodil jo je novi predsednik Franc Gracer, udeležili pa so se je tudi predsednik skupnosti vezistov NOV SR Slovenije Ivan Pivk ter predstavnik PTT podjetja v Kranju, Lojze Bavdek in direktorica glavne pošte Dragica Jenko.

Med drugim smo govorili o knjigi vezistov NOV. Gradivo je zbrano, čaka pa na pisca. Dogovorili smo se, da kakšnih posebnih dejavnosti vezisti NOV Gorenjske ne bomo imeli, saj so te zaradi skromnih sredstev okrnjene.

Srečanja naj bi bila skupna, enkrat na leto, v lastni režiji. Kraj in čas bo določil odbor, ki naj pošlje tudi vabila. Še naprej moramo sodelovati z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami v krajevni skupnosti ali v občinah, v katerih živimo. Nikakor pa ne smemo obupati, kljub starosti. Biti moramo v pomoč mlajšim in dokazati, da smo vezisti še vedno vezni člen družbe. Sklenili smo tudi, naj odbor sekcije ostane v enaki sestavi, kot je bil. Dogovorili smo se, naj se radio-krožek na

Osnovni šoli Lesce poimenuje po referentu za zveze Jeseniško-bohinjskega odreda, Janezu Bertonclju.

Tovariš Gracer je zbranim med drugim dejal: »Čas, v katerem živimo, kaže, da je vse manj naš, ker mnogo stvari v njem preprosto ni več mogoče razumeti. Kje je spoštovanje do vseh ljudstev in ljudi, do vsega, kar so ustvarili s trdim delom in ustvarjalnostjo? Svet se združuje in išče skupni imenovalec, da bo civilizacijo dvignil še za kakšno stopnjo, saj mu bo le to omogočilo nadaljnji razvoj in obstoj. Naši nesrečni deželi pa preti ekološka katastrofa, če ne bomo odprli vrata novim tehnologijam in znanjem na vseh področjih. Na tem malem koščku sveta se igramo z usodami ljudstev, eden na drugega kažemo s prstom – češ, on nas izkorišča. In tisti, ki najbolj vpijejo, počno prav tisto, kar drugim očitajo...«

Nazadnje smo ob sprejetju amandmajev poslali še brzoglavno čestitko predsedstvu SR Slovenije in mu zaželeli v ime vseh borcev in vezistov NOV še mnogo uspehov. D. G.

Bistriško naravno in kulturno bogastvo ne sme propasti

Bistriško naravno bogastvo žal že propada, o kulturnem pa si zaenkrat še ne bi upal ničesar reči – razen seveda, če gre za ekološko kulturo in ekološko-kulturno bogastvo. Tu smo kljub prizadevanjem nekaterih struktur v občini še vedno za začetku. Sedaj se pripravlja odlok, ki naj bi končal prepire glede razvoja snežniškega območja. Kot kaže, se bodo pristojni zavzemali za ureditev tega vprašanja, medtem ko za ureditev stanja v samem mestu in mestnem parku Nade Žagar še vedno nimajo dovolj posluha. Zanimarjajo obstoječi veljavni odlok o hišnem redu na območju občine, ki v nekaterih pogledih tudi ekološko ureja bivalno okolje krajanov. Tako je postal občinski odlok o hišnem redu samo nekakšen »folklorni okras«.

Najpomembnejše posledice bo imel odlok (ki se šele pripravlja) za območje krajinskega parka Snežnik. Za park Nade Žagar, ki se nahaja v neposredni bližini in na očeh delavcev občinske uprave, političnih organizacij in pravnih služb, pa se nihče ne zmeni. Park tudi ni pravno zaščiten. Ne vem dobro, ali je na pristojnih mestih preveč ali premalo zeljnatih glav? Preden so se

začele Igre vodovodnih podjetij obmejnih občin Slovenije in Hrvaške, je komunalno podjetje našega kraja temeljito počistilo vso nesnago ob igriščih tega športnega parka in drugih površinah v bližnji okolici, kakor tudi ob razpadajočem kopalnem bazenu, ki vedno bolj predstavlja spomenik občinske sramote v našem kraju.

Koklica igrišč in mestni park, še zlasti posamezni skriti kotički v njem, so zelo priljubljeno zbirališče in zabavišče naše mladine. Mladinski aktiv je poskrbel za to, da se je po končanih igrah takoj spet vrnilo prejšnje stanje. Predvsem so tarča razbijanja in uničevanja lesene ograje in sedeži na tribunah ob igriščih, mostički, peš poti ob ribniku in mestnem parku, klopi in mize, ki so nameščene po parku... Razbite steklenice in vso ostalo navlako pa mladi mečejo v mestni plavalni bazen, ki še vedno čaka na svojo renesanso.

Žal je tako, da je za nas domačine vse dobro in prav. Samo da tuji obiskovalci ne bi videli, kakšni smo in kako se obnašamo!

Anton Susič

Izlet upokojencev iz Domžal

Septembra letos smo se upokojenci iz Domžal, Moravč in Lukovice odpeljali na izlet. Obiskali smo Postojno, Gorico in kmečko domačijo v Šempasu, kjer smo se srečali s predstavniki Društva slovenskih upokojencev za Goriško.

Besedilo in foto: Jože Novak

Obupano pismo

»Pa pojdite nazaj v Trst...«

Tako mi je rekla glavna sestra Marta v Obalnem domu upokojencev v Kopru v torek, 31. oktobra 1989.

Odgovor me je tako užalostil, da sem jokal.

Naj povem, kako je bilo, da boste lahko presodili, ali je ravnala prav ali ne. V sobi, v kateri stanujem že od aprila 1988, sem zadovoljen, saj je sončna in sem se nanjo navadil.

Moram povedati še, da sem doma iz Doline pri Trstu. Sem borec NOV. V bojih pri Drvarju sem bil ranjen, nato so me prepeljali v bolnišnico v Bari. Od tam sem odšel v Split, kjer sem se pridružil tankovski brigadi in šel z njo vse do Trsta. Ker smo morali Trst zapustiti, smo šli v Škofjo Loko. Tam sem bil do 15. novembra 1946, ko sem se vrnil domov. Imam več odlikovanj in priznanj. Sem invalid in priklenjen na voziček.

Direktorja Dušana Vodopivca sem prosil, da bi napravili v stranišču oprijemala, zato da bi se lahko dvignil, kadar moram na potrebo ali pa se umiti. Dejal mi je, naj to povem glavni sestri Marti. Res sem ji povedal. Prišla je in me peljala pogledat drugo sobo, v kateri sta podobni napravi, vendar sem to odklonil, saj sem v svoji sobi zadovoljen in si želim v njej ostati.

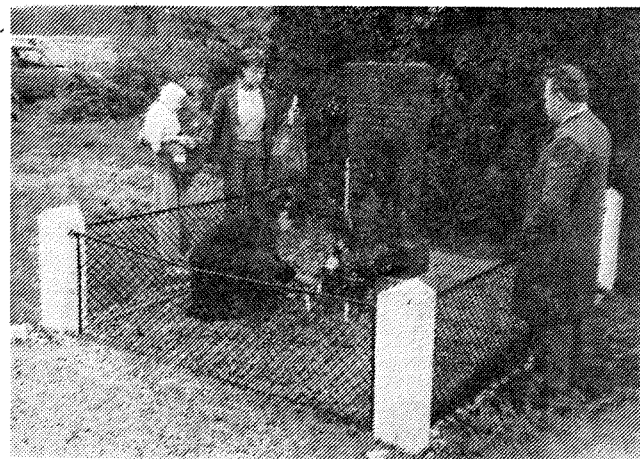
Takrat mi je rekla to, kar sem napisal v naslovu tega zapisa. Veste, še danes, kadar se spomnim tega, jokam.

V domu nisem zastonj. Plačam pošteno, v lirah. Oba, direktor Dušan Vodopivec in glavna sestra Marta bi morala imeti drugačen odnos ne le do mene, ampak do vseh ostalih oskrbovancev. Želel bi si, da bi me prišli pogledat in videti, kako je s to zadevo!

Prav lep pozdrav vsem dobrim tovarišem in tovarišicam!

Angel Kocjančič

Obalni dom upokojencev Koper

V spomin prekmurskemu junaku

Vsako leto ob soboškem občinskem prazniku murskosoboški planinci organizirajo kolesarjenje iz Murske Sobote v Gančane, do spomenika Štapanu Kovaču-Marku. V sodelovanju z učenci Osnovne šole 17. oktober iz Beltincev in borci priredijo krajšo spominsko slovesnost, položijo cvetje in prižgo svečke.

Tako je bilo tudi letošnjega 15. oktobra v Gančanih, kjer stoji pri Hrzančevem hrastju spomenik Štapanu Kovaču.

Besedilo in foto: Filip Matko

Hvaležna in zadovoljna

S pismom se je na našo redakcijo obrnila Danica Zidarič, ki je nad letošnjim vlakom bratstva in enotnosti navdušena. V pismu se zahvaljuje vsem organizatorjem in udeležencem srečanja.

Katja Špurova:

Pustite me tu...

V lepem oktobrskem dnevu je bilo čutiti nemir. Ob reki so ženske hitele z izpiranjem perila, kolikor so le mogle. Za njihovimi hrbti so se podili otroci in brodili po plitvi vodi. Bilo je to v starem bosanskem mestecu z minareti, z visoko obzidanimi dvorišči in s kaldrmo. Okoli njega so se dvigali hribi: Kruglica, Olovo, Jušići. Bil je prvi vojni oktober; trinajstega. V mestu se je vgnezdila črna legija razbojnika Francetića.

Hitreje, kakor se spusti nevihta, je nad mestom završalo. S hriba so prižvižgale krogle. Ob reki so ženske z eno roko grabile po škafih, z drugo po otrocajih. Večji otroci so planili v reko, da bi jo preplavali. Nastal je vrišč, ljudje so tekli na vse strani, se zaklepali v hiše in zapirali okna.

Katarina je pritekla domov s tremi otroki: dva sta bila iz sosesčine. Takoj za njo sta pritekli njuni materi, vzeli vsaka svojega otroka in odhiteli. Katarina je zaprla vsa okna v hiši, nato pa se je vrnila v kuhinjo k jokajočemu otroku, sedla na pručko in si ga vzela v naročje. Bil je deček, star pet let, imel je kodrate svetle lase in kakor nebo sinje oči, bolj podoben deklici kakor dečku. Mali je kakor ponavadi, sit in okopan, spal v drugem delu hiše, v gospodinjinem stanovanju.

Katarina je objela otroka in ga mirila. Deček se je tesneje privil k njej in znova zakokal:

»Mama... ne daj me... ne daj me!...«

»Nikomur te ne bom dala... saj veš, da si moj,« mu je šepetala, vznemirjena zaradi njegovega strahu. Vselej, ko je zunaj počil strel, si ga je tesneje prižela k sebi. In je vsa nemirna prisluškovala oddaljenemu hrpu spopada.

Na trdi, s kamnitimi kockami tlakovani cesti se je oglasil topot vojaških korakov. Bližali so se hiši in se pred njo ustavili. Močno so udarili po vratih. Katarina ni vstala. Tako so jo našli, sedečo na pručki in z otrokom v naročju, ko so vstopili. Bilo je pet črnolegijcev.

Srepa so jo pogledali in se ozrli po kunji.

»Si sama?« je vprašal prvi. »Družino imam,« mu je odgovorila po ovinkih.

»Kje je tvoj mož?« je vprašal prvi, medtem ko sta dva stopila naprej.

»V mestu,« je rekla. Ni smela povedati, da je njen mož — po rodu Slovenec iz Maribora — v hribih.

Ustaš je segel z roko proti otrokovi bradici. Deček se je krčevito oprijel matere.

Pristopil je drug črnolegijec in segel po otrokovi roki, da bi ga odtrgal od matere. Deček pa je ni izpustil, zaril je obraz v materino nedrje, kakor da bi hotel nazaj tja, kjer je že bil nekoč, varen in miren v toploti njenega telesa...

Mati ga je držala tesno objete, da bi ga pomirila in utišala. Videla je, kako prihajajo tudi ostali trije. Začutila je močan sunek, najbližji ustaš je zgrabil otroka, oblečenega v svetlo modri plašček, in ga s silo odtrgal od matere. Prostor je napolnil presunljiv otrokov krik...

Katarina je hotela vstati, osuplo jih je pogledala in zavpila:

»Kaj hočete... vi...«

Ko je znova začutila močan udarec v sence, v teme in žlodec, je še videla, kako je

Pred njo je šumela reka, v vejah dreves je šelestel veter.

Gospodinjin hčerka je prišla ponjo in skupaj sta šli v mesto. Hodili sta iz ulice v ulico, od hiše do hiše, preiskovali dvorišča. Ustavljali sta ženske in jih prosili, naj jima pomagajo iskati otroka. z glasom, ki ji ga je trgal jok, ga je Katarina opisovala: »... v svetlo modrem plaščku... svetle, kodrate lase... nad desnim ušesom ima znamenje, teman madež, velik kot sliva...«

Na vsem lepem jo je prešinilo upanje, da je otrok že doma. Pohitela je proti gospodinjin hiši. Ko je vstopala, se ji je zazdelo, da ga že vidi in sliši — v kuhinji pa je bila samo gospodinja, z njenim malim v naročju...

»Ali niste morda videli...? Imel je kratke, temne lase... imel je znamenje nad desnim ušesom...«

Vsi dobri ljudje v mestu so iskali ugrabljene otroke; vse matere v Katarinini sosesčini so iskale dečka v svetlo modrem plaščku, s temnim madežem nad desnim ušesom.

»Videl sem jih skozi okno, ko so ga odnesli,« je povedal sosed. »Nesli so dečka, oblečenega v svetlo modri plašček, zdelo se mi je, da je vaš, a pri vas je bilo vse mirno.«

»Kam so šli?« je zastokala Katarina. Sosed je pokazal po ulici navzgor:

»Tod! Naprej pa ne vem, ker vsaj pol ure po tistem nisem stopil iz hiše.«

Katarina je pohitela po ulici navzgor, kakor da bi jih še lahko dohitela. Na prvem križišču pa je obstala in zaman spraševala: Katera teh treh poti je slišala jokati mojega otroka? Zakaj se mati in otrok ne moreta priklicati, če ju ločijo doline in hribi; zakaj je človeški glas tako šibak, da ne seže niti do prvega križišča cest?...

Na tistem križišču jo je našla gospodinjin hči, jo pobrala s tal in jo odpeljala domov.

Ni več razločevala dneva od noči. Otrok ji je bil pred očmi, naj je šla kamorkoli. V srcu ga je slišala, kako joče, kako jo kliče, čutila je njegovo stisko. Tisočkrat ga je videla: tamle sedi... tam leži in joče... Videla ga je mrtvega...

Sredi noči je planila iz spanja: ali ni zajokalo pred vrati?

Vstala je, v naglici vrgla nase obleko in šla k vratom, na cesto in v noč. Stopala je ob reki in ji govorila: »Ali si ga že pogoltnila? Ali so ga vrgli v tvoje korito in ga nosiš kdove kod s seboj?«

Dvignila je roke in rotila zvezde: »Ve mi povejte! Če je kje sila, močnejša od človeka, usmili se materine bolečine, pomagaj otroku!«

V takšni žalosti jo je našel mož, ko je prišel, ker je bil slišal, da je izgubil otroka.

Brez besede ji je položil roke okoli vratu in skupaj sta zajokala. Njun mali sin se je igral v kuhinji, po večjem si oče ni upal vprašati.

Minile so ure, Katarina pa še zmeraj ni spregovorila. Mož je stopil do gospodinje in ta mu je obzirno pripovedovala o nesreči. Tedaj je mož vzel nekaj svojih fantov in prehodili so vse gozdove daleč naokoli, vendar izgubljenih dečkov niso našli.

H Katarini je prišel trgovec iz mesta in ji povedal:

»Mislim, da sem videl vašega malega.«

»Kje je?« je kriknila Katarina.

... Ustaš je segel z roko proti otrokovi bradici. Deček se je krčevito oprijel matere.

Pristopil je drug črnolegijec in segel po otrokovi roki, da bi ga odtrgal od matere. Deček pa je ni izpustil, zaril je obraz v materino nedrje, kakor da bi hotel nazaj tja, kjer je že bil nekoč, varen in miren, v toploti njenega telesa...

»Šla jih je cela kolona,« je povedal trgovec, »moški v civilni obleki je nosil dečka v svetlo modrem plaščku. Več otrok so nosili in pred seboj so gnali neke ženske.«

»Kam so šli?« je prošeče vprašala.

»Šel sem za njimi do Kruglice, tam so se obrnili proti Olovu. Potem nisem mogel več dalje, oni pa so šli naprej proti hribom.«

To je bila prva in zadnja sled za ugrabljenimi otroki.

Katarina se je odpravila v hribe. Pregledala je vsako drevo in vsak grm. Če je daleč pred seboj zagledala kamen, se ji je zazdelo, da je tam otrok in je vsa nemirna pospešila korak. Pregledala je vsako kotanjo in vsako jamo. Hodila je po gmajnah in razmetavala kopice sene. Ko ga ni našla na zemlji, ga je začela iskati v njej.

Našla je staro železo, takšno, ki ga uporabljajo drvarji. Nosila ga je s seboj in je z njim grebla po zemlji. Pobrskala je po vsaki sveži krtini. Vsaka ped sveže prekopane zemlje je utegnil biti otrokov grob. S prsti je grebla po tleh. Mravlje so vznemirjene begale po posušeni travi, majhni hrošči so se v strahu zaustavljali med travnimi bilkami, pikapolonica je zdrknila z veje usahle bilke in znova začela plezati navzgor.

Neslišno je prišla gospodinjin hči, pobrala jokajočo mater in jo pospremila domov...

Srce je čutilo, da je živ

Nekega dne, še preden je sneg pokril zemljo, je Katarina izgubila lobanjo. Zarezala je vanjo z votlimi očmi, z dvema vrstama krepkih zob, z razpadajočimi se čeljustmi; bila je glava odraslega moškega. Razjokala se je nad njim, kdorkoli je bil. V tisočih različicah se ji je prikazovala smrt njenega Darka. Vendar pa ji je srce govorilo, da je živ. In to je bilo nemara še huje. Čutila je otrokovo stisko in tedaj si je obljubila, da ga bo iskala, dokler ga ne najde živega ali mrtvega...

Želja, da bi ga našla, je bila v njej tako močna, da je neštetočkrat razprostrla roke, misleč da ga vidi, kako ji teče naproti. Ko pa se je spet zavedla, je videla, da objemlje drevo ali kamen; tako so mrtvi predmeti v naravi prevzemali podobo njenega otroka...

Hodila je med ljudi in iskala tiste, ki so prihajali od drugod in jih spraševala po otroku v svetlo modrem plaščku, z valovitimi lasmi in velikimi sinjimi očmi.

Šla je skoz mesto in v hipu se ji je zazdelo, da ga vidi, kako stoji v skupini otrok, s kanglico v roki, zaprašen in razkušan.

»Darko!« je kriknila.

Otroci so se prestrašeni razbežali. Ostala je sama sre-

»Nesli so dečka, oblečenega v svetlo modri plašček, zdelo se mi je, da je vaš, a pri nas je bilo vse mirno.« »Kam so šli?« je zastokala Katarina.

Sprva ni ničesar razumela. V glavi ji je šumelo, v želodcu je čutila slabost. Odrinila je gospodinjo, ki ji je ponujala pomirjevalni čaj, in tožeče zastokala:

»Darko!... Moj otrok...« »Povej, sirota, kaj se je zgodilo?«

Postarana gospodinja ji je mehko položila roko na čelo. Medtem so bili že preiskali hišo in vso okolico tja do reke, povprašali pri sosedih in preiskali dvorišča, a njenega otroka niso našli. Pred štirimi urami jo je bila gospodinja našla na tleh, v nezavesti. Otrok pa je izginil. Ali je padel v reko, ko se je pričelo streljanje? Ali pa... Eni izmed sosed so ustaši odnesli otroka. Ali je bil to njen?

Katarina je znova zagledala široko moško dlan na otrokovih ustih. Hotela je ven, da bi ga poiskala. Ko pa je dvignila glavo, je bila težka kot svinec; padla je nazaj na posteljo in znova izgubila zavest.

Potem se je počasi vendarle predramila. V pretrganih stavkih je povedala, kaj se ji je zgodilo.

Gospodinja in njen postarani mož sta sklenila roke in z njo vred zajokala.

Katarina je zbrala vse svoje moči in se zvelkala s postelje. Ko je stopila na vežni prag, so cesto že pokrivala večerne sence. Katarina je odšla proti reki, tja, kjer je opoldne izpirala perilo. Ustavljala se je in glasno klicala:

»Darkooo!... Dar-kooo!...«

Sesedla se je in ni imela moči, da bi si odpela bluzo in podojila lačnega otroka. Telo ji je drevnelo. Še zmeraj ji je paral ušesa presunljiv otrokov krik, preden so jo pobili na tla. V njej se je dramila prastara bolečina babic in prababic — nekoč se je že dogajalo, da so materam trgali otroke iz rok in jih pošiljali v suženjstvo — Turki. Ali so se vrnili tisti, od nešteti nesrečnežev preleteli časi?

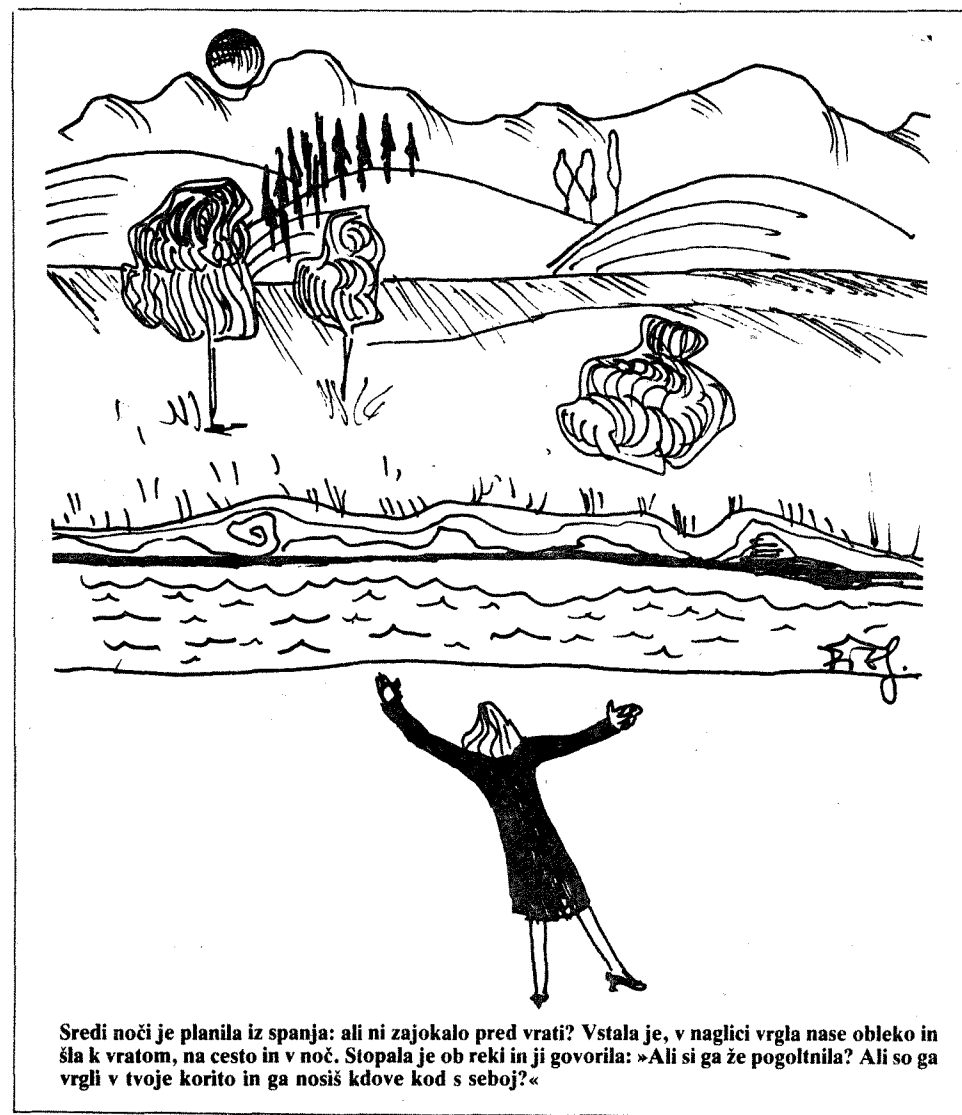
Ni mogla vzdržati med štirimi stenami. Morala je ven, ker se ji je zdelo, da ga bo tam kje ob reki ali na gmajni slišala, kako jo kliče.

Veselo so mežikale zvezde, reka je šumela in pošumeval je veter v jesenskem listju. Katarina je stopala od drevesa do drevesa, od grma do grma, se ustavljala in prisluškovala, a slišala je samo noč, kako se oglaš s komaj zaznavnimi šumi: s prhutanjem nočnih ptic, s šumotom živali v grmovju...

Noč je bila hladna, Katarina je slonela na drevesnem deblu, ga močila s solzami in šepetaje izgovarjala otrokovo ime, dokler se ji misli niso zmedle in je na slepo tavela po hosti do jutra.

Ob reki so se srečevale matere, ki so jim prav tako ugrabili dečke; bilo jih je devet.

Devet zmedenih žensk, ki so kdaj pa kdaj razgrnile ferdeže — nekatere so jih še nosile — da se je prikazal odjoka zabuhli obraz, rdeče oči z zabuhlimi vekami in drgetajoče ustnice, ki so venomer prosile:

Sredi noči je planila iz spanja: ali ni zajokalo pred vrati? Vstala je, v naglici vrgla nase obleko in šla k vratom, na cesto in v noč. Stopala je ob reki in ji govorila: »Ali si ga že pogoltnila? Ali so ga vrgli v tvoje korito in ga nosiš kdove kod s seboj?«

di igrišča. Morala se je nasloniti na zid, da ni padla.

Ta ali oni mimoidočih jo je sočutno pogledal in vprašal:

»Kaj ti je, žena?«

Ni mu odgovorila.

»Skrijte me...«

Minila je zima in prišla je pomlad.

Sredi maja je ranjeni borec preplaval reko in tak, kot je bil, brez srajce, s spodnjicami, priplepljenimi k telesu, planil v Katarinino hišo.

Začutil je toploto kuhinje in pred seboj je zagledal prestrašeni obraz ženske, ki je dojila otroka.

»Skrijte me...« preganjajo me...«, je dahnil in zobje so mu šklepetali.

Katarina se je zastrmela v njegove prsi: okoli srca je imel s krvjo zarisan polkrog. Tudi na nogi je krvavel.

Ni smela izgubljati časa. Dala mu je moževo perilo in obleko. Prišla sta postarana gospodar in gospodinja, skupaj so iskali prsotor, kamor bi ga lahko skrili. Medtem so se nad reko še zmeraj oglašali strelji.

V hiši ni bilo nobenega dobrega skrivališča.

»Edino, če v izbi dvignemo dve deski s tal in tam izkopljemo jamo,« je predlagala Katarina.

Dvignili so deske. Starček in ranjenec sta začela kopati. Zemljo sta dajala v škafo, in ko je bil poln, ga je Katarina pokrila z rjuho in šla z njim k reki, kakor da gre prat. Tako je znosila vso zemljo v reko.

Jama je bila tako globoka, da je ranjeni lahko počepnil vanjo. Roke je prekrizal nad sključenimi koleno, Katarina pa je postavila v jamo posodo s soljo in steklenico s širokim vratom, napolnjeno s kisom.

»To vam bo olajšalo dihanje,« je rekla.

Deske so položili, kot so bile prej in jih pogrnili z lino-lejem, nato pa so se vrnili v kuhinjo, ker je zunaj že naraščal hrup.

V hišo so planili črnolegijci, z dvignjenimi pestmi so zavpili nad Katarino:

»Kam si ga skrila? Takoj povej, če ne...«

Gospodinja je dvignila Katarininega otroka in se neopazno izmuznila iz kuhinje.

Katarina je olajšana zadihala. Mirno je rekla:

»Ne vem, o čem govorite.« Obstopili so jo in kričali: »Pravkar je bil tu! Iz hiše ni šel. Povej, kje je! Ali pa te razsekamo na drobne kosce, tebe in tegale starca!«

Razšli so se po vsej hiši. Vrata v izbo so pustili odprta. Katarina je videla, kako stopajo po deskah, pod katerimi je čepel begunec, trkajo po stenah, legajo na tla, prislanjajo ušesa k deskam.

Nato so se znova zbrali v kuhinji in grozili:

»Povejta, kje je! Kam sta ga skrila? Vemo, da je prišel v hišo...«

Katarina jim je ostro odgovarjala:

»Nikogar ni bilo sem! Če pa vi bolje veste, zakaj ga ne najdete?«

Prinesli so žico. Z njo so Katarini in starčku zvezali noge in roke, prekrižane na hrbtu. Postavili so ju tako, da si nista mogla gledati v obraz.

Od nekdaj so prinesli tnalno, ga postavili v kuhinjo, zasadili vanj veliko mesarsko sekiro in jima rekli:

»Na tem tnalno vaju bomo razsekali na koščke, če ga ne najdemo!«

Postavili so jima stražo in odšli.

Stražar je s počasnim korakom stopal pred hišo – petdeset korakov tja in petdeset nazaj mimo praga; vselej, ko je prišel mimo odprtih vrat, ju je ošinil z mrzlim, zdolgočasnim pogledom. Nista smela govoriti.

Tri noči in dva dneva so ju pustili stati, brez kapljice vode in hrane. Roke so jima odmirale in noge otekale, da so bile kakor stebri. Tri noči in dva dneva je begunec ždel v jami – še živ ali že mrtev?

Tretje jutro so Katarinine ugašajoče oči zagledale megle pred oknom. Starčkovega dihanja ni več slišala, ker ji je v glavi bučalo, kakor da so skozenjo speljani veliki slapovi. V to bučanje so na vsem lepem zatopotali koraki. Kakor iz velike daljave jih je videla, ko so se bližali, začuden in osupli, in ji prerezali vrvi. Sesedla se je v temo.

Ko je odprla oči, je najprej začutila vlago na ustnicah. Ni mogla ne piti ne govoriti. Počasi so ji vlivali tekočino v usta in venomer spraševali:

»Kaj se vama je zgodilo? Zakaj so vaju zvezali?«

Ni vedela, kdo so. Četniki? Partizani? Ni si upala govoriti. Šele ko je eden izmed njih potegnil nekje izpod obleke majhno rdečo zvezdico, se je pomirila. Spregovorila je težko, da so jo komaj razumeli:

»Ne vem, ali vam smem povedati...«

»Povej brez strahu! Kaj je bilo?« so jo spodbujali.

»Skrila sem ranjenca,« je priznala.

»Kje je? Povej!« so planili.

»Tukaj pod podom,« je pokazala na tla sredi izbe.

»Naglo so dvignili deske. Obstali so pred jamo in se zgrozili: v njej je bilo nekaj – zogleno drevo ali človek?«

Obraz je bil temno moder, oči izbuljene in bele, roke in noge trde kot kamen.

Previdno so ga dvignili. Zdravnik se je dolgo ukvarjal z njim, nazadnje je rekel:

»Še diha...«

Dolgo so ga obujali v življenje. Vedno več jih je prihajalo v hišo. Nekateri so ga spoznali, govorili so o njem navdušeno in spoštljivo.

Tretji dan so prignali konja, sedel je nanj in odjahal v povorki, nad katero so vihrale rdeče zastave.

Še je bil maj

Še zmeraj je bil maj. Človek je danes živel, jutri ga ni bilo več. Smrt je prihajala nasilno – iz zraka ali od roke, oborožene s puško, sekiro ali nožem... Mesto je ves čas prehajalo iz rok v roke; kratkim dnevom svobode so znova sledili dolgi dnevi nasilja.

Okoli osme ure zjutraj je nastal hrup pred Katarinino hišo. Vežna vrata so se naglo odprla, v kuhinjo je planil ustaš in ukazal:

»Gremo! Vzemite otroka in brž z menoj!«

Katarina je segla po limoni in vrečici s sladkorjem, si oboje vtaknila v nedrje, potisnila otroka v nahrbtnik in si ga oprtala na hrbet. Ustaš jo je upehal na cesto in tu je stopila v vrsto prestrašenih žensk in otrok. Ustaši so jih naganjali iz hiš in jih pobirali na cesti. Kolona je naraščala, dokler ni bilo v njej okoli šeststo ljudi, največ žensk in otrok, starčkov in stark; njihovi možje in sinovi so bili v hribih ali v ujetništvu.

Podili so jih proti reki, na

gmajno in dalje v hrib proti Kruglici. Otroci so od strahu obnemeli, ljudje so se nemo spogledovali in se z očmi spraševali: Kam nas vodijo? Kaj nameravajo z nami?

Stražarji so kakor krokarji obletavali povorko in jo pri-ganjali:

»Idi!... Idi!...«

Ljudje so si grizli ustnice, ker niso smeli govoriti, stiskali so zobe in pesti, razjarjeno pogledovali stražarje.

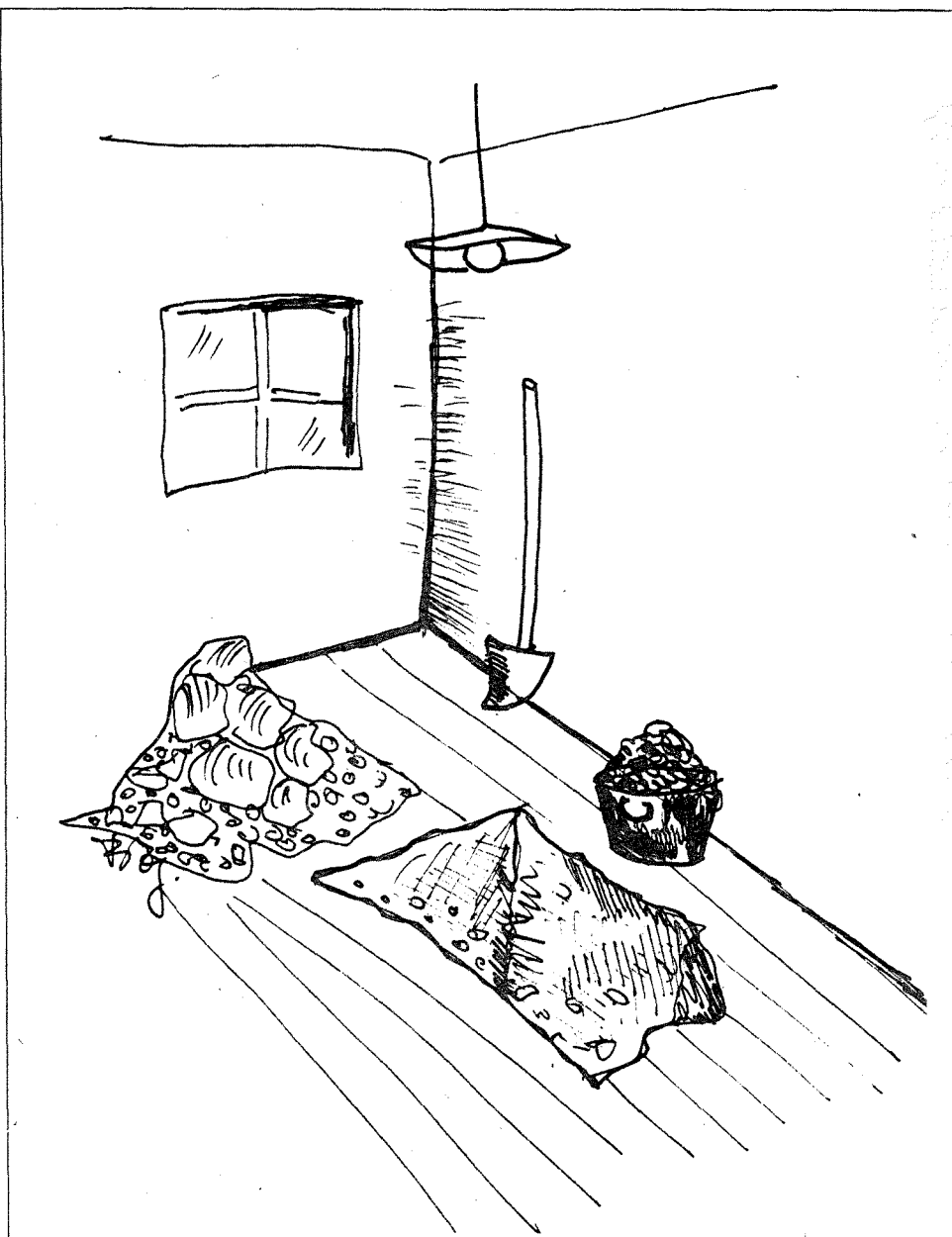
Tako so se v dolgi povorki vlekli navzgor proti Kruglici.

Katarina je kdaj pa kdaj segla v nedrje po limono in jo ponudila otroku, da jo je obliznil. Bila je izčrpana, bala se je za otroka, v njej se je oglašala bolečina za Darkom; če so jim namenili smrt, ga ne bo mogla več iskati in nikoli ne bo videl ne doma ne staršev. Začela je opazovati stražarja, in kadar so bile njegove oči obrnjene drugam, je korak za korakom zaostajala. Kolona se je pomikala mimo nje, ona pa je napravila korak ali dva naprej samo takrat, ko je prišel stražar mimo ali pa je bil tik za njo. Tako se je počasi znašla na koncu kolone.

Podili so jih čez gmajno, na gosto posejano z visokim grmovjem in štori posekanih dreves. Ko so bile stražarjeve oči za hip obrnjene drugam, je Katarina naglo stopila za grm, ljudje so jo s svojimi telesi zakrili in vrsta je šla mimo, ne da bi stražar kaj opazil.

S pritajenim dihom je obsedela za grmom. Skozi vejeve grma je gledala za kolono, ki se je naglo odmikala. In je videla, kako je tudi druga ženska z otrokom počenila za grm in tam obsedela. Mnogočica se je poganjala navzgor in spet je neka ženska zaostala za grmom.

Pod Kruglico je bila vasica. Tam se je začelo kričanje in streljanje. Kroglice so prižvižgale do gmajne in na gosto padale okoli grmovja. Katarina se je stisnila z otrokom

...Jama je bila tako globoka, da je ranjeni lahko počepnil vanjo. Roke je prekrizal nad sključenimi koleno, Katarina pa je postavila v jamo posodo s soljo in steklenico s širokim vratom, napolnjeno s kisom. »To vam bo olajšalo dihanje,« je rekla...

med grm in veliko korenino posekanega drevesa.

Nastala je noč, streljanje pa ni ponehalo. Oglašalo se je oddaljeno kričanje, zategli stok je zamrl nad hribom. Na

nebu so se prižigale zvezde, noč pa ni prinesla miru. Katarina je zazibala otroka v naročju, da je zaspal, sama pa ni zaprla oči.

Nihče izmed tistih, ki so jih

ta dan podili do Okruglice, se ni vrnil. Samo matere, ki so se bile poskrile za grmovjem, so se proti večeru naslednjega dne, ko je streljanje ponehalo, prikradle nazaj v mesto.

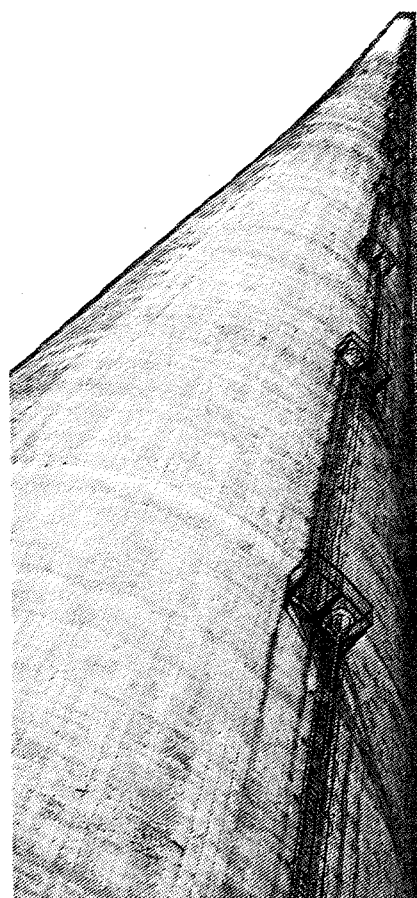
KIP

LJUBLJANA

MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE p. o.

61000 LJUBLJANA,
OPEKARSKA 13

Telefon: Centrala 212-057, 212-011
Direktor komerciale: 218-347, 223-992
Telegram: KIP LJUBLJANA
Telex: 31420 YU KIP

TOPLI
MONTAŽNI
DIMNIK

S kisloodporno
ognjestalno šamotno
cevjo

Bistveno drugačna pristopa k obrambi

Kaj ponujata ZK in ZSMS

Pred dnevi smo bili v Sloveniji priča dvema dogodkoma, ki ju v štirinširidesetletni zgodovini povojne Jugoslavije nismo poznali. Dve politični organizaciji sta namreč uradno predstavili svoje programske dokumente in tako dejansko že začeli predvolilno kampanjo za volitve, ki bodo prihodnje leto. To sta bili Zveza komunistov in, zdaj že bivša, mladinska organizacija, ki pa je obdržala staro kratico in ji dala nov pomen **Za Svobodo Mislečega Sveta**. Prva je to storila ZK na seji svojega centralnega komiteja, ki je sprejel in dal v javno razpravo kongresne dokumente, ZSMS pa na kongresu v Portorožu.

Namen našega zapisa ni, da bi v celoti obravnavali te dokumente in sklepe, ampak bi radi predstavili samo eno področje, in sicer stališča ZK in ZSMS do obrambe in vloge armade v naši družbi.

Zveza komunistov obravnava to problematiko v petnajstem poglavju svojega programskega dokumenta, ki ima naslov **Za mir, za učinkovito obrambo pred zunanjo agresijo in zagotavljanje varnosti družbe**.

V njem je zapisano, da je organizacijska zgradba in vse-

bina obrambnih funkcij smiselna in opravičljiva, le kot način uveljavljanja družbenega vpliva. V najširšem smislu to pomeni podružbljanje prizadevanj za sožitje in mir med ljudmi in narodi. Izhodišče za to so procesi popuščanja napetosti, razvijanje kulture miru in razorožitve.

Po mnenju sestavljalcev tega dokumenta, tako pa meni tudi CK, je področje obrambe tisti občutljivi sestavni del družbe, pri katerem so nenehno na preizkušnji domala vse prvine demokratičnih od-

nosov, še posebej, ko gre za posebno organizirane obrambne sile in ustanove. Slovenski komunisti so za odprtost in javni nadzor oziroma za vsestransko pristojnost skupščine za položaj, delovanje in razvoj vseh sestavin obrambnega sistema. Zaradi tega se ZK odreja tudi posebnim vlogi v komitejih za SLO in DS ter predlaga, naj bi preverili potrebnost njihovega obstoja in delovanja.

V tem poglavju kongresnih dokumentov je pomembna ugotovitev, da sta zdrav gospodarski razvoj in demokratizacija bistvena za varnost Jugoslavije. Podrejena jima morata biti tako obseg in gornotni položaj obrambnih struktur kot razvoj ter usmerjenost vsega vojaško-gospodarskega kompleksa.

Slovenski komunisti so med drugim zapisali, da so republike in pokrajini odgo-

vorne za uresničevanje zasnov SLO in DS ter v tem okviru za enotnost oboroženih sil SFRJ, še posebej pa za razvoj in delovanje teritorialne obrambe. Zavzemajo se tudi za sodobno organiziranost upravnega organa za ljudsko obrambo na zvezni ravni, ki naj ga vodi civilna oseba.

Del poglavja je namenjen samo JLA. V njem je zapisano, da je JLA skupna oborožena sila jugoslovanskih narodov in narodnosti, njihovih republik in pokrajin, ki imajo do nje enake pravice in enake odgovornosti za njeno delovanje. Po mnenju slovenske ZK naj odnosi v JLA zagotavljajo doslednejše spoštovanje avnojskih tradicij, predvsem njihov ljudski in demokratični značaj. Spodbujajo naj profesionalnost, odražajo naj različne kulture in položaj človeka v družbi. Posameznika pa morajo motivirati za zavestno in učinkovito usposabljanje in opravljanje nalog, kar vse prispeva h krepitvi patriotizma. V JLA naj bi bili vsi jeziki in pisave narodov in narodnosti enakovredni. Prav tako se zavzemajo za spoštovanje ugovora vesti in možnosti služenja vojaškega

roka brez vadbe z orožjem. Vojaška sodišča pa naj bi v miru ne mogla soditi civilnim osebam.

V sklepnem delu je še zapisano, da je varnost družbe predvsem politično, ne pa vojaško ali policijsko vprašanje, zato je treba krepiti domoljubno zavest in skrb državljanov za varnost države. Strokovni organi naj opravljajo svoje naloge le v okviru pooblastil in pristojnosti, ki jih določajo za to pristojni organi. Metode in sredstva oziroma načini izvajanja so strokovna zadeva.

Tako kot vse pobude, ki prihajajo iz naše republike, bodo tudi ta stališča gotovo predmet bolj ali manj grobih komentarjev v drugih delih Jugoslavije. Toda, če hočemo ostati v krogu evropskih narodov in držav kot enakopraven član, bo treba po tej poti. Prav gotovo to ne bo vseh tistim, ki so do zdaj lahko svoje »delo« skrivali za pečati z napisi »strogo zaupno«, »vojaška tajnost« in podobno.

Še več besnih napadov pa bo doživela ZSMS s svojimi stališči. Ta so še bolj radikalna od stališč ZK, saj med dru-

gim zahtevajo tudi demilitarizacijo Slovenije, predvsem pa depolitizacijo in deideologizacijo JLA. Kaj to pomeni? Kongres ZSMS se je med drugim izrekel za prepoved političnega organiziranja v armadi, prav tako naj bi prepovedali, da bi se katera koli stranka v boju za oblast sklicevala na naklonjenost JLA. ZSMS tudi meni, da mora biti armada strokovna ustanova, ki se mora ukvarjati predvsem z obrambo ozemeljske celovitosti Jugoslavije in njenih državljanov.

Rešitve na področju obrambe, ki jih predlagata ZK in ZSMS, so v parlamentarnih in demokratičnih družbah normalna zadeva. Za Jugoslavijo pa pomenijo svojevrstni šok in vtikanje v zadeve, ki so bile še do nedavnega tabu teme. Nekateri želijo in si tudi na vse načine prizadevajo, da bi tako ostalo še naprej. Toda čas in razvoj gresta svojo pot in težko ju je obrniti nazaj. To nam dokazujejo tudi dogodki v naši vzhodni sosesčini. Vse to nas navdaja z upanjem, da bo tudi pri nas drugače.

Bojan Kuntarič

Teritorialna obramba Vzhodnoštajerske pokrajine

Poudarek je na usposabljanju

Enote Teritorialne obrambe v Vzhodnoštajerski pokrajini so letos dosegle pomembne uspehe pri usposabljanju, pri dopolnitvi svoje opreme in pri gradnji skladišč. O delu Teritorialne obrambe v pokrajini smo se pogovarjali s **poveljnikom Teritorialne obrambe Vzhodnoštajerske pokrajine Silvom Bedračem**. Poudaril je, da je bilo letos težiščno vprašanje v njihovem delu usposabljanje enot, štabov in poveljstev, in da so na tem področju dosegli pomembne uspehe in premike. Sedaj se pripravljajo na zadnji del letošnjega usposabljanja, ki ga bodo organizirali v sodelovanju z JLA. Gre za združeno taktično vajo v decembru, na kateri bodo preverjali pripravljenost enot in štabov Teritorialne obrambe ter skupno delovanje oboroženih sil in civilnih struktur na začasno zasedenem ozemlju. Ostalo usposabljanje je potekalo v skladu s predvidenimi programi. Letos je na usposabljanju večja enot manevrske strukture, od katere je bil en del na usposabljanju že oktobra, drugi del pa bo decembra. Ostale enote in štabi so se usposabljali od dveh do štirih dni. V letošnjem letu bodo v vzhodnoštajerski pokrajini uresničili večji del petletnega načrta usposabljanja, ki se končuje prihodnje leto. Del enot Teritorialne obrambe je bil letos tudi na usposabljanju v Pulju.

Vsako leto je na programu usposabljanje specialistov na ravni občinskih, mestnega in pokrajinskega štaba. Letos so v pokrajini usposabljali predvsem enote za protidiverzantsko delovanje in enote vojaške policije. Na ravni občinskih štabov Teritorialne obrambe so v sodelovanju z JLA

usposabljali ostrostrelce, radiotelegrafiste, merilce na raketah in druge specialiste.

Po besedah Silva Bedrača pa jim prav JLA nudi vso pomoč pri uresničevanju nalog s področja usposabljanja. Ta pomoč je kvalitetna in raznovrstna in se kaže v uporabi orožja, kabinetov, strokovne literature, predavateljev in pri organiziranju skupnih vaj. Letos sta bili na področju ptujske občine dve vaji skupaj z JLA. Pri usposabljanju pa so težave z zagotavljanjem udeležbe, saj je v mestu ta za 15 do 20 odstotkov manjša kot v zunanjih predelih. Med vzroki za slabšo udeležbo na usposabljanju so bolezen, službena potovanja doma in v tujini, izpiti študentov in opravičila, ki jih na prošnjo delovnih organizacij izdaja sekretariat za ljudsko obrambo. Zelo malo je takih, ki ne bi imeli opravičila za svojo odsotnost. Še vedno pa ostaja problem namočenosti v času vojaških vaj, saj pripadniki TO izgubijo denar, ki je na njihovem delovnem mestu povezan z delom po učinku. Ugotavljajo tudi, da delo v Teritorialni obrambi ni ustrezno družbeno ovrednoteno, saj se to delo ne upošteva pri oceni družbene aktivnosti posameznikov.

V Teritorialni obrambi Vzhodnoštajerske pokrajine so v tem srednjeročnem obdobju dosegli uspehe tudi pri opremljanju enot. Opremljenost se je na marsikaterem področju že skoraj v celoti približala formacijskim zahtevam, kar velja zlasti za področje oboroževanja in zaščite ljudi. Pomagajo si tudi s posojili Vojnega servisa iz Beograda, saj lahko tako kupijo opremo, ki je trenutno na raz-

polago. Nekatere enote Teritorialne obrambe se glede svoje opremljenosti skoraj več ne razlikujejo od enot JLA. V tem obdobju so v pokrajini tudi uspešno urejali probleme skladiščnih prostorov za potrebe enot. To vprašanje so v Ptujju že rešili, kmalu pa bosta dokončana tudi objekta v Slovenski Bistrici in Ormožu.

Prihodnje leto bodo na področju usposabljanja dokončali tisto usposabljanje, ki ga iz različnih vzrokov v zadnjih štirih letih niso uspeli uresničiti. Težišče bo na usposabljanju starešin in poveljstev. Usposabljali bodo predvsem komandirje oddelkov, vodov in čet. Tudi na področju opremljanja enot in štabov bi želeli nabaviti čim več opreme, čeprav se zavedajo težav zaradi naraščajoče inflacije in stalnega zviševanja cen. Prihodnje leto se bodo začeli pripravljati tudi na izdelavo srednjeročnega načrta za obdobje 1991-95. Silvo Bedrač je spregovoril še o odvečni administraciji na področju SLO in DS.

Govoreč o usposabljanju v Teritorialni obrambi je dejal, da bi morali v enotah Teritorialne obrambe posvetiti večjo skrb raznim oblikam partizanskega delovanja, saj bo Teritorialna obramba opravljala predvsem naloge, ki so povezane s takšnim delovanjem. Zaradi tega bi bilo prav, če bi v Teritorialni obrambi posvetili več pozornosti razvijanju in preučevanju partizanske taktike vojskovanja. Takšno dopolnilno usposabljanje bi bilo za vse enote, štabe in pripadnike Teritorialne obrambe zelo koristno.

Marjan Kos

IZ ZRVS • IZ ZRVS • IZ ZRVS • IZ ZRVS • IZ ZRVS • IZ

Zmaga Ormoža

Konec prejšnjega meseca je občinska konferenca ZRVS Maribor Pobrežje v Koreni pripravila peto regijsko tekmovanje rezervnih vojaških starešin in sicer v znanju s področja ljudske obrambe in družbene samozastite. Na tekmovanje so prišle občinske ekipe iz vseh mariborskih bčin ter ekipe Ormoža, Ptujja, Slovenske Bistrice in Lenarta.

Tekmovalce je pozdravil in jim zaželel dobre rezultate predsednik MS SZDL za Podravje Ladislav Cvahte, medtem ko je o pomenu tekmovanja spregovoril predsednik MS ZRVS za Podravje Branko Štampar.

Najprej so se tekmovalci na strelišču v Melju pomerili

v streljanju z vojaško pištolo, potem pa so se preselili v Koreno, kjer so pokazali svoje znanje iz topografije, prve pomoči, razstavljanja in sestavljanja avtomatske puške in meta bombe. Reševali so tudi taktično nalogo z naslovom Četa v vlogi jurišnega odreda.

V skupni uvrstitvi je bila najboljša ekipa občinske konference ZRVS iz Ormoža, ki je zbrala 677 točk, druga je bila ekipa Ptujja in tretja ekipa iz Slovenske Bistrice. Ekipa Ormoža je že drugič prejela prehodni pokal, prve tri ekipe pa so dobile tudi pokale v trajno last. Vsi tekmovalci pa so dobili praktične nagrade, ki so jih zagotovile vse občinske konference ZRVS.

K. M.

V zmagovalni ekipi KO ZRVS Fokovci so bili Jože Kovač, Geza Malačič in Ludvik Peček.

Najboljši so bili Fokovci

Komisija za športno in kulturno dejavnost pri predsedstvu OK ZRVS Murska Sobota je 22. oktobra letos organizirala 14. tradicionalno športno in tovariško srečanje RVS, tokrat v sodelovanju s KO ZVS Martjanci.

Tričlanske tekmovale ekipe so se pomerile v streljanju z malokalibrsko puško, metanju šolske ročne obrambne bombe, orientiranju s pomočjo kompasa, pohodu na 6 kilometrov ter teoretičnem preverjanju znanja (poznavanje osebne oborožitve, prve medicinske pomoči, civilne in narodne zaščite). Zmagala je ekipa KO ZRVS Fokovci (Jože Kovač, Geza Malačič, Ludvik Peček) z 824 točkami pred ekipo KO ZRVS Rakičan (Milan Vouri, Boris Horvat, Jože Vegič) z 808,5 točke in ekipo KO ZRVS Tišina (Ivan Pelcl, Franc Frumen, Stanko Lovenjak) s 779,5 točke itd. V streljanju z malokalibrsko puško pa so bili najboljši: Boris Horvat (Rakičan) – 32 krogov, Jože Kovač (Fokovci) – 30 krogov in Janez Toplak (Martjanci) – 28 krogov itd. Vsi najboljši so prejeli kolajne ZRVS Slovenije.

Ker je zmagala ekipa KO ZRVS Fokovci, ji bodo zapuili organizacijo jubilejnega 15. srečanja RVS soboške občine prihodnje leto. F. Matko

Dan enote

V vojašnici Proletarske brigade v Ilirski Bistrici je bilo 7. novembra zelo slovesno. Slovesno pa je bilo zato, ker so vojaki in starešine enote JLA, ki nadaljuje izročila 13. proletarske narodnoosvobodilne udarne brigade Rade Končar, zaznamovali sedeminširideseto obletnico ustanovitve te partizanske enote. Med vojno je brigada Rade Končar prehodila 17.000 km, v njenih vrstah pa se je borilo več kot 10.000 borcev različnih narodnosti, od katerih jih je 1022 padlo. Iz njenih vrst pa je kar trinajst borcev postalo narodni heroji.

Sedmi november vse bolj postaja praznik Ilirske Bistrice, praznik občanov, mladine in pionirjev te slovenske občine. Proslave so se poleg vojakov in starešin udeleželi tudi pionirji, preživeli borci brigade Rade Končar, mladine in predstavniki družbenopolitičnih organizacij občin Koper, Piran, Izola, Sežana, Postojna, Opatija in Reka ter seveda Ilirska Bistrica. Na proslavi pa je bil tudi poveljnik reškega korpusa JLA, general Marjan Čad.

Po pozdravu bojni zastavi in intoniranju himne je o bojni poti in povojnem razvoju enote

govoril starešina Gojko Vujnović. V imenu prebivalcev ilirskobistriške občine je vojakom in starešinam čestital predsednik Izvršnega sveta občinske skupščine Dušan Krnel, ki je med drugim poudaril, da so vsi ponosni, ker ta enota dosega zelo dobre rezultate na vseh področjih dela. V imenu borcev pa je spregovoril Vinko Glažar, tudi sam borec brigade Rade Končar.

Nato so najbolj marljivim vojakom in starešinam izročili priznanja, nagrade in prebrali pohvale. Po slovesnosti so se gostje udeležili tovariškega srečanja, ki so ga pripravili v domu JLA.

P. Nikolić

Aleksander Zupanc-Aco:

Topničarji v boju za Črni vrh nad Idrijo

Prvi od dveh bunkerjev zunaj vasi je s strojnico obvladoval prostor ob cesti, ki drži proti Godoviču, drugi pa je lahko »nažigal« na cesto, ki pride s Cola in se na koncu od kapelice naprej ovinkasto spušča v dolino in v vas Črni vrh.

Kot po navadi so v zvonik postavili opazovalnico in dve strojnici. Posebnost postojanke je bil pokrit kanal, po katerem je tekel potokček z gornjega dela vasi čez trg in naprej ob župnišču. Ta naj bi bil povezan z bunkerjem pred šolo.

Dvonadstropna šola, bunkerja pred šolo in župniščem in strojnici v zvoniku so predstavljali osrednje oporišče, sposobno vzdržati najdlje, vsekakor pa do prihoda pomoči. Sosedje niso bili tako daleč, da v šestih urah ne bi prinesli obleganim olajšanja in rešitve, napadalcu pa sramoto in poraz. Bivšo karabinjersko postajo so spremenili v zapore, kjer so zasliševali in ustrahovali ujete aktiviste. Med zaporniki se je znašel tudi partizan Avgust Rupnik. Vaščani pripovedujejo, da so pošiljali k njemu celo mater, naj ga vendar prepriča o njegovi zgoreni življenjski poti. Fant pa je vztrajal pri svojem, kar je poveljstvo tako raztogotilo, da ga je postavilo pred puške.

Ko so menili, da je vse postorjeno, so v postojanki pustili okoli 120 domobrancev, ki so pripadali 15. četi slovenskega domobranstva.

Četi je poveljeval 35-letni poročnik Jože Jakoš, doma iz Ljubljane. Njegova desna roka »za vzdrževanje vojne morale in šir-

jenje domobranskega duha« je bil neki bogoslovec.

Vojška 15. čete ni bila kdo ve kaj. Zbrana je bila iz bližnjih vasi in oborožena z različnim in zastarelim orožjem. Med moštvom je bilo tudi nekaj ubežnikov iz naših brigad in aktivistov s tega terena. Za enega najbolj zagrizenih je veljal bivši gradnikovec Lampe.

Vsa posadka se je delila na stražarsko in udarno skupino, ki jo je vodil vodnik Zob. Bil je »od hudiča«. Okolico so preverjali z obhodnimi patroljami. Na vrhu serpentin, tam, od koder bi lahko vrgel kamen v vas, niso postavljali zased. Novice o razmerah v oporišču so prihajale do Zadloga, od koder so telefonske zveze vodile na Vojško, v Trebušo in na Lokve.

Naši ljudje s tega področja, posebnost tisti v zaporu, so se bali za svoja življenja in nestrpnost čakali dan osvoboditve.

Korpus se odloči za dnevni napad

29. avgusta je tudi štab topništva prejel povelje za napad na postojanko Črni vrh, »da bi uničil belogardistično bando, ki je v zadnjem času začela prodirati na teritorij slovenskega Primorja. Akcija na Črni vrh ima velik vojaški in politični pomen. Napadala bo Gradnikova brigada z gorskim topom 75 mm in 2 pt-topovoma. Posadko velja uničiti do zadnjega moža. Prvi bataljon naj naskoči z zadloške strani. Drugi pa ob serpentinah navzdol. Tretji bataljon naj ostane v rezervi. Bri-

gadni minometalski bateriji naj se dodeli 240 min.«

Določeno je bilo, da štab topništva pošlje eno havbico 100 mm z vso municijo v Zadlog, od koder bi jo po potrebi v borci Gradnikove brigade lahko takoj uporabili.

Z napadom naj bi začeli 31. avgusta ob enajsti uri ponoči.

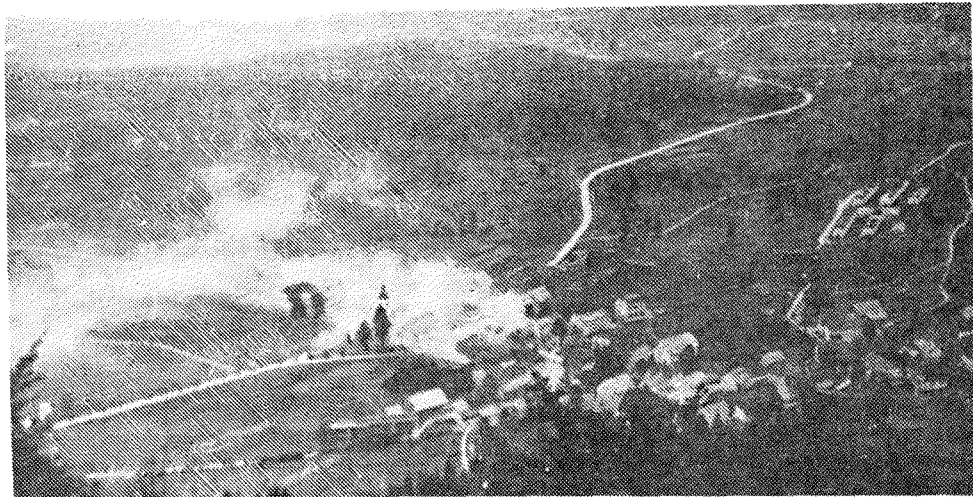
V štabu topništva so razmišljali in se jezili zaradi svoje premajhne odločnosti na posvetu na Bukovju, ko se je govorilo o dnevnem oziroma nočnem napadu. S tako zagnanostjo so zbirali topove in strelivo, sedaj pa naj gre havbica v »rezervo«? In zakaj ne bi v napadu uporabili obe havbici? In kako naj ponoči zagotovijo točnost in učinkovitost ognja, ko pa so topovi brez merilnih naprav in brez vsega, kar je potrebno pri takem streljanju? Morda bi prav z dnevnim napadom dosegli presenečenje?

Ravne in široka cesta med kapelico in prvo serpentino je bila imeniten položaj za vse topove. Cilji so bili oddaljeni 1000 – 1500 m in dnevno streljanje bo dovolj točno, čeprav brez merilnih naprav. Tudi poraba streliva bo manjša.

Priprava za napad naj bi trajala dve uri, od 05,30 do 07,30. Havbici in gorski top naj bi tolkli po zvoniku, šoli in po velikem bunkerju pred šolo, protitankovca pa bi namerjala svoje granate na bunkerje.

Korpusno poveljstvo, ki je vedno cenilo iznajdljivost in prizadevnost topničarjev, je tudi tokrat z razumevanjem pre-

4

tehalo kritično oceno pisane topovske oborožitve, možnosti in učinkovitost streljanja v nočnih in dnevnih razmerah, o skromnih zalogah streliva, ki bi bile gospodarno izkoriščene le pri dnevni svetlobi. Še istega dne so kurirji raznosili po enotah dopolnilno povelje:

– da se pomakne napad na jutranjo uro in sicer od 5,30, dne 1. sept.,

– da se poveča število topov na 5: dve havbici, 1 gorski top in 2 protitankovska topa.

Skoraj v vsaki akciji, pa tudi v tej, so sodelovale vse enote korpusa. Ena brigada je napadala, druga pa so jo varovale tako, da so blokirale sosednje postojanke ali pa so zasedle primerne položaje in z njih odvracale sovražnikove posege. Štab 31. divizije je premaknil Prešernovo pred Godovič in na položaj, ki zapira cesto iz Idrije. Vojkova je odrinila na Hotedrščico, z borci enega bataljona pa je zasedla položaj pri Kalcah.

Bazoviška – iz 30. divizije – je prevzela odgovornost za idrijsko garnizijo. Tej nikakor ne sme dovoliti, da bi prek

Idrijskega Loga udarila proti Črnemu vrhu, v hrbet napadajočih enot. Druge brigade so s svojo razporeditvijo zavarovale vse dohodke iz Vipavske doline na Trnovsko planoto. Bataljon Kosovelove, ki se je zbral v rajonu Zadloga, je prevzel vlogo korpusne rezerve.

Brigade na pohodu

Korpusna avtočeta je prevzela nalogo, da prepelje Gradnikovo brigado čez Malo Goro do Zadloga in čez Col proti Črnemu vrhu. Druge korpusne enote so bile na pohodu že od prejšnje noči.

Enote topničarjev so odrinile iz Lokve kmalu po kosilu, dne 31. avgusta. V koloni so se vrstili zaščitni bataljon z obveščevalci, 2 havbici, 1 gorski top, 2 protitankovca, vezisti, inženirji, strelivo in kuhinja. Nekje na Otlici so kuharji kuhali večerjo.

Ob dveh zjutraj so prispeli. Na položajih okoli kapelice ni bilo nikogar. Zelo čudeno se jim je zdelo, da jih namesto Gradnikovcev niso pričakali domobranci. Tako ključna toč-

ka in brez zaščite! Pod varstvom zaščitnega bataljona so komandirji razvrščali orožje; najprej, desno od kapelice, sta zasedli položaj havbici, nato gorski top in oba protitankovska topa, za katerega so našli pregleden položaj blizu prve serpentine.

Lepa, mesečna noč. Nad črnovrškimi polji je ležala rahla megla. Tihi mir je plaval nad gozdovi. Domobranci so, kot navadno, že ob mraku zamenjali straže pri bunkerjih, razposlali obhodnice in odšli spat. Poročnik Jakoš in neki Jelenc sta dolgo sedela v vaški gostilni; ko je udarilo polnoč, sta se odpravila na poveljstvo. Bogoslovec je prenočeval v župnišču.

Gradnikovci so prišli. Drugi bataljon, ki ga je vodil Ivan Sulič, se je spuščal ob serpentinah navzdol, da bi se povezal s Tarzanovim bataljonom, ki se je zbiral nekje pri Trebčah.

Levo od kaplice, čez cesto, so vezisti urejali opazovalnico. Pri Cencu je gorela luč, tam naj bi bila bolnišnica in kuhinja. Vsi so pričakovali dan in boj.

Vojni spomini na Vis in Malto

Na žalost je bilo število novih tečajnikov le neznatno, z Britansko komando pa smo bili že dogovorjeni za pričetek novega topniškega tečaja. Da se ne bi osramotili pred zavezniki in da bi kljub vsemu tečaj bil, smo se odločili, da bomo zbrali skupaj vodilni kader predhodnih tečajev: komandirje skupin, referente vojno tehničnega oddelka, komisarja bataljona in dva komandirja čet. Vseh skupaj je bilo 12, vendar sem si zapomnil le imena osmih: Ivan Milat, Berislav Žulj, Jakov Kevo, Pero Tedeski, Nikša Fakač, Zvonko Peroš, Nikola Radić in jaz, Josip Gojanović.

Tečaj se je pričel 15. maja in je trajal do 17. junija 1944. Največ časa so na tečaju porabili za praktične vaje s topovi, topniškim strelivom, zapovedovanjem, pripravo in streljanjem s topovi. Tečajniki so preizkusili znanje iz vseh topniških veščin oz. vlog, od one, v kateri posameznik podaja strelivo, do vlog polnilca, strelca-merilca ter komandirja baterije. Pri tem je treba upoštevati, da so vsi bili usposobljeni za dve vrsti streljanja: za neposredno streljanje s topovi na cilj, ki je viden s kraja, na katerem je postavljeno strelno orožje, pa tudi za posredno streljanje, ko je cilj za hribom ali kakšnim drugim visokim zavetjem.

Mene je, kot borca zlasti zanimalo, kako se s topovi strelja na cilj, ki je na eni, mi z našimi topovi pa na drugi strani hriba. Kapetan-predavatelj, neki stari Škot, nam je to zelo lepo pojasnil s pomočjo risbe.

Po desetih dneh pouka smo začeli tudi s prvim prvim streljanjem. Prav dobro se spominjam dne, ko sem prvič v življenju izstrelil bojni naboj iz topa. Pomočniki predavatelja, britanski oficirji, so nam sicer pokazali vse potrebno, vendar so top polnili s takimi imenovanimi vadbeneimi naboji, tako da ob ukazu »streljaj« do strela ni prišlo. Slišati je bilo le šklepet sprožilca. Ko pa je bilo treba zares izstreliti bojni naboj – eksplozivno granato, so za to določili mene.

Ob izstrelitvi prvega bojnega naboja se morajo vsi topničarji umakniti v zaklonišče. Pri topu ostane samo tisti, ki naboj izstrelil, to pa je najpogostejše strelec (merilec). Po prvem izstrelku pridejo k topu vsi topničarji in opravijo svoje naloge. Ko sem stopil k strelnim in merilnim napravam in določil strelne elemente, sam jih ponovno preveril in nato potegnil ročko sprožilca. Slišati je bilo oglušujoč strel, istočasno pa je orožje trznilo in rahlo poskočilo, mene pa je s posebnim vonjem ovil rumeno-beli oblak smodnikovega dima. Ker so nas na to že prej opozorili učitelji, se nisem prav nič ustrašil. Bil sem vesel, ker sem prav jaz izstrelil ta naš prvi skupni topovski naboj.

Naš glavni učitelj, kapetan Škot, je predaval v angleščini, njegov pomočnik, britanski narednik, katerega družinske korenine so prav na Malti, je prevajal v italijanščino, naš tovariš Nikola Radić pa v naš jezik. Gradivo smo hitro razumeli, saj je bil pouk nazoren, praktičen in z malo teorije, ki jo je bilo težje prevajati.

Na tečaju sva bila dva zelo podobnega videza, enake višine (nekaj več kot 190 cm) in oba temnopolta. Da bi naju razločeval, nama je kapetan-predavatelj dal vzdevka: jaz sem bil Loofti, moj tovariš Nikša Fakač pa Šorti, čeprav je bil moje višine.

Vsi smo bili zagnani in se pridno učili. Pri pouku smo bili pozorni in kapetan je to spoštoval; ker smo dobro streljali, nas je pogostil s pivom, čeprav je bil Škot, kar nam je bilo v posebno veselje. Nekega dne nam je pripovedoval, kako so mu med prvo svetovno vojno Nemci ubili očeta na fronti. Tudi ta naš kapetan je imel v začetku pozitivno mnenje o borbi četnikov v Jugoslaviji. Pojasnili smo mu, da se četniki borijo proti partizanom in to v sodelovanju z Nemci. Od njih dobijo orožje, strelivo in hrano. Eden od tečajnikov, ki je bil z nami, mu je pokazal tudi zacelejeno rano, ki so mu jo povzročili četniki. Kapetan se je zamislil in povedal, da

Josip Gojanović

5

so angleški časopisi in radio drugače predstavljali četniško gibanje in Dražo Mihajloviča. Zaradi vsega, ker je zvedel od nas, je svoje mnenje spremenil.

Med bojnim poukom in streljanjem smo na glavah nosili plitve britanske čelade, tako da smo bili že sami sebi prav smešni in smo eden drugega klicali Tomi. Na poligonu za vojne vaje smo imeli več vrst topov in havbic, začenši s kalibrom 47 mm pa vse do 150 mm. Na pohodu in vajah s topniškim orožjem je bilo treba vse to vleči z motornimi vozili, v katerih so sedeli angleški vojaški šoferji. Ko smo se vozili skozi naseljene vasi, smo v tovarnjakih vedno prepevali partizanske borbene pesmi. Mnogi Maltežani so se nas zapomnili prav po teh pesmih.

Naš predavatelj kapetan nas je nekoč peljal na obhod priobalnih utrd in obalnih topov velikega dosega. V spominu mi je ostal velik top kalibra 420 mm, čigar granata je bila težka 380 kg, do topa pa so jo prinesli s posebnim dvigalom. Povedali so nam, da lahko ta top izstrelil le 120 (nabojev) granat, potem pa morajo zamenjati žlebasto kovinsko srajčico notranje cevi, in šele nato lahko z njim ponovno streljajo. Na naš poligon za vaje so Britanci pripeljali nemški protitankovski top 75 mm PAK, ki so ga osvojili v borbi za severno Afriko. Kapetan me je poklical, in mi rekel, naj ustrelim iz tega topa, iz katerega do tedaj nihče od njih še ni streljal. Za cilj mi je pokazal kup kamenja, ki je bil oddaljen 2 km. S prvim izstrelkom ga nisem zadel; letel je tik ob cilju. Ko sem opravil popravek meritve izstrelka, sem z drugim zadel točno na sredino in cel kup kamenja se je razsul na majhne kose.

Ob koncu našega tečaja je bilo izpitno preverjanje znanja in ravnanja s topovi, topniškega ukazovanja, uporabe naprav za zveze, priprave elementov in izvedbe neposrednega in posrednega topniškega bojnega streljanja. Sodelujoči so med seboj menjali naloge in opravljali dolžnosti od komandirja baterije do navadnega topničarja. Poleg pravilne izvedbe posameznih nalog so merili tudi čas izvedbe, saj je bila sestavni del ocene tudi hitrost, dosežena glede na postavljene časovne norme, pa tudi discipliniranost in prizadevnost med poukom. Ocene so bile izražene v točkah. Najboljši uspeh je dosegel

Berislav Žulj, ki je od 100 možnih točk dobil 96, potem Josip Gojanović 94, pa Zvonko Peroš 91 itd. Tečaj je uspešno zaključil vsak, ki je dobil vsaj 60 točk. Kolikor se spominjam, so ga uspešno opravili vsi tečajniki.

Slovo od Malte

Konec junija ali v začetku julija leta 1944 (točnega datuma se ne spominjam) so se začele priprave na razpust Tranzitnega tabora. Najprej so odpotovali vse naše tovarišice in nekateri tovariši iz vodstva. V Italijo so jih prepeljali z letali DC-3.

Jaz sem bil v zadnji skupini. Še zadnjič se je z visokega jambora v taboru svečano spustila naša trobojnica z rdečo zvezdo. Na moje veliko veselje sem prav jaz dobil nalogo, da jo nosim in pazim nanjo. Nisem je zvil temveč sem poiskal leseno držalo in jo pritr dil nanj. V odprtem tovarnjaku smo se peljali proti pristanišču La Vallette, naša zastava svobode pa je, medtem ko smo peli partizansko pesem in se tako poslavljali od Malte, veselo vihrala v vetru.

Vkrkali smo se na italijansko križarko Duca d'Aosta, ki so jo zavzeli zavezniki in je imela britanskega komisarja. V posadki so bili tudi naši rojaki iz Istre in Slovenskega primorja. Z njimi smo kmalu vzpostavili pristne stike. Pripovedovali smo jim o NOB in politiki NOG v zvezi z prihodnostjo njihovih krajev, ki so bili še od konca I. svetovne vojne pod Italijo.

Potovanje s to italijansko križarko ni bilo niti udobno niti prijetno. Nameščeni smo bili med topovskimi stolpi, kjer smo tudi spali. Ponoči je bilo precej mrzlo, podnevi pa preveč vroče. Vreme je bilo lepo, morje pa je rahlo valovalo. Ladja je plula v nepravilni cik-cak smeri, ki jo je pogosto spreminjala. Pojasnili so nam, da to počnejo zaradi nemških podmornic. Nepretrgoma so tudi opazovali nebo in morje. Del posadke je neprenehoma dežural ob pripravljenih ladijskih in protiletalskih topovih. Za met v morje so bile pripravljene tudi protipodmorniške bombe.

Ko smo pluli proti pristanišču Tarant, smo v daljavi na zahodu zagledali nejasne obrise oddaljene Sicilije z vulkanom Etno. Čeprav je bilo nekaj alarmov, je plovba potekala mirno.

(se bo nadaljevalo)

Vlado Habjan — sedemdesetletnik

Pisatelj, urednik in zgodovinar Vlado Habjan se je rodil 13. novembra 1919 v Taboru v Savinjski dolini v revni obrtniški družini. Po osnovni šoli v domačem kraju je končal obrtno in trgovsko šolo na Vranskem. Pred drugo svetovno vojno je bil zaposlen kot delavec v Ljubljani. Sodeloval je v stavkah in bil odbornik v razrednem sindikatu URSSJ. Kot sindikalni delavec se je izobraževal v večernih šolah.

Ob okupaciji se je vrnil v svoj rojstni kraj v Savinjsko dolino. Tu je bil 17. aprila 1941 med soustanovitelj prve odporiške organizacije OF. Ob pomoči ing. Dolfeta Cizeja in drugih tovarišev je iz nemškega skladišča orožja v Goricah pri Celju zaplenil sto ročnih bomb in drugo orožje za vse tri čete štajerskega bataljona. Zaradi nevarnosti, da bo izdan, je januarja 1942 pobegnil iz Maribora na Dunaj. Ob delu se je vpisal na jezikovni inštitut The Berlitz schools of languages. Hkrati, ko se je odporiško povezoval na šoli, je širil organizacijske vezi med Slovenci v Avstriji za Osvobodilno fronto in odhod v partizane. Ker so odpovedale zveze s Savinjsko dolino in s partizani na Pohorju, je odšel marca 1944 v gorensko brigado Franceta Prešerna in nato v druge enote 31. divizije Devetega korpusa. Postal je politični komisar bataljona. V bojih za Trnovo je bil dvakrat hudo ranjen in se je zdravil do leta 1946.

Po vojni je delal na dveh ministrstvih v slovenski vladi, nato je odšel med novinarje in bil literarni urednik na radiu Ljubljana, od leta 1959 pa svobodni književnik.

Po osvoboditvi je začel objavljati črtice, novele in zapise v Novem svetu, Borcu, Novih obzorjih, Tovarišu, Mladinski reviji, Obzorju, TV 15 in v drugih slovenskih ter jugoslovanskih časnikih in revijah. Vedno pa je ostal zvest partizanski tematiki in motiviki. Leta 1955 je Slovenski knjižni zavod izdal njegov prvi roman Pomlad vnukov, ki ga je večina kritikov označila kot uspešen na-

čin v obravnavanju partizanske snovi. Po sodbi literarnega zgodovinarja Matjaža Kmecla skuša roman izzvati iluzijo dokumentarnega realizma, ko se pisatelj spreminja v zapisnikarja in raziskovalca življenjskih zgodb. Novo v tem romanu so prvi zametki predstave o odtujenem človeku.

Leto pred tem romanom je Habjan uredil, zbral in v samozaložbi izdal zbornik In minila so leta (1954). Avtorji v njem so bili poleg Habjana še Cvetko Zagorski, Rok Arih, Rado Zakonjšek in Janez Gradišnik. Habjanovi novele v tem zborniku In minila so leta ter Južni vlak je odpeljal se vključujeta v skupno zamisel novelistične zbirke. Optimistični in hkrati tragični heroizem se v obeh njegovih novelah prepleta z erotičnimi zgodbami, ki skušajo heroizem oplemenititi s človeško intimo.

Habjanova romana Pomlad vnukov in Trotamora je Stanko Janež uvrstil med poglavitna dela slovenske književnosti v svoji istoimenski knjigi (založba Obzorja 1987). Prvi izmed obeh romanov je posvečen bojnim tovaršem, borcem Devetega korpusa, materam padlih slovenskih partizanov in vsem materam, ki so borcem v tistih dneh rezale kruh. Po obliki je romansirana kronika o dogodkih iz pretekle vojne, napisana v moderniziranem slogu. Habjanov roman je nov poskus literarne obdelave partizanskega življenja.

Osrednje Habjanovo pripovedno delo je roman Trotamora (1975), prvi slovenski roman o narodnoosvobodilnem boju (1944–45) na Koroškem in o Koroški (1920–1945), o njenih zapletenih razrednih, zgodovinsko-političnih, narodnih, antropološko-etničnih, duševnih in (proti)revolucionarno-osvobodilnih posebnostih. Zaradi izvirne pripovedi je bil nagrajen z nagrado Prešernovega sklada (1976).

Trotamora je roman, napisan z izrednim oblikovalskim darom umetnika-epika in s pronicljivimi spoznanji zgodovinarja.

V literarnem opusu Vlada Habjana najdemo še dramo Zemlja (1949) in roman Karantanski bogovi (1964). Njegove črtice, novele, reportaže, spomini in zgodovinski zapisi pa so raztreseni po slovenskih časnikih in revijah.

V Habjanovem življenju ni bilo vse z rožicami postlano. Leta 1959 so mu birokratski samozvanci odvzeli možnost dela, doživel pa je še mnoge druge krivice. A partizanska trdoživost mu je pomagala, da se je obdržal na nogah. V najtežjih življenjskih okoliščinah je opravil sprejemni izpit in se vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani. Rezultat tega študija je rokopisni projekt Zgodovina Slovencev, ki obravnava na nov, družbeno primerjalni način našo preteklost – od preselejanja narodov do narodnoosvobodilne vojne. Obširno delo gre h koncu. Avtor je doslej že objavil odlomke v strokovnih revijah. Pri Založništvu tržaškega tiska pa je napovedan izid Habjanovega Orisa zgodovine Slovencev.

Pred izidom je tudi njegova knjiga »Neusojeni slovenski primas Anton Martin Slomšek«, ki bo izšla v zbirki Znameniti Slovenci.

Naš ustvarjalno vedno nemirni jubilar je nastopil tudi na dveh sklicih Zbora slovenskih kulturnih delavcev 15. in 16. novembra 1988 s svojimi predlogi in referati. Zlasti veliko pozornost je vzbudil njegov predlog o ustanovitvi svetovnega slovenskega kongresa. Lahko zapišemo, da živi v Vlado Habjanu, ki si te dni nadeva sedmi križ, še vedno borben partizanski duh, ki vrta na vsa področja slovenskega življenja. Ob zlahtnem jubileju mu soborci želimo, da bi še dolgo držal v rokah svoje pisateljsko pa tudi zgodovinarsko pero!

Dušan Mevlja

Frankfurt po Frankfurtu

Pet tisoč naslovov na ogled in naprodaj

Prodajne razstave tujih knjig pod naslovom Frankfurt po Frankfurtu so postale že tradicionalna jesenska ponudba Mladinske knjige. V teh skrajno ubožnih časih pomenijo prenekateremu strokovnjaku tenko, a prepotrebno vez s svetovnimi dognanji na različnih področjih znanosti in umetnosti.

Letošnja razstava prodajanih tujih knjig je, morda še bolj kot prejšnje, ponujala strokovne knjige s področja računalništva, kemije, fizike,

matematike in medicine, manj pa – tokrat s področja družboslovja in umetnosti, ki so bile lani vsaj tako se zdi, zastopane s strokovno literaturo.

Vsekakor je dobra volja Mladinske knjige in njeno uvažanje tuje strokovne literature hvale vredno početje, ki je že tako utečeno, da lahko pride vsak kupec zares hitro do željene knjige.

B. Ž. J.

Politični plakati in oblikovanje

V Informacijsko-dokumentacijskem centru za oblikovanje, ki že nekaj časa deluje pod okriljem Gospodarske zbornice Slovenije in ima svoje razstavne prostore v Ljubljani na Igriški ulici, je te dni na ogled razstava slovenskega političnega plakata, oziroma oblikovalskih dosežkov zadnjega časa na tem področju v Sloveniji. Vse novonastajajoče zveze in gibanja, pa tudi tisti, ki bi radi šli na novi poti naprej, se dobro za-vedajo, da je poleg drugih medijskih pristopov nadvse pomemben tudi politični plakat, ki raz-

glaša s svojo prisotnostjo v javnosti pristope in poglede na sodobno politično dogajanje, vabi k sodelovanju, opozarja na bistvene sestavine svojega (strankarskega, društvenega ali zvezinega) početja in nenazadnje, tudi z likovnimi sredstvi ponazarja svoja stališča. Učinkovit politični plakat je poleg besedil (sloganov gesel) vizualno sporočilo in seveda – del vizualnih komunikacij.

Razstava kaže, da se zadeve na področju vizualnega komuniciranja z veliko naglico odvijajo v prid sposobnim in sociološko

pronicljivim oblikovalcem, pa tudi v očitno korist naročnikov. Navsezadnje se utegne zgoditi, da bo ostal zadnji slovenski mladinski kongres v zgodovinski strani zapisan predvsem s plakatnim sporočilom imenitnega grafičarja, snetega z nekega zidu, ki pa nadvse resno in srh vzbujajoče stopa v središče naše zavesti kot občutje in odnos mlade generacije do naše stvarnosti. »Dost mam« ni le zabavna in »pobalinska« gesta sitih in vsega dobrega deležnih otrok, ampak skriva v sebi gnev, hotenje po spremenjanju, dejstvu da jih doslej ni nihče resneje upošteval in še celo paleta drugega, kar skupaj tvori krik po eksistenci v nekem boljšem svetu že danes in tudi jutri.

B. Ž. J.

igra se končuje, na vrsti je
DOST MAM *odločilna partija*

Slovenj Gradec – glasnik miru

Na proslavi 44-letnice Organizacije združenih narodov, ki je bila v Slovenj Gradcu, je Nobuaki Oda, direktor informativnega centra OZN v Beogradu, izročil slovenjegraškemu županu Ivanu Uršiču listino OZN »Glasnik miru«, s katero je generalni sekretar OZN Peres de Cuellar odlikoval mesto Slovenj Gradec. Slovenjegraščani so doslej v Jugoslaviji edini, ki so prejeli takšno priznanje. Dobili so ga brez dvoma zato, ker so že desetletja med pobudniki in organizatorji kulturnih, predvsem pa likovnih razstav, prežetih s tematiko zблиževanja ljudi vsega sveta v miru in sožitju.

Stanko Hovnik

Po deželi religij, gurujev in svetih krav

Čar vzhoda

Indija je polna raznovrstnih verstev. Najbolj razširjena indijska vera je hinduizem; kar 80 % indijskega prebivalstva je hindujske vere, se pravi več kot 500 milijonov ljudi. To je ena najstarejših religij na svetu, saj segajo, njene korenine že v tisočletje pred našim štetjem. Civilizacija v dolini Inda je razvila religijo, ki se je kasneje pod vplivom Dravidov na jugu in Arijcev, ki so vdirali s severa, razvila v takšno obliko, kakršno poznamo danes. Okoli leta 1000 p.n.š. so nastale Vede, svete knjige, ki so postale okvir za današnji hinduizem.

Ena glavnih značilnosti hinduizma je vera v reinkarnacijo: vsako mora skozi mnogo ponovnih rojstev oz. reinkarnacij, da bo lahko na koncu doživel razsvetljenje (moško) in se iztrgal iz krogotoka življenj in smrti. Kajti življenje je trpljenje in pravo, resnično srečo spozna človek šele, ko se dokončno osvobodi nujnosti ponovnih rojstev in smrti. Hinduizem pozna celo množico bogov in božanstev, glavni trije pa so: Brahma (stvarnik), Višnu (ohranjevalec) in Šiva (uničevalec).

Druga najbolj razširjena religija v Indiji je

budizem. Budizem je pravzaprav bolj filozofski in moralni sistem kot pa verski, saj boga ne priznava, pač pa je njegov cilj le razsvetljenje (ki ga budizem imenuje?). Ustanovitelj te »vere« je bil približno 500 let pred našim štetjem Sidharta Gautama (Budha). Rodil se je kot princ neke na severu Indije, razsvetljenje pa je dosegel v Bodh-gayi, kamor še danes na tisoče vernikov z vseh koncev sveta. Ob drevesu, pod katerim je Budha doživel razsvetljenje, je mogoče vsak dan videti Tibetance, ki vrtijo svoje molilne mlinčke in zbrano meditirajo.

Turistom prodajajo spominke, kot so listi s tega drevesa, odtisi Budhovih stopal ipd.

Poleg teh je v Indiji še mnogo pripadnikov drugih verstev. Muslimanov je približno 75 milijonov, sikhov 13 / predvsem v Punjabu /, džainistov 3,5 milijona, okoli 85000 parsov in celo 18 milijonov kristjanov.

Religija ima vpliv na večji del vsega kulturnega življenja: na tradicionalno slikarstvo, glasbo, ples, arhitekturo... Skoraj vsi najpomembnejši arhitekturni dosežki so namenjeni prvenstveno molitvi in meditaciji – najpogostejše so to templji s posebnimi celicami za

4

menihe, namenjeni raznim božanstvom. Mnogi izmed njih so še danes zaprti za vse, ki niso hindujske vere. V drugih pa, nasprotno,

lahko tudi belec že za nekaj rupij dobi blagoslov.

Večina templjev je prava meka za berače,

Pod drevesom, kjer je Budha doživel razsvetljenje (v Bodh-gayi)

Izkoreninjene rastline in iztirjeni človek

Psihološko razmišljanje o stvareh, ki se dotikajo vojne

Znano je, da planiki, presa-
jeni v dolino, pozeleni čudo-
viti sivobeli kosmati cvetni li-
sti. Kmalu za tem pa usahne.
Podobno bi tudi cvet, presa-
jen iz doline na višino tam
nekje nad 1500 metri, zagoto-
vo zamrl.

Z ljudmi je podobno. So
takšni, ki se nikakor ne more-
jo živjeti v drugem kraju, še
zlasti težko pa daleč od domo-
vine. Hrepenenje in domotož-
je jih krotoviči tako, da jim
postane življenje neveselo in
zanesljivo tudi prej usahne.
K sreči so, ne tako redke, tudi
izjeme. Nekateri ljudje se brez
težav vživijo v nove razmere
in bi jim skorajda lahko očita-
li preskromno čustveno od-
zivnost — ali pa — čestitili

k tolikšni življenjski energiji
in sposobnosti, da se, kot pa-
jac z utežjo, vselej znova po-
stavijo na noge.

Ker sem bil proti koncu
zadnje vojne tudi sam 13 me-
secev v partizanih, sem lahko
že takrat opazoval nenavadne
spremembe na nekaterih so-
borcih. Mnogi so bili zelo
sproščeni in polni humorja.
To jih je, in vse nas, v težkih
trenutkih držalo pokonci.
Drugi pa so kljub temu veneli,
molčali, se držali bolj zase in
se niso mogli vživeti v nove,
izredne, partizanske okoliš-
čine.

Lahko, da se je za takšnim
neveselim čelom skrivala tudi
negotovost, dvom o pravilno-
sti lastne odločitve, morda ce-

lo jeza nad prisilno mobiliza-
cijo. V pogovorih sem dognal,
da nekatere fante in dekleta
zelo muči, ker so iz patriar-
halno-religioznega okolja pri-
šli v družbo ljudi, kjer je po
direktivi vladalo protiversko
razpoloženje in zaničevanje
skoraj vseh prejšnjih moral-
no-etičnih vrednot v smislu
desetih božjih ali petih cerkve-
nih zapovedi.

Po končani vojni je v zatiš-
ju, ki je zavladalo po bojnem
hrupu, prišlo vse to še bolj do
izraza.

Treba se je bilo prilagoditi
novim razmeram, ki so še po-
spešeno poudarjale razkorak
med domom in vojaško držo
v partizanih. Nov je bil tudi
način vzgoje v šolah. Možno-

sti za dobro življenjsko kari-
ero, v kolikor si nazorsko in
duhovno vztrajal na pozicijah
prejšnje družbe, so bile
manjše.

Težki spomini na doživljanje
iz bojov in pomanjkanje trd-
nosti v samem sebi so povzro-
čili, da je mnogo, zlasti pre-
prostih kmečkih in delavskih
fantov in deklet, mož in žena,
živelo, kot bi bili izvoljeni.
V praznini, ki je nastajala,
v notranjem nemiru in raz-
dvojenosti so se mnogi zate-
kali k alkoholu, kasneje tudi
k drogam, k pretiranemu ka-
jenju ali seksualni »zrevoluci-
oniranosti«. Vse to je nujno le
še poglabljalo razkorak med
preteklostjo in sedanjostjo,
zlasti v duševnosti.

Prepričljivo podoba o tem
kažejo sicer prijetna srečeva-
nja nekdanjih borcev na raz-
nih proslavah in mitingih, ko
zlasti v vinjenem stanju dajejo
duška notranji razklanosti,
razočaranju nad globokim
zmanjšanjem vrednosti nekoč
sijajnega tovarištva, ki je vla-
dalo med borci v NOB.

Intelektualci so se v povoj-
nih razmerah znašli lažje kot
povprečno izobraženi ljudje.
Mnogim se je uspelo ujeti na
novi ravni, ko so se poglablja-
li v marksizem in leninizem.
Nekateri so tudi zares našli
s tem v sebi novo ravnovesje
in umirjenost.

S psihološkega stališča bi
naša nova družba celo morala
širiti novo vednost o družbi in
življenju. Žal pa je teorija
marksizma za preprostega
človeka preveč zapletena.

V šolah je novo vedenje
o družbi, ki se ga je pretirano
vsiljevalo in potiskalo naprej,
izzvalo odpor in mladi kar
naravnost govorijo, da so jim
te ure mučne. Nekaj podobne-
ga je v prejšnji družbi dožive-
lo institucionalizirano pouče-
vanje verouka v šolah. Menda
je to v naravi stvari. Le spon-
tani interesi žanjejo simpatije
mladih.

Tako razmišlja o teh stva-
reh partizanski zdravnik Mat-
jaž v tem času, ob koncu
osemdesetih let.

dr. Ivan Hribernik-Matjaž

Lončarji

(Iz knjige dr. Janeza Bogataja o slovenskih
ljudskih obrteh)

»Dobili bi kmetijskih hiš, kjer ne bi še poznali štedilnih ognjišč in
ne imeli kovinskih posod, a zastoj bi iskali hiše, v kateri ne bi bilo
ločene peči in lončenih posod. Kuha se povsod, zato pa rabijo i peči
i loncev. Tako je danes, je bilo nekdaj in bode menda tudi v prihod-
nje. Ker so torej te stvari tako potrebne, je lahko umljivo, da je
lončarstvo eden najbolj razširjenih domačih obrtov na Kranj-
skem... in daje našemu revnemu ljudstvu precej služke.«

Tako je označil pomen lončarstva Janko Jovan v prvem siste-
matičnem pregledu lončarstva na Kranjskem, ki ga je objavil
v reviji Dom in svet leta 1903. Ugotovil je, da je bilo lončarstvo
izrazita domača obrt, torej dopolnilno delo, ali samostojna obrt.
Na nekaterih lončarskih področjih so s prodajo lončevine ustvarili
tudi primeren čist dohodek. Tako navaja podatke, da so lončari iz
Ljubnega na Gorenjskem zaslužili letno 1600 kron, iz Komende
in okolice 18000 kron, dolenski lončarji iz Šentjernejskega in
Krškega polja 800 kron in ribniški okrog 7000 kron (za primer-
javo povejmo, da je bil v tem času kilogram mesa od 48 do 50
krajcarjev in kilogram moke 14 krajcarjev.) Vendar pa nam ta
zgodbinski utrinek rabi le kot izhodišče predstavitev te
pomembne domače obrti na Slovenskem.

Leta 1968. je bila v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljub-
ljani velika etnološka razstava, ki je prikazala bogastvo slovenske
lončarske dediščine in njeno takratno stanje. Nekaj let smo si
lahko razstavljeno gradivo še ogledovali v stalni zbirki na gradu
Podsmreka pri Višnji gori. Pozneje pa je tudi ta oblika stika
s pomembno sestavino naše dediščine propadla, ker se je moral
Slovenski etnografski muzej prostorom in gradu v celoti odpove-
dati (miniranja v kamnolomu za gradom so povzročala veliko
škodo in nevarno ogrožala zbirko!). Tako je danes možno sreče-
vanje z lončarsko dediščino v muzejskih depojih (ki pa v glavnem
še niso urejeni za ogled) in v nekaterih muzejskih zbirkah. Zlasti
želimo opozoriti na kakovostne zbirke lončarske dediščine v okviru
etnoloških oddelkov muzejev v Mariboru, Brežicah, Celju, Kranju,
Morski Soboti, Lendavi, Novem mestu in Ribnici. Vendar so to le

segmenti določene celote, dejavnosti z njenimi gmotnimi, družbe-
nimi in duhovnimi razsežnostmi. Smo pač eden tistih narodov
v Evropi, ki imamo izredno pestro in raznoliko lončarsko dediš-
čino (ki se nadaljuje tudi v sodobni čas), nimamo pa muzeološke
predstavitev najbolj množične narodove kulture t.j. ljudske kulture,
ki jo drugod po svetu predstavljajo v etnoloških muzejih. Zato je
onemogočeno študijsko, vzgojno in še kakšno spoznavanje raz-
voja, tipologije in vsega drugega, kar je povezano z lončarstvom,
lončarji, njihovim delom, razvojem, upadanjem in oživljanjem te
gospodarske obrtne dejavnosti, ki pa je navsezadnje tudi osnova
za rast sodobnega oblikovanja na tem področju. Vendar pa ta
ugotovitev velja pravzaprav za vsa področja domače obrti.

Povejmo — čeprav bomo o številkah še govorili — da so še leta
1967 našli na Slovenskem 74 delujočih lončarjev.

Lončarstvo sodi namreč med najstarejše obrti na Slovenskem.
O tem pričajo že arheološke najdbe iz prazgodovinskega časa.
Tudi upodobitve na srednjeveških freskah so nam lahko dodaten
slikovni vir za trditve o obstoju lončarstva v tem času. Še bolj
neposredni pa so podatki o arhivskem gradivu. Najstarejše pisno
pričevanje najdemo o lončarjih na območju Zadrebke doline v arhi-
vih gornjegrajskega gospostva iz leta 1340. V dveh drugih listinah
(1359 in 1493) je omenjeno zemljišče na območju Tunjic pri
Kamniku, kjer naj bi kopali glino za svoje izdelke lončarji iz
Kamnika. Od 16. stoletja dalje se lončarji pogosti omenjajo
v cehovskih listinah. Lončarstvo je bilo namreč cehovsko organi-
zirano v mestih in trgih, delovalo pa je tudi na podeželju kot
neposredna potreba kmečkega prebivalstva. Etnolog Vilko Novak
je pri terenskem raziskovanju prekmurskega lončarstva v Filovcih
zapisal zanimivo pričevanje o lončarskem cehu:

»Vsi lončarji so bili združeni v cehu, ki je imel svojega čeh(h)-
meštra, pri katerem so hranili čehsko (cehovsko) škrinjko ali lado.
V njej je bila 'čehska kniga' s pravili... Pri cehovskem mojstru so
priredili letno kako nedeljo okoli Novega leta zbor, ki so mu po
madžarsko rekli d'üléš (madž. gyűlés). Tu so predvsem spreje-
mali vajence, ki so si sami izbrali svojega mojstra, pri katerem so
se nameravali izučiti. Temu slovesnemu sprejemu so rekli 'činaša
(madž. inas = vajenec) vdinjati'. Pri tej priliki sta vajenčeva oče in
mati prinesla na gostijo, ki se je razvila po 'uradnem' delu
sestanka, vrtanke (bel kruh), šunko in pijačo. Meso in moko pa so
prispevali vsi lončarji. Če je bil zbor pri čemeštru, so priredili

gostijo v gostilni. Na gostiji je lončarski mojster, ki so mu rekli
kámorgazda (madž. = kletar), rezal vrtanik in 'dvoril', t. j. stregel.
Vino je točil drug mojster. Trejti, tančdnik, t.j. svetovalec (madž.
tanács = svet), je poučil vajenca o cehovskih pravilih. — Ko je bil
vajenec 'gotov' z vajeniško dobo, 'so ga oslobodili' in vpisali
v cehovsko knjigo. Za to priliko je moral narediti kak vzoren
izdelek, ki je pričal o njegovi sposobnosti.

Ceh je imel štirikrat letno mašo v župnijski cerkvi v Bogojini, pri
kateri so štirje člani 'cvetili z dupletrami' s posebnimi svečniki,
obstoječimi in debele sveče, ki ima na vrhu meden obroč. S takimi
svečami in tudi z zaprtimi svetilkami svetijo še danes v Prekmurju
pri pogrebi in pri slovesni službi božji in v tem primeru vselej
rečejo, da 'čehski svetijo', čeprav niso niti člani ceha niti obrtniki.
Prav tako imenujejo v nekaterih krajih, zlasti v dolnjem Prek-
murju, mežnarja in zvonarja 'čemešter'. — V cerkvi so imeli tudi
lončarji svoje cehovsko bendero kakor ostali cehi, n. pr. mlinarski,
kovaški. Na njem je bila podoba njihovega patrona sv. Florjana,
o katerem je šaljivo dejal lončar, da je 'pomagal, da se lončarju
niso lonci vžgali'. Ceh je prenehal 1912. leta. Leta 1923 so
ustanovili lončarsko zadrugo in so kot njeni člani plačevali le
malenkosten obrtni davek...» (V. Novak, Lončarstvo v Prek-
murju, Slovenski etnograf 3—4/1951).

(nadaljevanje prihodnjic)

ki jih je okoli vhoda vse polno, in pa za
trgovce, ki ponujajo vse — od hrane do zlatih
uhano, prstanov, cvetja pa seveda obvezni
čaj. Navadno so tudi polni turistov, tako da
so pravzaprav bolj podobni sejmu kot pa
prostoru, namenjenemu za »sveta« opravila.
Dolžnost vsakega hindujca je namreč, da
v svojem življenju vsaj enkrat obišče templje
v vsakem izmed sedmih indijskih svetih kra-
jev. To so: Varanasi, Hardwar, Ujjain, Mat-
hura, Ayodhya, Dwarka in Kanchipuram.

Posebno pomembno romarsko mesto je
Varanasi / Benares/, kamor vsako leto priro-
ma več tisoč vernikov. Breg Gangesa, ob
katerem mesto leži, je poln menihov, ki na
svojih provizoričnih lesenih »oltarjih«
opravljajo verske obrede. Po končanem
obredu se verniki v reki umijejo in se tako,
kot sami verjamejo, operejo vseh grehov. Le
nekaj sto metrov višje ob reki pa so grmade,
kjer sežigajo mrtvece. Truplo, zavito v bleš-
čeče tkanine, polože na grmado, ki jo nato
eden izmed najbližjih sorodnikov preminule-
ga z baklo prižge. Kar ostane, nekaj zoglenih
kosti in pepel, vržejo v Ganges. Ko smo
s čolnom pluli po njem, se je kar nekajkrat
zgodilo, da nam je nasproti priplaval del
človeškega okostja.

Sicer pa je umreti v Benaresu poseben
privilegij, ki si ga človek lahko le želi. Po
indijemskem verovanju gre namreč človek, ki je
tu umrl, naravnost v nirvano.

Na delu Gangesa, ki teče skozi mesto, so
znanstveniki odkrili nenavaden pojav. Kljub
vsej umazaniji, ki plava v vodi, ta menda
bakteriološko ni oporečna. Vzrok za to
sicer še ni znan, medtem pa se Indijci mirno
umivajo v reki in celo pijejo iz nje...

Le redko naletiš na zgodovinske spomeni-
ke, ki niso naravnost oblegani. Eden takih so

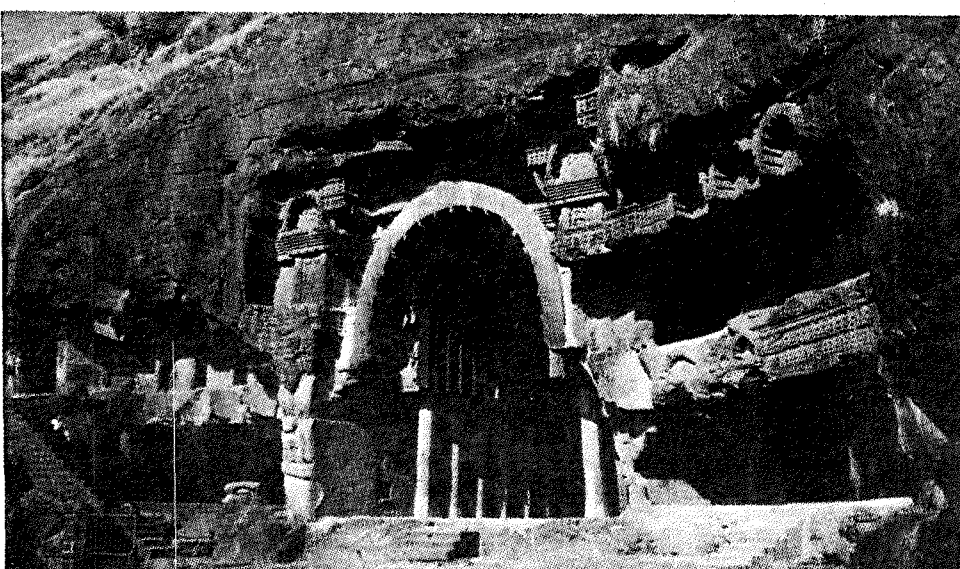

Obredno kopanje v Gangesu

Bhaja jame, kamor obiskovalci le redkokdaj
zaidejo. Po neskončno dolgi poti, ki vodi
mimo prostornih travnikov in vasi, mimo
malih bosonogih pastirjev in živopisanih pe-
ric, prideš na vrh pogorja, v katera so jame
vklesane. 18 jam, ki so jih približno dvesto let
pred našim štetjem izklesali menihi s pomoč-
jo primitivnega orodja, so še danes veličasten

spomenik njihovi vztrajnosti. Ornamenti na
stenah kažejo nenavadno strpnost: kljub te-
mu, da so jame budistične, se na stenah po-
javljajo tudi vedska božanstva / sončni bog
Surya in Indra na slonu/. Si lahko predstavi-
ljate, da bi v naših cerkvah zagledali slike
hindujskih božanstev???

Mirjam Mencej

V goro izklesane Bhaja jame

Obvestilo o uskladitvi invalidskih prejemkov vojaških invalidov po zveznih in republiških predpisih in invalidskih prejemkov civilnih invalidov vojne

I.
Z odredbo sekretarja Zveznega sekretariata za delo, zdravstvo, vprašanja borcev in socialno politiko se zneski osebne invalidnine vojaških invalidov, družinske invalidnine in povečane družinske invalidnine, dodatka za postrežbo in tujo pomoč ter ortopedskega dodatka povečajo glede na porast povprečnega mesečnega osebnega dohodka v SFRJ v osmih mesecih leta 1989 v primerjavi z letom 1988 za 499,8% od 1. januarja 1989.

Novi zneski navedenih denarnih prejemkov so višji glede na prej določene za **21,81 odstotka** in veljajo **od 1. januarja 1989, izplačani** pa bodo v novi višini za mesec december skupaj z razliko od 1. 1. 1989 do 30. 11. 1989, pred **29. novembrom 1989**.

Glede na zvišanje invalidskih prejemkov po predpisih o vojaških invalidih so se (za enak odstotek) zvišali tudi invalidski prejemki civilnih invalidov vojne, in sicer, osebna in družinska invalidnina in dodatek za postrežbo in tujo pomoč.

Prejemki vojaških invalidov:

1. OSEBNA INVALIDNINA;

SKUPINA	Od 1. 1. 1989 din
I.	4.309.800
II.	3.123.300
III.	2.363.000
IV.	1.745.100
V.	1.242.500
VI.	770.100
VII.	521.000
VIII.	251.300
IX.	187.500
X.	126.700

2. DRUŽINSKA INVALIDNINA

	Od 1. 1. 1989 din
– za enega uživalca družinske invalidnine drugi odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev)	280.600
– za enega uživalca družinske invalidnine, ki to pravico uveljavlja kot družinski član padlega borca (tretji odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev)	561.100
– povečana družinska invalidnina (39. člen zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev)	1.496.400

3. DODATEK ZA POSTREŽBO IN TUJO POMOČ

	Od 1. 1. 1989 din
– za prvo stopnjo	3.694.800
– za drugo stopnjo	2.842.300
– za tretjo stopnjo	1.989.800

4. ORTOPEDSKI DODATEK

	Od 1. 1. 1989 din
– za prvo stopnjo	1.246.800
– za drugo stopnjo	951.600
– za tretjo stopnjo	612.900
– za četrto stopnjo	296.500

Prejemki civilnih invalidnin vojne:

1. OSEBNA INVALIDNINA CIVILNIH INVALIDOV VOJNE

SKUPINA	Od 1. 1. 1989 din
I.	2.154.900
II.	1.561.650
III.	1.181.500
IV.	872.550
V.	621.250
VI.	385.050

2. OSEBNA INVALIDNINA ŽRTEV FAŠISTIČNEGA NASILJA:

Žrtve fašističnega nasilja imajo pravico do 25% povečanega zneska osebne invalidnine civilnih invalidov vojne, tako da znašajo osebne invalidnine žrtev fašističnega nasilja:

SKUPINA	Od 1. 1. 1989 din
I.	2.693.625
II.	1.952.062
III.	1.476.875
IV.	1.090.687
V.	776.562
VI.	481.312

(IZ)9 (RR)223 (PR)tc (UR)10.14 16.11.89

Angela

3. DODATEK ZA POSTREŽBO IN TUJO POMOČ CIVILNIH INVALIDOV VOJNE

Od 1. 1. 1989 dalje:

za prvo stopnjo	3.140.580 din
za drugo stopnjo	2.415.955 din
za žrtve fašističnega nasilja, ki obdržijo 15-odstotno povečanje dodatka v skladu z določili 12. člena zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o civilnih invalidih vojne	2.778.348 din

4. CIVILNA INVALIDNINA DRUŽINSKIH ČLANOV CIVILNIH INVALIDOV VOJNE

Ta invalidnina se odmeri v višini 70% osebne invalidnine civilnih invalidov vojne in znaša za enega družinskega člana:

SKUPINA	Od 1. 1. 1989 din
I.	1.508.430
II.	1.093.155
III.	827.050
IV.	610.785
V.	434.875
VI.	269.535

5. CIVILNA INVALIDNINA DRUŽINSKIH ČLANOV ŽRTEV FAŠISTIČNEGA NASILJA

Ta invalidnina se odmeri v višini 70% osebne invalidnine žrtev fašističnega nasilja in znaša:

SKUPINA	Od 1. 1. 1989 din
I.	1.885.537
II.	1.366.443
III.	1.033.812
IV.	763.481
V.	543.593
VI.	336.918

II.

Invalidski prejemki po zakonu o vojaških invalidih (invalidski dodatki in dodatki za postrežbo in tujo pomoč oz. dodatki za samohranilce ter družinski dodatki) in denarne pomoči po zakonu o civilnih invalidih vojne se bodo po sklepu predsednika Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide o uskladitvi denarnih prejemkov po zakonu o vojaških invalidih in zakonu o civilnih invalidih vojne z dne 14. 11. 1989, izdana na podlagi 4. odstavka 2. člena pravilnika o usklajevanju denarnih prejemkov po zakonu o vojaških invalidih in zakonu o civilnih invalidih vojne (Ur. list SRS, št. 16/88) uskladili od 1. julija 1989 za 56%.

V tem odstotku sta zajeti uskladitvi pokojnin – za 25% po sklepu o uskladitvi pokojnin med letom (Ur. list SRS, št. 35/89) in še za 25% po sklepu odbora za plan in finance Skupščine skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji z dne 10. 11. 1989.

Novi zneski denarnih prejemkov za mesec december skupaj z razliko od 1. 7. 1989 do 30. 11. 1989 bodo izplačani pred 29. novembrom 1989.

Obenem obveščamo zainteresirane, da bo Republiški komite za borce in vojaške invalide predlagal odboru udeležencev družbenega dogovora o priznavalninah udeležencev NOV, ki določa merila za medletne uskladitve stalnih občinskih priznavalnin, 56% uskladitev stalnih občinskih priznavalnin z veljavnostjo od 1. 11. 1989, tako povečanine pa naj bi se od 1. 12. tega leta uskladilo še za okoli 30%. Pričakujemo, da bo sklep o uskladitvi stalnih občinskih priznavalnin sprejet že v tem tednu.

Republiški komite za borce in vojaške invalide

Imeli smo ljudi

Marija Ganziti

V Ljubljani je v svojem enainosemdesetem letu starosti umrla Marija Ganziti, nosilka partizanske spomenike 1941, občanka občine Ljubljana Center. Rojena je bila v Logu pri Brezovici, kjer je bila tudi sprejeta v KPS. Od vsega začetka je pomagala partizanom, zlasti z obveščanjem ter prenašanjem materiala in orožja predvsem Krimskemu in Dolomitskemu odredu. Zaradi izdaje se je morala 1942. leta umakniti v partizane, kjer je ostala do konca vojne. Zatem se je zaposlila v tovarni Utensilia, bila delavski zastopnik ter se dejavno vključevala v družbeno politično delo.

Srečko Štupica

V 68. letu starosti je v Sodražici umrl nosilec partizanske spomenice 1941 Srečko Štupica.

Po začetku vojne se je aktivno vključil v delo OF, decembra 1941 pa je vstopil v Kočevsko četo. Oktobra 1942 je odšel kot spremljevalec tovariša Beblerja na Primorsko, kjer se je najprej vključil v brigado Simona Gregorčiča, kasneje pa je bil komandant bataljona VOS na Tolminskem in nato komandant bataljona 2. brigade vojske državne varnosti.

Po osvoboditvi je bil vseskozi družbenopolitično aktiven.

Andrej Vatovec

V Umagu je v sedemindesetletnem letu umrl Andrej Vatovec, kapetan 1. razreda v pokoju in medvojni oficir v 3. prekomorski udarni brigadi NOV Jugoslavije. Rojen je bil leta 1922 v Podnanosu. Od desetega leta naprej se je preživljal s priložnostnim delom. V Cerknem se je leta

1942 uspel povezati z NOB, zaradi česar so ga z enainvajsetimi drugimi slovenskimi vojniki premestili v bližino Torina in od tam v Kalabrijo. Tu je postal član organizacije NOB. V začetku septembra 1943 so ga zavezniki osvobodili. Nekaj časa je bil v zavezniški vojski, nato pa je uspel dobiti zvezo z misijo NOVJ. Po prihodu v partizanski tabor Gravina je

bil razporejen v 2. bataljon, nato pa v spremiljevalno četo 4. bataljona 3. prekomorske udarne brigade. Udeležil se je borbenih akcij na otoku Visu, Braču, Korčuli, polotoku Pelješcu, Makarski, Splitu, Liki itd. Za zasluge v NOB in povojni graditvi je bil odlikovan s številnimi odlikovanji. Dobil je tudi spominsko medaljo 3. prekomorske udarne brigade.

Vojo Bakić

Nenadoma je v Beogradu umrl Vojo Bakić, prvoborec, nosilec partizanske spomenice 1941, medvojni komandant 2. bataljona 3. prekomorske udarne brigade in polkovnik JLA v pokoju.

Vojo Bakić je bil rojen februarja 1915. leta v vasi Zabrdje v Črni gori. Sedem članov

njegove družine je od leta 1941 dalje sodelovalo v NOB. Že pred vojno je aktivno deloval v naprednem mladinskem gibanju. Ob razpadu stare Jugoslavije se je skupaj z nekaterimi tovariši poskušal prebiti v Črno goro, toda 11. aprila 1941 so ga v Gospiću aretirali ustaši. Čez nekaj dni so ga italijanske oblasti odpeljale v koncentracijsko taborišče na Reko, kjer je sodeloval pri zbiranju domoljubov in razbijanju sovražničkove propagande.

Junija 1941 je pobegnil iz taborišča in se napolnil v Loško dolino, kjer je služboval pred vojno. Takoj se je vključil v organizirano ilegalno politično delo pod vodstvom KPS ter z janzemom Hribarjem, Matevžem Hacetom in drugimi sodeloval pri organiziranju vstaje. Deloval je v ilegali, toda novembra 1941 so ga fašisti aretirali in ga

odpeljali v zapore v šempetrski vojašnici, kjer je ostal do aprila 1942. Zatem so ga poslali v jetnišnico v Padovo, nato v Aleksandrijo, Piacenzo, Bologna in Chieti. Po kapitulaciji Italije je skupaj z drugimi političnimi zaporniki organiziral pobeg v partizanski tabor Gravina.

Vojo se je vključil v 3. prekomorsko brigado in postal komandir čete, namestnik komandanta bataljona in komandant bataljona. Poveljeval je pri organiziranju obrambe otoka Visa, ko sta bila tam Vrhovni štab NOVJ in tovariš Tito, nato pa je sodeloval v bojih za osvoboditev srednjedalmatinskih otokov, dalmatinske obale itd.

Po vojni je deloval kot oficir JLA in je aktivno sodeloval v družbenopolitičnem življenju. Dobil je mnoga vojaška in civilna odlikovanja.

Dr. Ervin Mejak

Dr. Ervin Mejak je bil Maistrov borec za severno mejo. Narodnozavedno je deloval že v predvojni Jugoslaviji in bil leta 1941 pregnan v Srbijo. Takoj se je vključil v delo za NOV ter se po osvoboditvi predano posvetil poklicu in delu na različnih področjih družbenega življenja. Kot odvetnik se je vse življenje boril za pravičnost, drugo področje njegovega dela pa je bilo posvečeno slovenstvu.

Dr. Ervin Mejak se je rodil pred devetdesetimi leti v Slovenski Bistrici. Kot dijak celjske gimnazije je bil leta 1917 poslan na soško fronto. V slovensko vojsko je vstopil leta

1918 na poziv generala Maistra. Bil je med prvimi borci – prostovoljci. Kot vodji vzdrževalne enote borcev – prostovoljcev mu je uspelo razorožiti mariborsko vojašnico brez prelivanja krvi. Nato je odšel s svojo vojno enoto na Korosko, kjer je bil ranjen, zato je dobil Obiličevo zlato medaljo za hrabrost.

Po prvi svetovni vojni je končal študij prava na Univerzi v Ljubljani in potem kot odvetnik služboval na celjskem območju – v Celju, Slovenskih Konjicah, Gornjem Gradu. Okupator ga je leta 1941 pregnal v Srbijo, kjer je že istega leta sodeloval s partizani v Užici. Po vojni se je vrnil v Celje.

Že pred vojno, leta 1937, je objavil publikacijo V boju za

našo severno mejo. O tej tematici pa o izgnancih v Srbiji je napisal več člankov, ki so izšli v revijah Borec, Dialogi in TV-15. Veliko skrb je posvečal tudi okolju. Posebej se je zavzemal za zgodovinsko pomembne objekte v Celju. Kot zaslužen celjski občan je dobil nagrado Celjski grb.

Bil je tudi velik ljubitelj narave, zlasti planin. Kot vnet planinec je opisoval naravo in planine v Planinskem vestniku in Novem tedniku. Bil je tudi eden najbolj gorečih pobudnikov za postavitev spomenika generalu Maistru in ga je leta 1988 tudi odkril.

Za svoje delo med vojno in po njej je prejel več visokih odlikovanj, med katerimi je poleg spomenice 1941 potrebno omeniti pohvalo tovariša Tita leta 1941 v Užicah.

Otroku moramo priskrbeti igro in razvedrilo...

(Iz deklaracije o pravicah otroka)

Kot je znano, se v naših šolah, kjer »uživamo« skoraj vso rano mladost, učimo discipline. Pardon, to poskušajo naši vrli učitelji, a kaj, ko nam je ne morejo in ne morejo vtepti v naše butice. Domislili so se že najrazličnejših ukrepov, ki pa niso vedno uspešni.

Od šestega razreda nas vodi »jeklena« roka navidez brhke tovarišice, ki vedno uveljavi svoje. Ure kemije pa so dokaz, kako so nas uspeli

v osmih letih »zdisciplinirati«. Prvi pogled na razred-tišina, uh, kako so pridni! Od osmošolcev tega res ne bi pričakovali, bi si mislil naključni opazovalec. Tovarišica govori, zastavlja vprašanja, v razredu pa smrtna tišina... Šele ko tretjič ponovi vprašanje, se nekaj pridnih učenk zboji za svoj ugled in s hlinjeno zavzetostjo pričnejo odgovarjati. Ostali pa še naprej lebdi-jo »zunaj svojih teles«. Potujejo po diskotekah, zabaviš-

čih, ki jih ni, rešujejo še bolj zapletene situacije kot v Dinastiji... Njihovi zamorjeni pogledi in popisane klopi opozarjajo na zaskrbljujoče duševno stanje učencev. Po razredu krožijo listki z dvomljivo vsebino in so edini dokaz, da so ta napol speča bitja še živa.

A vse drugače je pri večini ostalih predmetov, kjer naše želje po dogodivščinah izrazito planejo na dan. Mnogi učenci imajo zabavo omejeno

le na dopoldan, saj se popoldan ne ukvarjajo z ničemer. Tako jim ostaja veliko neizkoriščene energije, edino njihovo »razvedrilo« pa je šola, kjer imajo vedno zagotovljeno družbo nasmejanih prijateljev.

Torej, vse kar je zanimivega, se dogaja v šoli, odraža pa se v obupni disciplini. Res nas kdaj pa kdaj nered tudi moti, a kaj, uživajmo, dokler se da, je pogosta ugotovitev najinih sošolcev, za katero pa nemalokrat plačajo tudi visoko ceno.

NEŽA KODRIČ in
NATAŠA MRKONJIČ, 8. C
OŠ. 9. korpus NOVJ
Nova Gorica

Mladi zgodovinarji na delu

Kakor vsako leto bodo naši mladi zgodovinarji v zgodovinskih krožkih tudi letos raziskovali in sicer na dve temi: Iz zgodovine šole v mojem kraju ter Društvo v mojem kraju. Nalogi je razpisal Svet Zveze pionirjev Slovenije, predlog pa je pripravila komisija za delo zgodovinskih krožkov. Ob razpisu, ki bo kakor vedno v reviji Pionir, in sicer v prvi in drugi številki, bodo mladi raziskovalci našli več nasvetov za svoje delo.

Sicer pa – vsakdo, ki skozi leta spremlja raziskovanja mladih zgodovinarjev, lahko s ponosom pove, da so naloge iz leta v leto kvalitetnejše. Pri mladih raziskovalcih se razvija kritično vrednotenje preteklih obdobij ob samostojnem iskanju, odkrivanju in razkrivanju zgodovinskih dejstev.

Prav je, da je v pionirski organizaciji vedno dovolj prostora za vse oblike spoznavanja korenin slovenskega naroda ter drugih narodov in narodnosti, tako v času narodnoosvobodilnega boja, kot tudi v daljnjih preteklih letih.

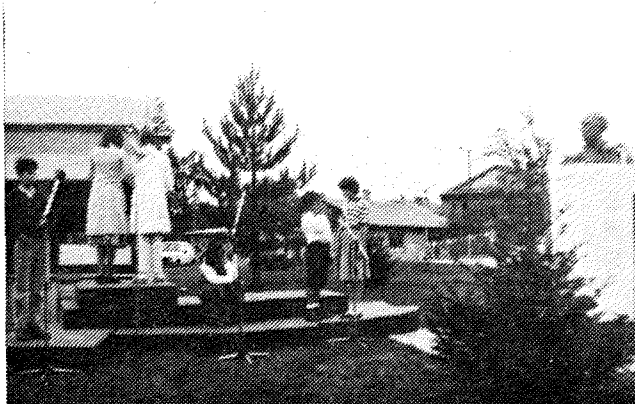
Živa Drole

Ob 85-letnici rojstva pisatelja Bogomira Magajne

Pisatelj dr. Bogomir Magajna se je rodil 13. januarja 1904 v Gornjih Vremah. Prve štiri razrede je obiskoval v Vremskem Britofu, nato pa se je šolal v Ljubljani. Po gimnaziji je študiral medicino v Zagrebu. Služboval je v Ljubljani, v bolnišnici za duševno bolne. Bil je dobrodušen in je vsem pomagal. Bil je tudi član založniškega sveta Lipa v Kopru. Umrl je v Ljubljani 27. marca 1963. Želel si je, da bi bil pokopan

režiserja Bojana Podgorška. Tudi pri likovnem pouku so učenci risali motive iz Magajnovih del. Najboljši izdelki pa so bili razstavljeni v naši šoli v večnamenskem prostoru in potem v razstavnem prostoru KS Divača. Novinarski krožek zbira gradivo za šolsko glasilo Vremščica, ki bo posvečeno Magajni.

Naša šola se imenuje po Bogomiru Magajni. Na dan pionirjev smo pisatelju odkrili

Na prireditvi ob odkritju spomenika pisatelju Bogomiru Magajni so učenci osnovne šole iz Divače, ki nosi pisateljevo ime, zaigrali tri zgodbe iz Magajnovih knjig Racko in Lija. Na sliki je prizor iz zgodbe Racko pri zobozdravniku.

fotokrožek OŠ Divača

v Vremah, a želja se mu ni uresničila. Pokopan je na Žalah v Ljubljani.

Letos praznujemo 85-letnico pisateljevega rojstva. Imeli smo številne aktivnosti v spomin na pisatelja, našega rojaka. V krajevni knjižnici smo si ogledali razstavo o pisateljevem življenju in delu. Peti in šesti razredi so risali po asfaltnih površinah motive iz Magajnovih del: risali so Brkonjo Čeljustnika, Racka in Lijo, punčko Majo itd. Dramska skupina je pripravila igrice: Racko zdravnik, Racko slikar in Kostihromp iz Magajnovih knjig Racko in Lija, po dramatizaciji

spomenik, ki ga je izdelal domačin, kipar Bojan Štokelj. Spomenik je postavljen pred našo šolo. Na slovesnost ob odkritju so bili povabljeni tudi Magajnovi sorodniki in sodelavci.

Naša šola goji stike s kulturnim društvom dr. Bogomir Magajna v srednji zdravstveni šoli v Ljubljani. Dijakinje 4. b so nam sporočile, da so tudi oni v Ljubljani priredili spominsko slovesnost, in sicer na pisateljevem grobu na Žalah.

KSENJA KRAJŠEK, 7. b
OŠ dr. Bogomir Magajna
Divača

Taborniki na Tari

Od 10. do 12. novembra je bil na Tari v jugozahodni Srbiji zvezni seminar za vse tabornike, ki pridno delajo v republiških in pokrajinskih zvezah, v področnih in občinskih zvezah ter odredih. Branko Azeski je udeležencem spregovoril o Zvezi socialistične mladine Jugoslavije danes za jutri, dr. Pavle Bogetič je govoril o vlogi socialistične zveze v pluralizmu družbenih interesov, profesor dr. Lazar Tomažič pa o varstvu človekovega delovnega in bivalnega okolja.

Ob napovedanih predavanjih in pogovorih so si imeli taborniki še veliko povedati saj jih veže veliko skupnega. Med drugim so se pogovarjali o vlogi inštruktorjev v Zvezi tabornikov Jugoslavije. Čisto po taborniško pa so se tudi poveselili.

Ž. D.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJ

Če tovarišica zboli

»Joj, ko bi jutri deževalo..., potem mi ne bi bilo treba pobirati krompirja!«

»Ko bi le sosedovemu Tinčku počila guma pri kolesu!«

»Ko bi si le Jernej zlomil nogo, potem bi bil jaz gotovo prvi na tekmovanju!«

id., id.

Dragi mladi prijatelji, ste že kdaj zaželeli komu kaj slabega? Pa ne iz hudobije. Morda čisto nepremišljeno in zato, da bi bilo vam ugodneje, lažje in lepše. Pa poslušajte, kaj se je nekega dne zgodilo v osnovni šoli Fran Roš v Celju:

Pri uri slovenskega jezika je tovarišica naročila učencem 5. a razreda, naj se pridno naučijo pravilnega pisanja. Povedala je, da bodo naslednjega dne pisali narek. Kar mislim si, da je temperatura v razredu narasla!

»Doma sem pregledala snov,« nam piše Petra Horvat, »za vajo sem pisala narek. Narekoval mi je očka. Veliko začetnico in ločila sem hitro znala pravilno napisati. Naslednji dan, tik pred uro slovenskega jezika smo vsi nestrpni s strahom čakali, kdaj se bodo odprla vrata in bo v razred vstopila tovarišica. Kaj vse bi dali, ko bi v tistem hipu vstopila razredničarka in nam pregnala strah iz kosti z besedami: »Tovarišica za slovenski jezik je zbolela.« In glej, naše želje so se uresničile. Razredničarka je res vstopila in nas poslala na igrišče, rekoč, da ure slovenskega jezika ne bo.

Zaslišalo se je samo: »Hura!!!«

Doma sem premišljevala o dogodku v šoli. Veselili smo se na račun tovarišičine bolezni. Sklenila sem, da tega ne bomo več storili. Bolje je, da imamo pouk, kot pa da je kdo bolan.«

Draga Petra, s svojim sklepom si pokazala veliko razuma in zrelosti. Navsezadnje, človek ne more neprestano bežati pred odgovornostjo. In vaša odgovornost je znanje. Tako ali tako ne uideš nareku; če ne danes, pride na vrsto jutri. Prepričana pa sem, da vam tovarišica ni zamerila te vaše trenutne »grde« želje, saj ji niste čisto zares želeli, da bi zbolela. Vas je pač bilo strah.

V prihodnje vam želim, da bi ga premagali. Naj vam velika in mala začetnica stojita ob strani pa vsa ločila naj vam služijo!

Pozdrav

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJ

Kostanjev dan

V petek smo imeli kostanjev dan. Išli smo v dom ostarelih ljudi. Zapeli smo jim nekaj pernic. Razveselili smo jih tudi s harmoniko. Vsak je dobil vrečko kostanja. Razdelili smo ga tudi med starejše ljudi. Bilo mi je všeč.

Miha Andoljšek
2. b

OŠ Matija Načič
Škofja Loka

Zanimiva lutkovna predstava

Pred kratkim smo v naši šoli gostili dva češka lutkarja in njune živahne lutke-marionete. Lutkarja Ema Kopecká in Josef Veselski prihajata iz Prage. S svojimi lutkami sta prišla na turnejo po Jugoslaviji; na svoji poti sta si vzela čas in imela kar štiri predstave v naši šoli. Nastopala sta že po vsem svetu. Med drugim sta obiskala Sovjetsko zvezo, Nemčijo, Veliko Britanijo in celo daljno Japonsko, in to dvakrat.

Režiserka vseh teh predstav je Ema Kopecká, ki se z lutkami in lutkarstvom ukvarja že od mladih nog. Študirala je

na lutkarski akademiji v Pragi. Marionete, lutke, s katerimi nastopata Jozef in Ema, izdeluje v glavnem Ema sama, pomaga pa ji tudi njena prijateljica kiparka.

»Otroci in odrasli so povsod enaki,« pravi Ema. »Če jim je predstava všeč, ploskajo, drugače pa ne.«

Lahko verjamete, da so njune predstave zares dobre, saj mi kar nismo mogli prenehati s ploskanjem in smo se smejali še dolgo po končani predstavi.

MOJCA ZLOBEC, 8. a
OŠ Srečko Kosovel
Sežana

Proslava na Duhu

Septembra je bila na Duhu na Ostrem vrhu proslava, posvečena 45. obletnici ustanovitve Lackovega odreda. Ker nosi naša šola ime po borcih

ljenjskem jubileju. Členi pevskega zbora našega ŠKUD smo pod vodstvom tov. Silve Banjanovič zapeli nekaj pesmic, mlajši pionirji so zaigra-

ttega odreda, smo na ta dan praznovali tudi dan šole. Priprave na to slovesnost smo imeli nekaj časa pred proslavo. Učili smo se pesmice, deklaracije in drugo.

V soboto dopoldan smo se odpeljali z avtobusom v ta kraj. Zelo lep je. Od tod se vidijo drugi hribi in gorske kmetije ter v dolinah vasice. Tukaj stoji zelo lep kulturni dom – Lackov dom. V njem je tudi potekala slovesnost.

Ko je prišel naš čas, smo odkorakali na oder. Imeli smo kar malo trme, ker se je v dvorani zbralo veliko občinstva. Povabljen je bil tudi slavnostni govornik Franci Pivec iz Maribora. Naš tovariš ravnatelj pa je borcu Ljubu Robniku podelil plaketo šole za sodelovanje ob živ-

li igrice »Pojdimo se partizane«, nekateri pa smo deklarirali. Na slovesnosti je nastopil mešani pevski zbor Hidromontaže in Mariboru.

Po proslavi smo si ogledali razstavo o delu Lackovega odreda. Razstavljene so bile fotografije, zemljevidi, kopije pisem, sporočil in drugih vojaških dokumentov. Po ogledu smo se vrnili domov. Ta dan nam bo ostal v spominu.

Nina HOJNIK, 7. b
OŠ borcev Lackovega odreda
Brezno-Podvelka

P.S.: Radi bi izkoristili to priložnost in se našim lackovcem ter vsem borcem še enkrat zahvalili za njihovo delo z mladimi in seveda za njihov velik prispevek v boju za lepšo, svobodno prihodnost.

Začetek vzdrževalnih del na Bazi 20

Na objektih Baze 20, ki so pomemben del slovenske zgodovine in s tem tudi nacionalne dediščine, so v torek, 17. oktobra 1989 začeli z vzdrževalnimi deli. Dolenjski muzej in Gozdno gospodarstvo Novo mesto, ki je sicer lastnik zemljišča, pooblastil, da v njegovem imenu vodi vzdrževalna dela. Izvajalec del je Obrtna zadruga Hrast iz Novega mesta. V okviru Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Novega mesta je bila imenovana skupina, ki bo delo nadzorovala. Sestavljajo jo predstavniki Zavoda, Dolenjskega muzeja Novo mesto in Restavratorskega centra SR Slovenije.

Dela so začeli na baraki številka 1 in na barakah v neposredni bližini. V prvi fazi obnovitvenih oziroma vzdrževalnih del bodo popravljani in preloženi temelji, tla in strehe. Delo bo potekalo vse dotlej, dokler bodo za to ugodne vremenske razmere. Spomladi bodo nadaljevali z urejanjem notranjosti parka.

Z. P.

Občni zbor Maistrovih borcev

Potem ko sta poleti po krajši bolezni umrli predsednik Zveze borcev za severno mejo in vojni dobrovoljcev Viktor Koritnik in tajnik zveze Matevž Grad, so se Maistrovi borci – na pobudo in ob pomoči Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide ob koncu oktobra zbrali in na svojem občnem zboru izvolili za predsednika tovariša Jožeta Bregarja ter za tajnika Vinka Jernštrleta.

Kljub častitljivi starosti (okrog 90 let) se jih je zbralo kar precej od 142 še živečih udeležencev bojev za severno mejo. Kot vedno so se tudi tokrat z zanosom spominjali težkih trenutkov, ko so se pod vodstvom generala Maistra – novembra 1918 postavili po robu avstrijski vojski v Mariboru. Razorožili so jo in nato pod vodstvom slovenskega starejšinskega kadra zasedli ter branili slovensko ozemlje na Koroškem in Spodnjem štajerskem.

V pogovorih o današnjih razmerah na Slovenskem so ugotavljali kontinuiteto z usodnimi dogajanjem ob koncu 1. svetovne vojne in med NOB. Odločno so podprli slovensko vodstvo pri ohranitvi in utrjevanju samostojnosti slovenskega naroda, njegove državnosti in samobitnosti.

Izrazili so zahvalo pa tudi svoja pričakovanja, da jim bo širša družbena skupnost (posebno pa izvršni sveti občinskih skupščin, kjer ti borci živijo) še v naprej prek upravnih organov za zadeve borcev in vojaških invalidov izkazovala vso pozornost in potrebno skrb za njihovo zdravje in zadovoljive socialne razmere.

Anica Klemenčič

Ali bodo zgledi vlekli?

Edinstvena akcija – za zdravstvo

Gozdovi na Idrijskem in Cerkljanskem so že precej izčrpani. Vendar ne tako, da se ne bi dobilo nekaj lesa tudi v dobrodelne namene. To se je pokazalo v letošnji akciji zbiranja lesa za pomoč Pediatrični kliniki v Ljubljani. Na območju idrijske občine je bilo zbranih 457 kubičnih metrov lesa, ki ga je darovalo 378 kmetov-lastnikov gozdov.

Ves ta les so brezplačno pripeljali na žage v Godoviču, Sovodnju in v Žireh zasebni in družbeni avtoprevozniki, prav tako je bil les brezplačno tudi razžagan. Poleg tega so nekateri darovali velike vsote denarja.

Akcijo je vodil poseben odbor pri občinski konferenci SZDL v Idriji. Predsednik SZDL je povedal, da so dali pobudo za akcijo darovalci sami. Akcija, ki ji ni primere! Gotovo je, »je rekel, da so ko-

renine tega že v NOB, ko so v teh krajih izdatno podpirali partizanski bolnišnici Franjo in Pavlo«. Zahvalil se je vsem, ki so darovali les in drugim, ki so v akciji sodelovali.

Zaključna prireditev je bila v nedeljo, 29. oktobra, v Cerknem in je bila popestrjena s kulturnim programom, na katerem so brezplačno sodelovali: Pevski zbor Pediatrične klinike iz Ljubljane, ansambel Rupar iz Škofje Loke, rudarski kvintet iz Idrije in nekateri zabavni ansambli.

Na prireditvi sta bila tudi predstavnika Pediatrične klinike iz Ljubljane. Izročili so jima listine o akciji in zbranih sredstvih, ki jih bodo kupci lesa nakazali za nabavo aparata za ugotavljanje rakavih obolenj pri otrocih. Predstavnika klinike sta se zahvalila za solidarnost, ki bo rešila marsikatero mlado življenje.

Janez Jeram

Obvestilo za borke in borce Notranjskega odreda

Odbor skupnosti borcev Notranjskega odreda organizira 21. novembra 1989 ob 10. uri delovno srečanje borcev Notranjskega odreda. Srečanje bo organizirano v veliki sejni dvorani RO ZZB NOV Slovenije, LJUBLJANA, Vrtača 11.

Na delovnem srečanju bomo formirali nove in številčno okrepli že obstoječe komisije in to: za zgodovino Notranjskega odreda, za izdajo monografije o NO, za negovanje revolucionarnih tradicij in za kadrovske evidenčne vprašanja.

Odbor NO prosi borke in borce NO, ki bi bili pripravljeni delati v omenjenih komisijah, da se udeležijo delovnega srečanja. Prevozne stroške za vse tiste, ki bodo prišli na delovno srečanje izven mesta Ljubljane in ki bodo sprejeli delo v komisijah, bo poravnal odbor NO.

Odbor Notranjskega odreda

Za ukinitvev političnih sodnih procesov in za uveljavitev pravne države

Državljeni SR Slovenije smo v izjavi »Proti uvedbi izrednega stanja, za mir in sožitje na Kosovu«, ki jo je podpisalo več kot milijon ljudi, izrazili svojo trdno odločenost in nepopustljivo voljo, da se bomo uprli vsiljevanju logike izrednih razmer v državi in uvedbi izrednega stanja na Kosovu, da podpiramo zagotavljanje in spoštovanje temeljnih človekovih, državljskih in narodnih pravic in svoboščin v vseh delih SFRJ. Zavzeli smo se za uveljavitev dejanske enakopravnosti vseh narodov in narodnosti, za spremembo Jugoslavije v sodobno pravno državo, kjer obstoječih političnih in drugih razlik ne bo več mogoče kriminalizirati in drugače mislečih ljudi preganjati na montiranih političnih sodnih procesih. Kljub temu je bilo uvedeno izredno stanje s tako imenovanimi »posebnimi« ukrepi in vsemi znanimi tragičnimi posledicami.

V nasprotju s pozivi demokratične javnosti in sklepi Skupščine SFRJ, da se čim prej zagotovijo vsi temeljni pogoji za preklic ukrepov izrednega stanja na Kosovu in za uveljavitev ustavnega reda po demokratični poti, se uporaba represije stopnjuje in svoj vrh dosega v montiranem političnem procesu proti Azemu Vllasiju in soobtožencem. Vse to v sedanjih družbenih napetostih in mednarodnih spopadanjih brezumno zaostruje obstoječe napetosti in konfrontacije ne samo na Kosovu, ampak v vsej državi.

Podpisniki te izjave ostro obsojamo nadaljevanje brezumne represivne politike, ki pelje jugoslovansko državo in družbo v še hujske spopade, v vse večjo materialno in moralno bedo, v mednarodno izolacijo ter povzroča nevarno destabilizacijo združujoče se Evrope. Ta politika ni naša politika.

Podpisniki te Izjave:

– pozivamo vse pristojne državne organe, naj zagotovijo spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, prav-

nost države in demokratične odnose med ljudmi, narodi in družbenimi skupinami;

– pozivamo demokratično javnost, naj se z vsemi možnimi legitimnimi sredstvi upre sedanjemu procesu v Titovi Mitrovici, ki odločilno vpliva na prihodnost Jugoslavije;

– pozivamo Predsedstvo SFRJ in pristojne državne organe, naj ustavijo kazenski postopek proti Azemu Vllasiju in soobtožnim;

– pozivamo Skupščino SFRJ, naj z zakonom amnestira vse, ki so bili obsojeni ali pa so v postopku za nenasilna politična dejanja;

– pozivamo Skupščino SFRJ, naj po hitrem postopku ukine 114. in 139. člen KZJ, kakor tudi vse druge člene kazenskega zakona, ki omogočajo, producirajo ali zakrivajo politično kriminalizacijo in sodno preganjanje legitimnega nenasilnega delovanja in svobodnega mišljenja državljanov.

Pozivamo vse predstavnike SR Slovenije v organih Socialistične federativne republike Jugoslavije, naj z vsem svojim delovanjem uveljavljajo demokratična načela in zahteve iz te izjave.

V Ljubljani, 2. novembra 1989

Podpisniki Izjave so: Odbor za zaščito človekovih pravic na Kosovu, Debatni klub 89, Delovna skupina za mirovna gibanja, Društvo slovenskih pisateljev, Helsinška federacija za človekove pravice Ljubljana (Zagreb), Humanitas (Maribor), Meščanska zelena stranka, Odbor za varstvo človekovih pravic, Pododbor za varstvo človekovih pravic (Logatec), Sekcija za kulturo miru in nenasilje, Slovenska demokratična zveza, Socialdemokratska zveza Slovenije, Slovenska kmečka zveza, Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije, Zeleni Slovenije, Zveza inženirjev in tehnikov Slovenije, Zveza komunistov Slovenije, Zveza sindikatov Slovenije, Zveza slovenske kmečke mladine, Zveza socialistične mladine Slovenije in Zveza združenj borcev NOV Slovenije.

Deževje odneslo veliko peska in kamenja

Legendarna Franja dobiva prvotno podobo

Končno se je le uresničila skrita želja številnih, ki jim je pri srcu čimprejšnja obnova legendarne partizanske bolnišnice Franje, ki že od decembra 1943 domuje v soteski Pasice pod Velikim Njivcem pri Cerknem.

Močno deževje je odneslo iz soteske po približni (nestrokovni) oceni okoli 15 tisoč kubičnih metrov peska in kamenja, ki je zdrsnil s strmega pobočja Velikega Njivca. Po besedah ravnatelja idrijskega Mešnega muzeja Sama Bevka, ki drži v svojih rokah vse niti sanacije in obnove edinstvenega spomenika partizanske humanosti, ki se upravičeno poteguje za vpis v Unescov seznam svetovnih kulturnih spomenikov, je po

deževju višina peska dosegla raven pred januarsko katastrofo. Tako je moč spet prebrati prej zasuto veliko spominsko ploščo ob vhodu v Franjo in ponovno uživati v pogledu na veliki slap in slapiče. Skratka, dobrodošlo močno deževje je opravilo veliko delo.

Veliko mero optimizma, da bo Franja spet odprta maja prihodnjega leta, pa vpliva že sam pogled na dosežke obnove. Tako so v celoti obnovili ali pa na novo zgradili vse poškodovane objekte (prodajni kiosk, baraka za ranjence s podzemnim bunkerjem, izolirnica, operacijska soba, rentgen in soba za zdravniške), strugo potoka, vodovod, električno napeljavo ter ure-

dili dvorišče in tudi že nekaj mostičkov.

Vendar so novo zgrajeni objekti brez kamuflažne poslikave še nekam goli, pusti in predvsem brez duše. Tudi tokrat bo za varovalno barvo objektov poskrbel nekdanji bolničar v Franji Danilo Šuligoj iz Bovca, kot je to storil prvič že leta 1944, drugič pa pred štirimi leti. Danilo Šuligoj, ki zastopa Franjevce v republiškem odboru za spodbujanje in spremljanje sanacije, obnove in zaščite Franje pri slovenski socialistični zvezi, je trdno uverjen, da bo tokrat zadnjič kamuflažno poslikal objekte v Franji. Želimo, da bi se mu ta iskrena želja tudi uresničila.

Manjša zamuda je le pri

obnovi premične dediščine Franje. Manjši del predmetov so v Pokrajinskem muzeju v Kopru sicer že prenovili, glavnina del pa še čaka v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani, ki jih bodo opravili čez zimo.

Bolničarka v Franji in ljudska pesnica Pavla Leban iz Tolmina je že takoj po osvoboditvi prerekovala, da bo legendarna Franja postala znamenit romarski kraj, kar se je tudi uresničilo. Partizanska bolnica Franja pa bo prihodnjega maja spet odprta za številne domače in tuje romarje skoraj povsem taka, kot je bila pred hudo naravno nesrečo letošnjega januarja.

Jože Oblak

Ob dnevu mrtvih

V Pomurju

Spominske slovesnosti ob letošnjem dnevu mrtvih so bile v vseh štirih pomurskih občinah. S tem so počastili spomin na padle borce in aktiviste v NOB, internirance ter druge, ki so svoje življenje darovali za domovino, za lepši jutrišnji dan.

V Gornji Radgoni je bila slovesnost pri spomeniku revolucije na radgonskem Glavnem trgu, kjer je zbra-

nim spregovorila predsednica OO ZZB NOV Marija Flančija. V kulturnem programu so sodelovali: pihalna godba, oktet Avtoradgona in recitatorji radgonske osemletke. Tudi v Ljutomeru so se občani zbrali na Glavnem trgu, pri spominski plošči NOV, kjer so imeli učenci osemletke Ivan Cankar iz Ljutomera komemorativni recital. Lendavčani so posebno delegacijo ob

Udeleženci 6. seje RK ZRVS Slovenije obsojamo in odločno protestiramo proti omalovaževanju ter napadom na delo, ugled in osebnost Josipa Broza Tita, ki se v zadnjem času ob raznih razpravah, predvsem ob sprejemanju dopolnil k ustavam in prizadevanjih za uresničevanje družbene reforme, stopnjujejo.

V idejnopolično, splošno vojaško in obrambnosamozaščitno usposabljanje našega članstva ter v vse druge aktivnosti ZRVS Slovenije so vtakne misli in dejanja našega vzornika in učitelja, tvorca naše zasnove LSO in DS in strategije oboroženega boja. Naša dejavnost je zasnovana na neprecenljivih in izvirnih vrednotah narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije, krepitvi in razvijanju bratstva in enotnosti, na zdravih, prijateljskih in tovariških ter humanih odnosih med narodi in narodnostmi Jugoslavije.

Obsojamo in odločno protestiramo proti vsem lažnim in žaljivim izkrivljanjem dela in vloge Josipa Broza Tita. S tem se ne želi samo njegove osebnosti, ampak tudi tiste, ki so se borili v narodnoosvobodilnem boju in se danes zavzemajo za progresivni razvoj in humane odnose, za enakopravnost in suverenost v Socialistični republiki Sloveniji, Socialistični federativni republiki Jugoslaviji in Evropi. Razvrednotiti pa se skuša tudi pomembno vlogo, ki jo je maršalu Josipu Brozu Titu priznala mednarodna javnost.

Odločno obsojamo in protestiramo ob nekulturni in žaljivi objavi lika maršala Tita kot marionete na naslovnici letošnje 37. številke MLADINE. Udeleženci 6. konference ZRVS Slovenije

dnevu mrtvih poslali tudi na Madžarsko, da je položila venec k spomeniku internirancem v Sarvarju. Prebivalci soboške občine pa so imeli osrednjo spominsko slovesnost na soboškem pokopališču, pri spominski piramidi. Govoril je predsednik skupščine občine Andrej Gerenčer, v kulturnem programu pa so sodelovali: pihalna godba ter učenci osemletke Karel Destovnik-Kajuh iz M. Sote.

Istega dopoldne je bila krajša spominska slovesnost tudi v Črnskih mejah pri Murski Soboti, pri tamkajšnjem spomeniku talcem (na sliki!). Zbrali so se taborniku TO Črni teloh taborniške čete 25. maj s Pušče in osemletkarji iz Tišine, ki se jim je pridružil še tovariš Henrik Mežan, predstavnik Občinske organizacije ZZB NOV Murska Sobota. Filip Matko

TV-15 Časopis borcev NOB

Ustanovitelji: RO ZZB NOV Slovenije
Izdajateljica: Založba Borec
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: Zvone Kržičnik (v. d. glavnega in odgovornega urednika), Živa Drole, Bojana Zokelj-Jesih, Bojan Kuntarič, Milenko Strašek (novinarji – uredniki rubrik), Viktor Konjar, Mirjana Menecelj (lektorica-redaktorica), Drago Setničar (tehnični urednik-oblikovalec), Mara Okorn (tajnica uredništva).
Predsednica časopisnega sveta: Mira Svetina.
Žiro račun: 50101-603-45772.
Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.